

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Ekonomski fakultet u Osijeku
Sveučilišni specijalistički studij *Računovodstvo, revizija i analiza*

Natalina Prokš

**UPRAVLJANJE IZLOŽENOSTIMA PREMA KLIJENTIMA U
STATUSU NEISPUNJAVANJA OBVEZA U POSLOVNOM
BANKARSTVU**

Specijalistički rad sveučilišnog specijalističkog studija

Osijek, 2025.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Ekonomski fakultet u Osijeku
Sveučilišni specijalistički studij *Računovodstvo, revizija i analiza*

Natalina Prokš

**UPRAVLJANJE IZLOŽENOSTIMA PREMA KLIJENTIMA U
STATUSU NEISPUNJAVANJA OBVEZA U POSLOVNOM
BANKARSTVU**

Specijalistički rad

Broj indeksa: 1259

e-mail: nproks@efos.hr

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivana Bestvina Bukvić

Osijek, 2025.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Economics and Business in Osijek
University Specialist Study *Accounting, Auditing, and Analysis*

Natalina Prokš

**MANAGEMENT OF EXPOSURES TO CLIENTS IN DEFAULT
STATUS IN CORPORATE BANKING**

Final paper

Osijek, 2025.

IZJAVA

O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI, PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA, SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je specijalistički rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti, NN 119/2022).
4. Izjavljujem da sam autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta: Natalina Prokš

Broj indeksa: 1259

OIB: 01960161217

e-mail za kontakt: nproks@efos.hr

Naziv studija: Sveučilišni poslijediplomski studij *Računovodstvo, revizija i analiza*

Naslov rada: Upravljanje izloženostima prema klijentima u statusu neispunjavanja obveza u poslovnom bankarstvu

Mentorica rada: izv. prof. dr. sc. Ivana Bestvina Bukvić

U Osijeku, 2025. godine

Potpis:

Upravljanje izloženostima prema klijentima u statusu neispunjavanja obveza u poslovnom bankarstvu

SAŽETAK

Negativne životne ili poslovne promjene mogu rezultirati financijskim poteškoćama te posljedično i nemogućnošću podmirenja tekućih obveza dužnika prema bankama i drugim vjerovnicima. Upravljanje izloženostima u bankarstvu provodi se u okviru upravljanja kreditnim i drugim rizicima te predstavlja zakonsku obvezu banaka. Pritom je i za banku i za klijente u interesu pronaći rješenje u obliku restrukturiranja postojećih plasmana, gdje do izražaja dolaze različite provedbene mjere i pristupi poslovnom restrukturiranju. Pandemija COVID-19 izazvala je krizu koja je mnogim pravnim subjektima uzrokovala pad prihoda i smanjenje likvidnosti, što je rezultiralo povećanjem kreditnog rizika. Kao odgovor na to, banke su bile primorane prilagoditi svoju poslovnu politiku i pristup upravljanju rizicima. Ovaj se rad stoga fokusira na upravljanje izloženostima prema klijentima poslovnog bankarstva koje je banka klasificirala kao klijente u statusu neispunjavanja obveza, s ciljem analize uspješnosti upravljanja poslovnim odnosima s tim klijentima u promatranom razdoblju.

U radu je iznesen teorijski pregled upravljanja kreditnim rizicima u poslovnim bankama, s naglaskom na upravljanje kreditnim rizicima nastalim iz poslovnog odnosa s pravnim osobama u statusu neispunjavanja obveza. Osim toga, rad sadrži i empirijski dio u kojem je analizirana poslovna praksa odabrane banke prema klijentima u statusu neispunjavanja obveza. Temeljem analiziranih podataka ocijenjena je uspješnost banke u upravljanju poslovnim odnosom s klijentima u statusu neispunjavanja obveza. Analizom podataka iz razdoblja od 2018. do 2022. godine utvrđeno je kako je banka promjenom pristupa u upravljanju potraživanjima te novim modelom restrukturiranja klijentima pružila priliku za smanjenje obveza, što je dovelo do poboljšanja kreditnog rejtinga za većinu klijenata. Iako su kroz promatrano razdoblje odobravani i novi plasmani, ukupne izloženosti značajno su smanjivane kroz cjelokupno razdoblje, što je najvećim dijelom rezultat naplate potraživanja, a u samo manjoj mjeri otpisa duga.

Ključne riječi: kreditni rizik, bankarstvo, restrukturiranje, nenaplativi krediti, neispunjavanje obveza

Managing Exposures to Clients in Default Status in Corporate Banking

ABSTRACT

Negative life or business events can lead to financial difficulties and, consequently, to the inability to meet ongoing obligations to banks and other creditors. Exposure management in banking is carried out within the framework of credit and other risk management and represents a legal obligation. It is in the interest of both the bank and the clients to find a solution in the form of restructuring existing exposures, where various implementation measures and approaches to business restructuring come into play. The COVID-19 pandemic triggered a crisis that caused a decline in income and liquidity for many legal entities, resulting in an increase in credit risk. In response, banks were compelled to adjust their business policies and risk management approaches. This work, therefore, focuses on managing exposures to corporate banking clients that the bank has classified as clients in default, with the aim of analyzing the effectiveness of managing business relationships with these clients during the observed period.

The paper presents a theoretical overview of credit risk management in commercial banks, with a focus on managing credit risks arising from business relationships with legal entities classified as being in default. In addition, the paper includes an empirical section analyzing the business practices of a selected bank in relation to clients in default status. Based on the data analyzed, the effectiveness of the bank in managing business relationships with these clients was assessed. An analysis of data from the period 2018 to 2022 revealed that by changing its approach to receivables management and implementing a new restructuring model, the bank provided clients with an opportunity to reduce their obligations. This led to an improvement in the credit rating of most clients. Although new placements were approved during the observed period, total exposures were significantly reduced, primarily because of receivables collection, and to a lesser extent through debt write-offs.

Keywords: credit risk, banking, restructuring, non-performing loans, default

Sadržaj:

1.	UVOD.....	1
1.1.	Predmet i problem istraživanja	1
1.2.	Cilj istraživanja	2
1.3.	Hipoteze rada	3
1.4.	Metodologija rada	3
1.5.	Struktura rada.....	4
2.	OSNOVNA OBILJEŽJA I SPECIFIČNOSTI POSLOVNIH BANAKA.....	5
2.1.	Pojam i karakteristike poslovnih banaka	5
2.2.	Bankarski poslovi.....	6
2.2.1.	Pasivni bankarski poslovi	7
2.2.2.	Aktivni bankarski poslovi	8
2.2.3.	Neutralni bankarski poslovi	10
2.2.4.	Vlastiti bankarski poslovi	10
3.	KREDITNI RIZIK U POSLOVANJU POSLOVNIH BANAKA.....	11
3.1.	Pojmovno određenje i definicije kreditnog rizika.....	11
3.2.	Uzroci i elementi kreditnog rizika	12
3.3.	Sustav upravljanja kreditnim rizikom.....	16
3.4.	Regulatorni okvir upravljanja kreditnim rizikom u hrvatskim bankama.....	20
3.4.1.	Baselski sporazumi	21
3.4.2.	Nacionalne odredbe	25
3.4.3.	Izveštavanje o kreditnom riziku.....	26
3.5.	Procjena i mjerenje kreditnog rizika	27
3.5.1.	Procjena i mjerenje kreditnog rizika kod poslovnih subjekata	27
3.5.2.	Klasifikacija rizičnih skupina i izloženost banaka kreditnom riziku	30
3.5.3.	Standardizirani pristup mjerenja	33
3.5.4.	Pristup zasnovan na internom mjerenju	34

3.6.	Računovodstveni tretman kreditnog rizika	36
3.6.1.	Klasifikacija financijske imovine i plasmana	37
3.6.2.	Naknadno mjerenje umanjena plasmana	38
3.6.3.	Politika formiranja rezervi za gubitke.....	39
3.7.	Interne kontrole i tehnike smanjenja kreditnog rizika	40
4.	DEFAULT U UVJETIMA KRIZE COVID-19.....	44
4.1.	Restrukturiranje postojećih plasmana klijentima u poteškoćama	44
4.1.1.	Kratkoročne mjere restrukturiranja postojećih plasmana	48
4.1.2.	Dugoročne mjere restrukturiranja postojećih plasmana	50
4.2.	Financijsko stanje pravnih osoba u vrijeme pandemije	53
4.3.	Kreditni rizik u vrijeme pandemije	58
5.	ANALIZA HRVATSKOG BANKARSKOG SEKTORA U RAZDOBLJU 2018. DO 2022. GODINE	61
6.	ANALIZA PORTFELJA U RESTRUKTURIRANJU POSLOVNE BANKE	69
6.1.	Metodologija istraživanja.....	69
6.2.	Rezultati istraživanja.....	71
6.2.1.	Analiza portfelja u restrukturiranju poslovne banke.....	71
6.2.2.	Analiza odluka o podnesenim zahtjevima klijenata u statusu neispunjavanja obveza	75
6.2.3.	Analiza financijskih rezultata klijenata u statusu neispunjavanja obveza	78
6.2.4.	Analiza uspješnosti upravljanja portfeljem u restrukturiranju	80
7.	RASPRAVA	90
8.	ZAKLJUČAK	94
	POPIS LITERATURE	98
	POPIS TABLICA, GRAFIKONA I SLIKA.....	107

1. UVOD

Osnovne usluge koje poslovne banke pružaju su kreditiranje te depozitne usluge stanovništvu i poslovnom sektoru a upravo stoga je kreditni rizik jedan od najznačajnijih rizika u bankarskom poslovanju. Kreditni rizik predstavlja mogućnost da klijent neće ispuniti svoje obveze u skladu s ugovorenim uvjetima (Gregurek i Vidaković, 2011). Izloženost kreditnom riziku predstavlja glavni problem u bankama diljem svijeta (Van Greuning i Bratanović, 2006). Krediti su najveći i najočitiji izvor kreditnog rizika, no u poslovanju banke postoje i drugi izvori kreditnog rizika, npr. rizici vezani za financijske instrumente kao što su obveznice, dionice, garancije i dr. (Hrvatski sabor, 2009).

Zbog značaja kreditnog rizika u bankarskom poslovanju, banke su dužne procjenjivati kvalitetu izloženosti te provoditi klasifikaciju izloženosti u odgovarajuće rizične skupine temeljem propisanih kriterija (Van Greuning i Bratanović, 2006). U okviru upravljanja kreditnim rizikom i kreditnom izloženosti, banke provode restrukturiranje postojećih plasmana klijentima koji se nalaze u poteškoćama s ciljem stvaranja preduvjeta za postupno smanjenje kreditne izloženosti. U ožujku 2020. godine proglašena je pandemija bolesti COVID-19 uzrokovana širenjem i mutacijom virusa SARS-CoV-2. U sklopu odgovora na pandemiju i njenog suzbijanja, vlade zemalja, pa tako i Stožer civilne zaštite Republike Hrvatske, donosili su različite mjere koje su se, između ostaloga, odnosile i na zabranu i ograničavanje rada. Mnoge tvrtke su tako ostvarile značajno smanjenje prihoda i profitabilnosti, što je vidljivo iz statističkih podataka objavljenih u izvještajima o makroekonomskim kretanjima u Republici Hrvatskoj u 2020. godini (Fina, 2021; Hrvatski sabor, 2021). Upravo je stoga u okviru istraživačkog dijela rada i provedenom analizom obuhvaćeno razdoblje od 2018. godine do 2022. godine koje uključuje stanje stabilnog gospodarskog ciklusa i potom kriznog razdoblja koje je utjecalo na nastajanje negativnih gospodarskih kretanja. Pritom je cilj ovog rada donijeti zaključke o uspješnosti banaka u upravljanju potraživanjima prema klijentima u statusu neispunjavanja obveza tijekom promatranog razdoblja.

1.1. Predmet i problem istraživanja

Predmet istraživanja je upravljanje klijentima u statusu neispunjavanja obveza u poslovnim bankama. U današnje turbulentno vrijeme mnogi klijenti poslovnih banaka se susreću s problemima podmirenja svojih ugovornih obveza. To znači da i banke imaju problem jer se povećava kreditni rizik i udio klijenata banke u statusu neispunjavanja obveza. Međutim, restrukturiranjem postojećih plasmana (npr. odobravanjem moratorija, produljenjem roka

otplate, odobrenjem novog kredita uz mogućnost ugovaranja počeka, i sl.), kreditna izloženost se smanjuje. U konačnici, potrebno je zajedničkim naporima pronaći način da klijent poslovne banke uspije podmiriti svoje obveze prema banci i drugim vjerovnicima. Nastavno na navedeno, u okviru istraživanja koje će biti provedeno, pokušat će se pronaći odgovori na sljedeća istraživačka pitanja:

- Je li analizirana banka tijekom promatranog razdoblja bila sklona i uz koje uvjete, restrukturirati postojeće plasmane odobrene pravnim osobama klasificiranim u statusu neispunjavanja obveza?
- Dolazi li, pomoću aktivnog upravljanja potraživanjima i sudjelovanja u restrukturiranju poslovanja subjekata u poteškoćama do smanjenja izloženosti banke prema pravnim osobama klasificiranim u status neispunjavanja obveza?
- U kojoj mjeri je u kriznim razdobljima koja obuhvaćaju 2020. godinu i 2022. godinu (razdoblje pandemije i negativnih ekonomskih kretanja) u odnosu na 2019. godinu i 2018. godinu povećan broj pravnih osoba klasificiranih u status neispunjavanja obveza u analiziranoj banci?

1.2. Cilj istraživanja

Kako bi se riješili prepoznati problemi i otklonili uočeni nedostaci u stručnoj i znanstvenoj literaturi, definirani su ciljevi istraživanja. Rezultati ovog istraživanja bit će detaljno prikazani u specijalističkom radu pri čemu će se ispuniti sljedeći ciljevi:

C1. Analizirati promjene u kvaliteti portfelja hrvatskog bankarskog sektora u promatranom razdoblju.

C2. Dati teorijski doprinos putem analize i sistematizacije saznanja u području upravljanja kreditnim rizicima u poslovnim bankama i upravljanja njima, s naglaskom na upravljanje kreditnim rizicima nastalim iz poslovnog odnosa s pravnim osobama u statusu neispunjavanja obveza.

C3. Istražiti prakse upravljanja klijentima u statusu neispunjavanja obveza putem studije slučaja odabrane poslovne banke.

C4. Analizirati uspješnost modela upravljanja poslovnim odnosom s klijentima u statusu neispunjavanja obveza u promatranom razdoblju analizirane banke.

C5. Utvrditi je li analizirana banka tijekom kriznog razdoblja promijenila pristup u upravljanju potraživanjima prema klijentima u statusu neispunjavanja obveza.

1.3. Hipoteze rada

Postavljeni ciljevi istraživanja povezani su s hipotezama koje će biti analizirane kroz istraživanje, a rezultati će biti predstavljeni u specijalističkom radu. Pritom su postavljene sljedeće hipoteze:

H1. Većina aktivnih klijenata¹ evidentiranih u statusu neispunjavanja obveza u 2018. godini tijekom promatranog razdoblja (2018. godine do 2022. godine) bilježi kontinuirano smanjenje ukupnih obveza prema poslovnoj banci.

H2. Više od polovice potraživanja od klijenata nad kojima je u razdoblju 2018. do 2022. godine pokrenut ili zaključen stečaj ili likvidacija, nije otpisano iz poslovnih knjiga poslovne banke, što znači da bilanca banke još uvijek sadrže određeni broj nenaplativih potraživanja.

H3. Banka je u razdoblju 2018. do 2022. godine pozitivno ocijenila više od polovice podnesenih zahtjeva za restrukturiranje ili odobrenje novih plasmana.

H4. Kao rezultat pozitivno ocijenjenih podnesenih zahtjeva klijenata u statusu neispunjavanja obveza u većini slučajeva je došlo do povećanja kreditne izloženosti banke prema klijentima u statusu neispunjavanja obveza kojima je zahtjev za novim plasmanom odobren.

1.4. Metodologija rada

Razdoblje koje se promatra u okviru istraživanja u ovom radu, obuhvaća period od 2018. do 2022. godine. Uzorak koji se analizira sastoji se od 126 pravnih osoba prema kojima je analizirana banka imala ukupna potraživanja na početku perioda istraživanja u visini 26.241 tis. EUR. Radi se o potraživanjima koja utječu na izloženost banke prema klijentima (kredit, garancije, eskonti mjenica, kartice i sl.). U okviru istraživanja provest će se analiza promjena strukture i vrijednosti izloženosti, te analiza odluka poslovne banke o podnesenim zahtjevima za odobravanje novih plasmana.

U izradi rada korištene metode poput povijesne, komparativne, deskriptivne, kompilacijske, induktivne i dr. Povijesna metoda koristila se radi navođenja povijesnih činjenica i podataka, u ovom slučaju ponajviše o razvoju regulatornog okvira upravljanja kreditnim rizikom. Komparativna metoda koristila se sa svrhom uspoređivanja različitih stanja, tehnika, metoda i sl., ponajviše vezanih uz upravljanje kreditnim rizicima. Deskriptivna metoda u okviru ovog istraživanja upotrebljavala se poradi opisivanja pojava, činjenica i stanja u bankarskom sektoru.

¹ Pod aktivnim klijentima iz prve hipoteze (H1) smatraju se klijenti koji nisu likvidirani, a prethodno su evidentirani u statusu neispunjavanja obveza.

Kompilacijska metoda različite izvore literature kombinira u jednu cjelinu. Ova metoda koristila se u cijelom radu na način da iznosi i povezuje zaključke iz znanstvenih i stručnih publikacija vezanih za temu ovog rada. Induktivna metoda koristila se u svrhu zaključivanja, od pojedinačnih sudova i zaključaka ka općem. Upotreba ove metode posebno je naglašena u empirijskom dijelu rada gdje se analizira hrvatski bankarski sektor u razdoblju od 2018. do 2022. godine te u analizi portfelja u restrukturiranju na primjeru odabrane poslovne banke. U svrhu provedbe analize kvantitativnih primarnih i sekundarnih podataka koji će biti prikupljeni u okviru istraživanja bit će korištena i deskriptivna statistika i financijska analiza. Bit će provedena horizontalna i vertikalna analiza te analiza odabranih financijskih pokazatelja. Deskriptivna statistika je u najvećoj mjeri korištena u postupcima utvrđivanja broja i vrijednosti promjena u izloženostima banke prema klijentima u statusu neispunjavanja obveza te u analizi hrvatskog bankarskog sustava.

1.5. Struktura rada

Rad je podijeljen na osam cjelina. U uvodom dijelu rada navode se predmet i problem istraživanja, cilj istraživanja, hipoteze istraživanja, metodologija te struktura rada. Druga cjelina proučava osnovna obilježja i specifičnosti poslovnih banaka. Treća cjelina se bavi kreditnim rizikom u poslovanju poslovnih banaka. Četvrta cjelina se bavi upravljanjem potraživanjima prema klijentima u statusu neispunjavanja obveza u vrijeme pandemije. Peta cjelina se bavi analizom hrvatskog bankarskog sektora u razdoblju 2018. do 2022. godine. Šesta cjelina iznosi metodologiju i rezultate istraživanja o upravljanju klijentima u statusu neispunjavanja obveza na primjeru odabrane poslovne banke. Nakon toga slijedi rasprava, dok se u posljednjoj cjelini iznose zaključna razmatranja. Na završnim stranicama rada nalaze se pregledi korištene literature, kao i popisi tablica, slika i grafikona koji su uključeni u rad.

2. OSNOVNA OBILJEŽJA I SPECIFIČNOSTI POSLOVNIH BANAKA

U bankarskom sektoru postoje različite vrste banaka. Najveći je broj poslovnih, odnosno komercijalnih banaka. Osim njih, postoje i središnje banke te druge bankarske institucije poput Hrvatske banke za obnovu i razvoj (HBOR).

2.1. Pojam i karakteristike poslovnih banaka

„Poslovne se banke najčešće definiraju prema karakterističnim aktivnostima kao institucije koje primaju novčane depozite od najšire javnosti, istodobno odobravaju kredite i obavljaju plaćanja“ (Leko i Stojanović, 2006:240).

Poslovne banke dominantne su bankarske i financijske institucije u većini suvremenih država. Tradicionalno nude depozitne i kreditne usluge, no i čitav niz novijih usluga. Još se nazivaju i komercijalnim bankama, a taj naziv upućuje na to da takve banke značajan dio svojih sredstava namjenjuju za zadovoljenje financijskih potreba poslovnih subjekata. No, osim toga, poslovne su banke s vremenom svoje usluge proširile i na potrošače te državu (Novak, 1999).

Prema autorima Srb i Matić (2002) imovina poslovnih banaka uglavnom se sastoji od zajmova korporacijama i državama depozita drugih banaka te vrijednosnih papira. Obveze banaka se uglavnom temelje na depozitu različitog dospijeca. Poslovne banke se još naziva i depozitno-kreditnim bankama. Takve banke kreditiraju gospodarstvo i stanovništvo, a odobravanjem kredita povećavaju novčanu masu (sekundarna emisija novca). Povećanje novčane mase ima veliku ulogu u robno novčanim odnosima, stabilnosti tečaja nacionalne valute, ali ujedno i u cjelokupnom gospodarskom sustavu neke zemlje.

U odnosu na druge financijske institucije pa i druge bankarske, poslovne banke posjeduju određene specifične karakteristike. Leko i Stojanović (2006) navode kako je njihova najvažnija posebna karakteristika primanje novčanih depozita te sekundarna emisija novca te da ta karakteristika predstavlja liniju razgraničenja između banaka, odnosno kreditnih institucija i svih drugih financijskih institucija. Isti autori navode kako je depozitno poslovanje „posebna povlastica“ poslovnih banaka, no odobravanje kredita to nije, jer kredite odobravaju i druge financijske institucije, pa čak i poslovna poduzeća.

Barjaktarović i Ječmenica (2011) navode kako u današnje vrijeme poslovne banke nude uglavnom iste ili slične proizvode, odnosno usluge. Međutim, ono što ih razlikuje je kvaliteta usluge te percepcija klijenata. Klijenti imaju različite potrebe, a kvaliteta usluge ključna je sastavnica ponude banke. Kako bi banka ostvarila dugoročan odnos s klijentom te postigla lojalnost, mora ponuditi visoku kvalitetu usluge te zadovoljiti različite potrebe klijenata.

Slično tvrde i Leko i Stojanović (2006), ističući kako su se u posljednjih tridesetak godina banke preoblikovale od isključivo depozitno kreditnih institucija u složene institucije koje pružaju potpune financijske usluge. To je iz razloga što im je deregulacijom dopušteno pružati i druge poslove, osim do tada tradicionalnih bankarskih poslova. Banke se također mogu i specijalizirati za određenu skupinu poslova, odnosno proizvoda i usluga. Osim navedenoga, različite banke mogu imati različite pogodnosti za određenu skupinu klijenata, što ih također distancira od konkurencije. No, generalno govoreći, ponuda bankarskih proizvoda i usluga vrlo je slična. Zbog toga se postavlja pitanje na koji način odabrati poslovnu banku. To je pitanje također povezano i sa specifičnim potrebama i željama klijenta.

Sa stajališta investitora i pravne osobe, odluka o odabiru poslovne banke od koje će se zatražiti financijska sredstva za financiranje neke investicije ponekad nije jednostavna. Važno je odabrati partnera s kojim je moguće ostvariti dugoročnu suradnju. Iako je danas promijeniti banku lakše nego ikada, važno je odabrati pouzdanu i stabilnu banku. Na odabir banke utječu i drugi čimbenici, kao što su vrsta djelatnosti kojom se poduzetnik bavi i njegove potrebe, kao što su poslovanje s inozemstvom, potreba za kreditima i garancijama, i sl. Kod donošenje odluka o odabiru banke nije važna samo cijena usluga, već i jednostavnost, brzina i dostupnost. Po pitanju dostupnosti u bankarskom su sustavu velike promjene nastupile uvođenjem internetskog i mobilnog bankarstva (Dokonal, 2017).

Već duže vremena mnoge se poslovne banke šire van država u kojima im se nalazi sjedište. Razlozi za širenje poslovanja ekonomske su prirode, no predstavljaju i rezultat odgovora na potrebe poslovnih korisnika koje vlastito poslovanje šire na inozemna tržišta pa im je stoga potrebna i međunarodna bankarska podrška. Širenje poslovanja odvija se i zbog izbjegavanja jake konkurencije pa tako banke šire poslovanja na ona tržišta gdje su konkurenti manje zastupljeni, kao i na tržišta gdje je državna regulativa nešto manja (Novak, 1999). Zbog navedenoga konkurencija u bankarskom sektoru u pojedinim zemljama može biti vrlo velika.

2.2. Bankarski poslovi

U općenitom smislu, bankarski poslovi su oni poslovi koje banka obavlja ili na zahtjev klijenta ili sukladno zakonskim propisima. Raspon poslova koje banka obavlja ovisi o različitim čimbenicima kao što su razvijenost financijskog sektora, razvijenost financijskih institucija i instrumenata, način financiranja ekonomskih jedinica, razina gospodarskog razvoja, i dr. (Kandžija i Živko, 2004).

Bankarski poslovi često se dijele sukladno položaju banke u pojedinom poslu. Obavljajući različite poslove banka može zauzeti ulogu dužnika, vjerovnika, posrednika, a može obavljati posao i za sebe (tzv. vlastiti bankarski poslovi), odnosno za svoj račun. Osim toga, postoje i različiti upravno-kontrolni poslovi. Prema bilančno-analitičkom obilježju bankarski poslovi tako se dijele na (Gregurek i Vidaković, 2001):

1. pasivne
2. aktivne
3. neutralne
4. vlastite

2.2.1. Pasivni bankarski poslovi

Pasivni bankarski poslovi predstavljaju važniji segment ukupnih bankarskih poslova. Ti poslovi također se vežu uz same početke bankarskog poslovanja jer primanje novčanih depozita je jedna od najstarijih funkcija banke. U pasivnim bankarskim poslovima banka se javlja kao dužnik. Ti su poslovi za bankarsko poslovanje vrlo bitni budući da preko njih banka prikuplja sredstva za svoj rad. Ti poslovi mogu biti kratkoročni, u slučaju kada se njima prikupljaju sredstva za odobravanje kratkoročnih kredita te za obavljanje drugih poslova; i dugoročni, u slučaju kada se prikupljaju sredstva za kreditiranje, odnosno financiranje investicija (npr. kreditiranje razvoja industrije i prometa, i dr.). Prikupljena sredstva dolaze u banku putem individualnih računa (Gregurek i Vidaković, 2011).

Među najvažnijim kratkoročnim poslovima su depozitni poslovi. Obavljajući depozitne poslove, banka prikuplja depozite od različitih subjekata (građani, poduzeća, država. U druge kratkoročne pasivne poslove mogu se ubrojiti emisija novca, zaduživanje kod drugih banaka, izdavanje blagajničkih i komercijalnih zapisa (kratkoročnih vrijednosnih papira), i dr. (Lešić i Gregurek, 2014). Svim tim poslovima zajedničko je to što njihovim obavljanjem banka prikuplja kratkoročna sredstva za poslovanje i likvidnost.

Glavno obilježje kratkoročnih pasivnih poslova je to što je njihova ročnost do jedne godine, dok je kod dugoročnih pasivnih poslova riječ o ročnosti dužoj od godinu dana. Kvaliteta obavljanja dugoročnih pasivnih poslova u pravilu je veća s obzirom da je njihovo dospijeeće unaprijed poznato. Neki od dugoročnih pasivnih poslova koje banke obavljaju su emisija dionica i drugih vrijednosnih papira, oročenje depozita na više od jedne godine, zaduživanje na rok dulji od godine dane, i dr. (Lešić i Gregurek, 2014). Oročeni depoziti stanovništva, kao

i prikupljanje dugoročnih depozita poduzeća, javnih ustanova i države, također predstavljaju značajan segment pasivnih poslova.

Prikupljanja sredstava financijske institucije mogu provoditi i emisijom dugoročnih vrijednosnih papira. Tim činom banka dobiva potrebna sredstva te se ujedno obvezuje da će imaočima tih dugoročnih vrijednosnih papira (dionica ili obveznica) isplaćivati određeni prinos (dividenda ili kamata).

2.2.2. Aktivni bankarski poslovi

Banka po primitku deponiranih sredstava iste nastoji dalje plasirati. To se najčešće odvija putem kredita te je kredit ujedno i temeljna bankarska usluga, odnosno temeljni segment poslovanja mnogih banaka). Gregurek i Vidaković (2011) ističu da, kao što za banku svaki depozit nije isti, tako niti svaki kredit nije isti. Kredit označava sposobnost pribavljanja sredstava za uporabu u sadašnjosti. Pribavljena kreditna sredstva zajedno s obračunatom kamatnom stopom otplaćuju se u budućem razdoblju. Temeljno obilježje kredita je obveza njegova vraćanja. Dužnik po isteku određenog vremenskog razdoblja treba otplatiti glavnicu, odnosno iznos sredstava koji mu je isplaćen, uvećan za kamatnu stopu (Kandžija i Živko, 2004).

Coby (2013) ističe ulogu kredita još od ranih dana civilizacije. U današnje vrijeme kredit podrazumijeva novčane ili novčano ekvivalentne transakcije. U grubo ga se može definirati kao transakciju između dvije strane u kojoj jedna (vjerovnik ili zajmodavac) isporučuje novac, robu, usluge ili vrijednosne papire u zamjenu za obećanje budućeg plaćanja od strane druge strane (dužnika ili zajmoprimca). Takve transakcije obično uključuju plaćanje kamata zajmodavcu.

Kredit nije isto što i novac. Novac se može promatrati kao najlikvidniji dio imovine u kojem je sadržan dio bogatstva. Kredit povećava kupovnu moć. Ta je moć posuđena, odnosno, stavljena dužniku na raspolaganje. Posuđena kupovna moć podrazumijeva obvezu plaćanja u novcu.

Leko i Stojanović (2006) navode da bez obzira na sve različite vrste poslova i pojedinačnih usluga koje poslovne banke u današnje vrijeme pružaju, odobreni krediti i dalje predstavljaju najvažniju imovina banaka. Visina prihoda od kamata nadilazi neamatne prihode te su bankovni krediti najvažniji izvor financiranja stanovništva i poslovnog sektora.

Kredite je moguće podijeliti na različite načine. Npr., moguće ih je podijeliti sukladno karakteristikama kredita, no svaki kredit sadrži više karakteristika pa tako može ući i u različite

podjele. Zbog toga se krediti najčešće dijele sukladno vremenu trajanja. Prema tom kriteriju moguće je razlikovati sljedeće vrste kredita (Gregurek i Vidaković, 2011):

1. kratkoročne – rok dospeljeća do jedne godine
2. srednjoročne – rok dospeljeća od jedne do pet godina
3. dugoročne – rok dospeljeća iznad pet godina

Kratkoročni krediti imaju rok dospeljeća do godinu dana. Njima se financiraju tekuće poslovne djelatnosti, potrošnja, odnosno služe za premošćivanje tekuće nelikvidnosti. Neke od vrsta su eskontni, lombardni, akceptni, kontokorentni, avalni, i dr. (Leksikografski_zavod Miroslav Krleža, 2022).

Srednjoročni krediti obično imaju rok dospeljeća od jedne do pet godina. No, banke na različiti način definiraju ove kredite. Srednjoročni krediti zahtijevaju temeljitije i kompleksnije elemente osiguranja. Razlikuju se namjenski i nenamjenski krediti. Općenito govoreći, nenamjenski krediti imaju veće kamatne stope, kraće rokove otplate te se odobravaju u nižim iznosima. Sve je to iz razloga što oni za banku predstavljaju veći rizik plasmana. Srednjoročni krediti služe za financiranje manjih investicija, kupnju trajnih potrošnih dobara, itd. (Gregurek i Vidaković, 2011).

Gregurek i Vidaković (2011) dugoročne kredite definiraju kao kredite s rokom dospeljeća duljim od pet godina. Namijenjeni su financiranju nabave imovine s dugim vijekom trajanja, većih investicijskih projekata i sličnih potreba. Dugoročni krediti za banku predstavljaju najveći rizik jer dulje razdoblje kredita podrazumijeva i veću mogućnost nastanka nepovoljnih poslovnih događaja i veću mogućnost kašnjenja u otplati kredita ili nemogućnosti naplate. Takav rizik banke nastoje kontrolirati jačim instrumentima osiguranja kao što je npr. hipoteka, ugovornim uvjetima (kovenantama) i monitoringom. S obzirom na preuzimanje većeg rizika, banka očekuje i veći prinos od rizičnijeg posla te stoga često ugovaraju i više kamatne stope. Hipotekarni dugovi su dugovi koje preuzima osoba na čije ime glasi kredit, kako bi kupila zemlju, kuću ili zgrade, osigurani dugotrajnom imovinom kao instrumentima osiguranja (Ritter, William i Udell, 2004). Između ostalih nekretnina i pokretnina ili drugih oblika imovine, upravo i taj predmet kupovine banci može služiti kao jedan od osnovnih instrumenata osiguranja (kolateral). U slučaju nepodmirenja obveza dužnika, banka ima pravu prisvojiti predmet kupovine, ukoliko je nad njim zasnovala založno pravo.

I kod kratkoročnih, i srednjoročnih i dugoročnih kredita postoje krediti koji se odobravaju i za građane i za poduzeća. Osim prema trajanju, krediti se tako mogu podijeliti i prema korisnicima, odnosno ekonomskim sektorima. Gregurek i Vidaković (2011) tako navode kako

se mogu razlikovati krediti za građane, krediti za poduzeća, krediti za banke, krediti za državu, i sl.

2.2.3. Neutralni bankarski poslovi

Kandžija i Živko (2004) navode kako neutralne poslove nije moguće uvrstiti u ni jedan od prethodno navedenih kriterija. U neutralnim se poslovima banka ne javlja kao dužnik niti kao vjerovnik, već kao posrednik, jamac ili opunomoćenik. Obavljajući neutralne poslove, banka radi za proviziju koja može biti utvrđena kao fiksni iznos ili postotak od transakcije. Prihodi od neutralnih bankarskih poslova također imaju veliku važnost za mnoge banke. U svrhu ovog rada nema potrebe detaljnije analizirati ovu vrstu poslova, već je dovoljno navesti neke od njih poput vođenja transakcijskih računa, kartičnog poslovanja, internetskog i mobilnog bankarstva, čuvanja imovine klijenta u sefovima, mjenjačkih poslova i dr. (Gregurek i Vidaković, 2011). Osim pasivnih, aktivnih i neutralnih bankarskih poslova, razlikuju se i vlastiti bankarski poslovi.

2.2.4. Vlastiti bankarski poslovi

Kao što je bilo prikazano, banka na različite načine prikuplja i plasira sredstva. No, ne plasiraju se sva sredstva klijentima, već jedan dio banka zadržava te se sama njime koristi. Takvi poslovi spadaju pod kategoriju vlastitih bankarskih poslova. Kako navode Gregurek i Vidaković (2011), ti se poslovi obavljaju poradi zadovoljenja pravne regulative i raspoređivanja sredstava za posebnu namjenu, kao što su npr. zalihe likvidnosti. Druga namjena ovih poslova je investiranje na tržištu kako bi se ostvario prinos, odnosno zarada. Srb i Matić (2002) navode kako banka obavljajući vlastite poslove ne posluje s klijentima kao što je to slučaj kod drugih poslova. Takvi poslovi relativno su noviji poslovi banke, a rezultat su razvoja tržišta i gospodarstva. U njih se mogu ubrojiti i arbitražni poslovi, špekulacije na burzi te osnivanje industrijskih poduzeća ili sudjelovanje u dioničarskim društvima.

3. KREDITNI RIZIK U POSLOVANJU POSLOVNIH BANAKA

Kreditni rizik nije jedini rizik s kojima se banka u svojem poslovanju susreće, međutim, smatra se najvažnijim rizikom. Općenito, svaki bankarski rizik uključuje vjerojatnost gubitka, odnosno smanjenja dobiti koje se događa zbog različitih neizvjesnih događaja u poslovanju banka. U suvremenim uvjetima poslovanja gdje se poslovne promjene odvijaju ubrzano gdje je dinamičnost naglašena, izloženost različitim bankovnim rizicima povećana je. Osim kreditnog rizika postoje i drugi rizici s kojima se banke suočavaju kao što su rizik likvidnosti, operativni rizik, tržišni rizik, itd.

3.1. Pojmovno određenje i definicije kreditnog rizika

„Kreditni rizik se najjednostavnije može definirati kao mogućnost da zajmoprimac ili druga ugovorna strana banke neće ispuniti svoje obveze u skladu s ugovorenim uvjetima. Cilj upravljanja kreditnim rizikom je maksimalizacija stope povrata banke usklađene za rizik održavanjem izloženosti kreditnom riziku unutar prihvatljivih parametara“ (Skupina za upravljanje rizicima Bazelskog odbora za superviziju banaka, 2000:2).

Grgurek i Vidaković (2011) navode kako je kreditni rizik banke vezan uz kvalitetu plasmana banke, odnosno uz to hoće li plasmani biti vraćeni banci. Ističu i kako je problem takvog rizika za banku taj što se ne može predvidjeti budućnost te znati koji će klijent vratiti kredit (tj. koji će krediti biti vraćeni, a koji ne). Iako banke odobravaju kredite jer vjeruju da će isti biti vraćeni, ponekad se zbog subjektivnih ili objektivnih okolnosti događa da se kredit ne može vratiti banci.

Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2022) za kreditni rizik navodi da je riječ o specifičnoj vrsti rizika koja se javlja kada banka ulaže novac u plasmane i vrijednosne papire. Uključuje opasnost da se uloženi novac neće vratiti, u cijelosti ili dinamikom koja je predviđena.

„Kreditni rizik, između ostaloga, moguće je definirati i kao vjerojatnost da će kreditoprimac u određenome roku vratiti kreditoru posuđenu glavnica i kamate“ (Juričić, 2005:706). Dakle, kreditoprimac, odnosno banka, izložena je kreditnom riziku ne samo po pitanju vraćanja glavnice, već i kamata. Ukoliko izostane podmirivanje takvih obveza, ili ukoliko se to ne događa na vrijeme, može se reći da je kreditni rizik nastupio.

Ivaniš (2012) ističe kako je kreditni rizik temeljni rizik bankarskog poslovanja uopće, a označava nemogućnost dužnika da banci u roku dospijeća vrati odobrene plasmane, uključujući i pripadajuću kamatu. Drugim riječima, autor ističe da je kreditni rizik, rizik smanjenja profita

banke uslijed neizvršavanja obveza dužnika po osnovi dospjelog duga. Kada klijent ne izvrši svoje obveze, banka ostvaruje gubitak u smislu izostanka kamatnog prihoda i nenaplaćene glavnice te do izražaja dolazi nemogućnost kreiranja kreditnog potencijala banke i plaćanja obveza prema vjerovnicima. Kada bi se dogodilo da više značajnih klijenata banke nije u stanju uredno podmiriti svoje obveze, banka bi bila suočena s velikim gubicima te bi to uzrokovalo smanjenje solventnosti banke.

Izvori kreditnog rizika nisu samo krediti. Postoje i drugi izvori kao što su primjerice oni vezani uz financijske instrumente poput dionica, obveznica, garancija, itd. No, u osnovi je riječ o istoj naravi rizika.

3.2. Uzroci i elementi kreditnog rizika

Kreditni rizik ovisi o različitim eksternim faktorima, poput stanja ekonomije, prirodnih okolnosti i drugih te internih faktora koji proizlaze iz upravljačke filozofije banke. Banke nemaju kontrolu nad eksternim faktorima, stoga menadžment treba staviti fokus na interne faktore. Ključni interni faktori su obujam kredita, kreditna politika te kreditni miks (Ivaniš, 2012). Banke se stoga u najvećoj mjeri pri upravljanju kreditnim rizikom fokusiraju na navedene faktore, o čemu će više govora biti u narednom potpoglavlju.

Ciby (2013) navodi kako u stvarnosti samo mali postotak dužnika neće vratiti kredit kako je obećano, što vjerovnike ponekad može „poslati u stečaj“. No, većina dužnika ispunjava svoje obveze, zbog čega svjetska ekonomija i opstaje. Kreditni gubici ili nenaplativi dugovi javljaju se i u financijskim i u nefinancijskim poslovima zbog različitih razloga. U određenim slučajevima, ako je kredit za financiranje loše strukturirane investicije, riječ je o lošem potraživanju od samog početka kreditnog procesa. Međutim, najveći dio kreditnih gubitaka događa se zbog stvarnih poslovnih neuspjeha. Razlozi variraju od povećanja konkurencije, nove tehnologije, supstituta, porasta cijena, pada potražnje, precjenjivanja potražnje, pozicije prekomjerne ponude na tržištu, državnih propisa, problema sa sindikatima, lošeg upravljanja, smrti ključnih osoba, poslovnih ciklusa, preambicioznih projekata, financijskih gubitaka, pretjerane zaduženosti, loše diversifikacije, itd. Sve je to sastavni dio kreditnog rizika, zbog čega navedeno treba biti uključeno prilikom procjene rizika (Ciby, 2013).

Nisu svi krediti, pa tako i kreditni rizici i upravljanje istima, jednako kompleksni. „Dok su neki krediti automatski i banka ih često izračunava putem kompjutera koji raspolažu matematičkim algoritmima za određivanje kredita, drugi krediti imaju proceduru koja traje i po nekoliko mjeseci. Iza takve procedure krije se mehanizam osiguranja banke, kroz koji se banka

osigurava i uvjerava u sposobnost klijenta da vrati kredit. Razlog za kompleksne procedure mogu se potražiti i u samoj bilanci banke; poslovanje banke je nužno vezano za izvore sredstava banke. Banka plasira kredite, ali ako krediti ne budu vraćeni banci, banka mora namiriti taj gubitak iz vlastita kapitala ili vlastite dobiti“ (Gregurek i Vidaković, 2011:367). Za mnoge banke najizraženiji i najočitiji izvor kreditnog rizika su pojedine vrste kredita, kao što je npr. i investicijski kredit. Praćenje investicijskih kredita od iznimne je važnosti za banku. S obzirom da investicije često počinju ostvarivati prihode tek u kasnijim fazama, banka mora nadzirati njihov razvoj sve do trenutka kada postanu profitabilne (Gregurek i Vidaković, 2011:178).

Šarlija (2008) navodi da se kreditni rizik javlja svaki put kada se proizvodi ili usluge kupuju bez trenutnog plaćanja. Tako gledajući, kreditni je rizik posljedica ugovorene financijske transakcije davatelja i primatelja sredstava. Zbog mogućnosti zakašnjelog ili nepotpunog plaćanja glavnice i kamate javljaju se i različite varijacije mogućih povrata sredstava.

Baiden (2011) navodi kako kreditni rizik obuhvaća različite elemente koje je prilikom upravljanja kreditnim rizikom i procijene istoga potrebno uzeti u obzir. Ti se elementi u engleskom jeziku još nazivaju i „5 C's of Credit Risk“. Riječ je o sljedećim elementima:

1. karakter (engl. *character*)
2. kapacitet (engl. *capacity*)
3. kapital (engl. *capital*)
4. uvjeti (engl. *conditions*)
5. kolateral (engl. *collateral*)

Navedeno se ujedno može smatrati i elementima kreditnog rizika.

Karakter se odnosi na volju i odlučnost klijenta da ispuní obvezu kredita. Karakter se općenito otkriva kroz intervju i istraživanje navika plaćanja kupaca, načina na koji vode svoje poslovne poslove i načina na koji reagiraju na nevolje (Baiden, 2011). Navy Federal Credit Union (2022) ističe karakter uključuje povijest obrazovanja klijenta, poslovnu pozadinu i osobnu kreditnu povijest. Uključuje sve reference ili druge podatke o financijskoj situaciji. Ukoliko poslovni klijent ima dobar ugled u svojoj industriji, ovaj element bit će bolje ocijenjen.

Kapacitet, kako govori Segal (2022), predstavlja sposobnost zajmoprimca da otplati dug, a u omjer stavlja prihode i dugove. Navy Federal Credit Union (2022) navodi da banka, kako bi procijenila kapacitet, odnosno sposobnost otplate zajma, gleda prihode, troškove, novčani tok i vrijeme otplate. U slučaju poslovnog subjekta provjeravaju se i poslovna te kreditna izvješća,

kao što su godišnji financijski izvještaji, bonitetno izvješće, izvješća bankarskih institucija, i sl.

Kapital, prema Baidenu (2011), predstavlja rezerve koje klijent ima u slučaju da dođe do nepredviđenih problema. Banke pokušavaju istražiti adekvatnost kapitala klijenta. U slučaju poduzeća, kapital je i pokazatelj razine predanosti dionika tvrtke. Sukladno autoru Segal (2022) banke u obzir uzimaju i kapital koji zajmoprimac ulaže. Veliki kapitalni doprinos zajmoprimca smanjuje mogućnost neplaćanja.

Uvjeti se odnose na uvjete konkretnog kredita, odnosno zajma. Primjerice, mogu uključivati protok vremena u kojem je podnositelj zahtjeva bio zaposlen na svom sadašnjem poslu, napredak industrije u kojoj podnositelj zahtjeva radi, buduću stabilnost posla, i dr. Naravno, tu ulaze i kamatne stope te glavnica. Uvjeti se mogu odnositi i na način na koji klijent, tj. zajmoprimac namjerava koristiti novac. Zajmodavci mogu razmotriti i uvjete izvan kontrole zajmoprimca, kao što su stanje gospodarstva, trendovi u industriji ili zakonske promjene koje su u tijeku (Segal, 2022). Neki autori, kao npr. Baiden (2011) pod uvjetima navode isključivo uvjete koji su izvan kontrole klijenata, kao što su nacionalno i međunarodno gospodarstvo te industrija. Kako ističe Ciby (2013), može se dogoditi da klijent ispuni sve svoje obveze, a da banka svejedno bude na gubitku. To se, kako ističe autori, primjerice događa u uvjetima inflacije, devalvacije valute ili neispunjavanja propisa o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma.

Kolateral je imovina založena radi osiguranja zajma. Kolateral osigurava zajmodavcu sekundarni ili tercijarni izvor otplate ako primarni izvor otplate nije dostupan (Baiden, 2011). Zbog kreditnog rizika, banke žele imati što je moguće više izvora otplate duga, tj. podmirenja obveza. Kao rezultat toga, zajmovi koji su osigurani nekim oblikom kolaterala obično se nude s nižim kamatama i boljim uvjetima u usporedbi s drugim neosiguranim oblicima financiranja (Segal, 2022).

Kako ističe Baiden (2011), svih pet elemenata predstavlja temeljna načela prosuđivanja i kreditiranja. Autor ističe kako su neki pokušali rangirati elemente po važnosti i da tipično rangiranje prema važnosti uključuje karakter, kapacitet, kapital, uvjete i kolateral. Neki također ističu kapacitet i kapital kao najvažnije jer kapacitet pruža zajmodavcu određenu sigurnost u pogledu vraćanja kredita, a kapital pokazuje predanost vlasnika ostvarenju određenih ciljeva. Bez obzira na argumente ponuđene za rangiranje, banka mora razborito procijeniti sve navedene elemente.

Broz Tominac (2014) navodi kako je kreditni rizik određen sljedećim komponentama:

1. vjerojatnošću nastanka statusa neispunjavanja obveza (PD – *Probability of default*)

2. gubitkom koji je rezultat nastanka neispunjavanja obveza (LGD – *Loss given default*)
3. izloženošću (EAD – *Exposure at default*)
4. dospijecem (M – *Maturity*)

Vjerojatnost nastanka statusa neispunjavanja obveza odnosi se na vjerojatnost propasti klijenta, tj. dužnika. Status neispunjavanja obveza, poznat kao i „*default*“, predstavlja polazište za izgradnju rejting sustava klijenata i razvoja modela za procjenu kreditnog rizika. Prema sporazumu Basel II primjenjuju se dva osnovna kriterija za određivanje statusa defaulta. Prvi kriterij odnosi se na vjerojatnost da dužnik neće u cijelosti podmiriti svoje obveze prema bankarskoj instituciji. Ovaj kriterij u obzir ne uzima prisilnu naplatu iz kolaterala. Drugi kriterij podrazumijeva neispunjenje dospelje kreditne obveze klijenta u roku duljem od 90 dana (FINA, 2022:7).

Prema Broz Tominac (2014) postoje različite metodologije i izvori podataka kojima se banke mogu koristiti kako bi ocijenile vjerojatnost nastanka statusa neispunjavanja obveza. Među njima su korištenje povijesnih podataka banke o vjerojatnosti neispunjavanja obveza, preslikavanje vanjskih podataka te različiti statistički modeli. Autorica navodi kako se banke ne smiju oslanjati samo na jednu od metoda i izvora podataka.

Ukoliko dođe do nastanka statusa neispunjavanja obveza, banke će biti suočene s određenim gubitkom. Ovisno o instrumentima osiguranja, tj. koleteralu, taj gubitak može biti veći ili manji. Europsko nadzorno tijelo za bankarstvo (EBA – *European Banking Authority*), (2018), navodi da se procjena gubitka treba temeljiti na vlastitom iskustvu gubitka i naplate u statusu neispunjavanja obveza, no da je takve podatke potrebno nadopuniti i vanjskim podacima. Nadalje, EBA navodi kako banke svoje procjene ne bi trebale temeljiti isključivo na tržišnim cijenama financijskih instrumenata ili instrumenata osiguranja, no tim se informacija mogu koristiti radi nadopunjavanja drugih podataka. Broz Tominac (2014) također navodi kako procjenu vrijednosti potencijalnog gubitka ne treba temeljiti samo na tržišnim cijenama, već i na povijesnoj stopi oporavka te drugim empirijskim podacima.

Izloženost je uvjetovana vrstom potraživanja, a pokazuje maksimalni iznos koji može biti izgubljen u slučaju da dođe do nastupanja statusa neispunjavanja obveza (Šarlija, 2008). Broz Tominac (2014) ističe kako se iznos potencijalnog gubitka izračunava primjenom smjernica, pravila i modela, no različite institucije imaju i različite smjernice, što dovodi do nesigurnosti u pogledu vjerodostojnosti izračuna ove komponente kreditnog rizika. Autorica navodi da se izloženost izračunava na temelju imovine, vrednovanja i detalja o obvezama, pri čemu se ne uzimaju u obzir garancije, kolaterali ili osiguranja. To pak znači da ignorira tehnike umanjavanja

kreditnog rizika. U većini slučajeva izloženost će biti jednaka nominalnoj vrijednosti, no ponekad može uključivati i procjenu budućih posudbi prije nastanka statusa neispunjavanja obveza.

U vezi efektivne ročnosti kao elementa kreditnog rizika, relevantnost se očituje samo kod osnovnog i naprednog internog sustava rangiranja. Efektivna ročnost različita je za različite bankarske plasmane i transakcije (Broz Tominac, 2014).

Potrebno je reći kako veća mogućnost određene determinante kreditnog rizika ne znači nužno da će se negativne posljedice proizašle iz rizika i obistiniti. Riječ je o statističkoj vjerojatnosti koja jasno govori u kojoj je poziciji banka naspram rizika. Što je rizik veći, dakako, veća je i mogućnost gubitaka, no to ne znači nužno da će se oni dogoditi već da je veća vjerojatnost da se oni dogode.

3.3. Sustav upravljanja kreditnim rizikom

„Zbog potencijalno značajnog utjecaja kreditnog rizika važno je provoditi obuhvatnu procjenu sposobnosti banke za procjenom, vođenjem, nadzorom, odobravanjem i naplatom kredita, predujmova, jamstava i drugih kreditnih sredstava. Ukupna provjera upravljanja kreditnim rizikom uključuje procjenu politika i prakse upravljanja kreditnim rizikom banaka“ (Van Greuning i Bratanović, 2006:136). Sustav upravljanja kreditnim rizikom za osnovni cilj ima osigurati maksimizaciju stope povrata koja je prilagođena riziku. Sustav može biti uređen i implementiran na različite načine, no Broz Tominac (2014) smatra da svaki efikasan sustav upravljanja kreditnim rizikom posjeduje sljedeća obilježja:

- ujednačena kreditna kultura koja treba pokušati ujednačiti funkcije plasiranja i funkcije osiguranja rizičnosti plasmana,
- definiran rejting sustav koji mora biti jasan svim uključenima u kreditni proces,
- pravodobno korištenje rejtinga koje se očituje u premještanju kredita iz različitih rejtinga sukladno bonitetu klijenta,
- korištenje modela ranog upozoravanja na krizu poslovanja,
- efikasno uključivanje kreditnih zastupnika u proces upravljanja rizicima,
- nezavisnu kontrolu kreditne izloženosti koju provode interne organizacijske jedinice ili vanjski suradnici
- učenje iz kredita koji su otpisani, a kako bi se definirali uzroci propasti poslovnih pothvata.

Kreditni rizik ima različite uzroke te uključuje različite elemente. Neki od njih nisu u kontroli banke, stoga određeni autori ističu da fokus banke treba biti na onim elementima na koje je moguće utjecati. Ivaniš (2012) navodi kako su ključne interne determinante kreditnog rizika obujam kredita, kreditna politika te kreditni miks. U situaciji kada obujam kredita raste, i kreditni rizik raste budući da više odobrenih kredita za sobom povlači i veći potencijalni gubitak na kreditima.

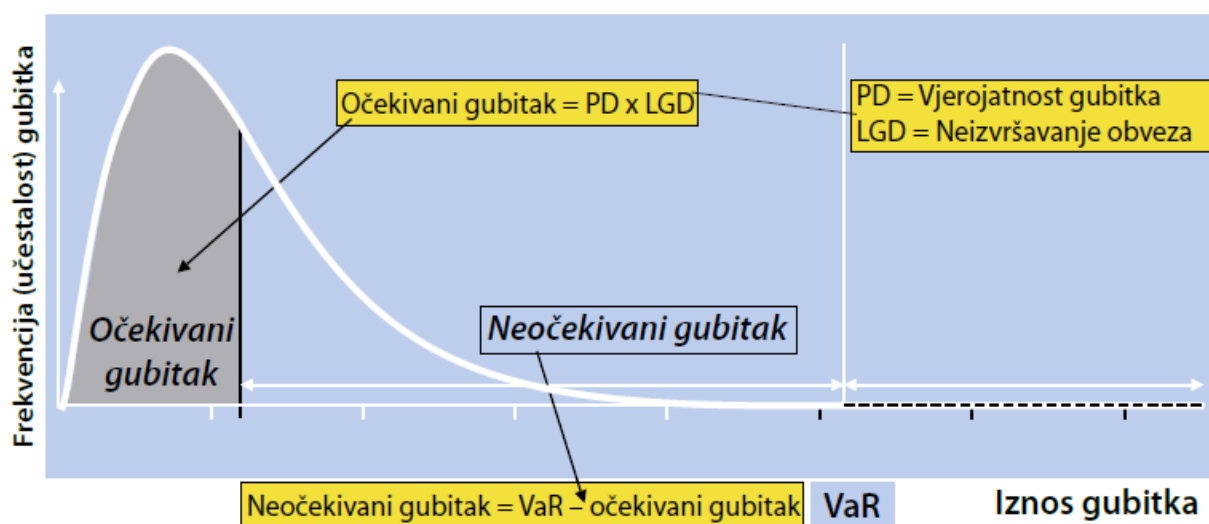
Broz Tominac (2014) navodi kako bi kreditna politika banke trebala omogućiti proceduralne smjernice u vezi s praćenjem kreditnog rizika. Takva se politika minimalno treba zasnivati na ulogama i odgovornostima pojedinaca odgovornih za praćenje kreditnog rizika, procedurama i tehnikama analiziranja, učestalosti praćenja, periodičnom ocjenjivanju kolaterala te identifikaciji bilo kakvog pogoršanja bilo kojeg zajma. Ivaniš (2012) navodi da se kreditna politika banke provjerava preko koeficijenta odnosa ukupnih kredita prema ukupnoj imovini banke (aktivi). Što je koeficijent veći, veća je i agresivnost kreditne politike što znači da će i posljedični gubitak u ukupnoj imovini biti veći. Nadalje, kreditni miks mjeri se omjerom učešća komercijalnih i poslovnih kredita prema ukupnim kreditima. Ukoliko je koncentracija takvih kredita velika, postoji i veća mogućnost kreditnih gubitaka.

Kada je riječ o kreditnom riziku, jedna od najvažnijih stvari za banku je osigurati vraćanje kredita. Naravno, kada klijent dođe zatražiti kredit od banke, banka nikako ne može znati hoće li se kredit vratiti ili ne i već samim time dolazi do kreditnog rizika. Problem je i taj što banka ne može odrediti kolika je vjerojatnost urednog povrata kredita te je očekivanje povrata plasmana utemeljeno na subjektivnoj procjeni. No, subjektivnu procjenu banka nastoji što više približiti objektivnoj vjerojatnosti povrata kredita, pri čemu se oslanja na statistiku i elemente osiguranja kredita. Temeljem statističkih i osobnih podataka klijenta, banka donosi procjenu vjerojatnosti povrata kredita, odnosno ispunjena svih obveza (Gregurek i Vidaković, 2011). Ivaniš (2012) tvrdi da menadžment banke može na različite načine provoditi upravljanje kreditnim rizikom. Također navodi da je moguće koristiti nekoliko osnovnih mogućnosti, poput rigorozne selekcije kreditnih zahtjeva te limitiranja iznosa za koji se klijent ili grupa klijenata može zadužiti, upotrebe statističkih i matematičkih modela, diversifikacije kreditnih plasmana te pribavljanja kvalitetnih instrumenata koji osiguravaju vraćanje kredita.

U sklopu navedenih opcija, posebnu pažnju zauzima ocjena kreditnih zahtjeva kojoj je potrebno pristupiti pažljivo. Ocjena treba biti selektivna kako bi se spriječilo odobravanje kredita onim osobama koja ga ne mogu vratiti (u cijelosti ili planiranom dinamikom). Prakse koje banke koriste za upravljanje kreditnim rizikom mogu se razlikovati ovisno o prirodi i kompleksnosti kreditnih aktivnosti pojedine banke. Prema Mishkinu (2010) na tržištu kredita

dolazi i do tzv. negativne selekcije koja se javlja jer su klijenti s nepovoljnim kreditnim rizikom (oni za koje je najvjerojatnije da neće moći isplaćivati kredit) upravo oni koji u pravilu traže kredite; drugim riječima, moguće je da će upravo oni za koje je negativni ishod vjerojatniji biti izabrani, s obzirom na udio takvih subjekata u ukupnom broju subjekata koji su u potrazi za kreditnim financiranjem. Neki zajmoprimci imaju rizične investicijske projekte, koji ako uspiju, donose veliku zaradu. No, sa stajališta banke, takvi su zajmoprimci najmanje poželjni jer nose i najveću mogućnost da kredit neće biti vraćen. Za takve je klijente dobro i provesti ograničavanje, tj. limitiranje iznosa zaduživanja.

Jedan od načina praćenja kreditnog rizika uključuje korištenje statističkih i matematičkih modela za procjenu vjerojatnosti vraćanja kredita pojedinog klijenta. Postoje različiti takvi modeli. Gregurek i Vidaković (2011) ističu kako je među popularnijim modelima VaR (engl. *Value at Risk*) pristup evaluaciji kreditnog rizika, koji je prikazan na slici 1.

Slika 1. Primjena VaR-a

Izvor: Gregurek i Vidaković (2011:370)

Slika 1. prikazuje način na koji se može računati frekvencija, odnosno učestalost gubitka u kreditnom poslovanju banke. Očekivani gubitak dobiva se umnoškom vjerojatnosti gubitka i neizvršavanja obveza. Neočekivani gubitak dobiva se tako da se od VaR-a (vrijednosti pod rizikom) oduzme iznos očekivanog gubitka. Krajnji cilj modela stoga je izračunati frekvenciju učestalosti gubitaka, uključujući očekivane i neočekivane gubitke. Potrebno je procijeniti vjerojatnost gubitka i neizvršavanja obveze, što dovodi do procjene očekivanog gubitka. Očekivani gubitci predstavljaju aritmetičku sredinu obračunatih prihoda kroz razdoblja, dok su neočekivani gubici standardna devijacija od vrijednosti očekivanih gubitaka. VaR vrijednost

odnosi se na vrijednost koja je pod rizikom (npr., ako postoji X posto sigurnost da neće doći do gubitka više od V eura u sljedećih N dana, tada se vrijednost V naziva VaR), a neočekivani gubitak dobiva se oduzimanjem te vrijednosti od očekivanog gubitka. Taj je ostatak distribucije potrebno je zaštititi ograničenjima ili osiguranjem (Gregurek i Vidaković, 2011). Kako bi se izračunao VaR, potrebno je raspolagati određenim podacima, npr. podacima o vjerojatnosti distribuciji gubitaka. U tom slučaju VaR bi se izračunao kao kvantil te distribucije (primjerice, VaR na 95 posto razini pouzdanosti znači da se uzima gubitak na 95. percentilu distribucije). No, način, odnosno formula za izračun VaR-a ovisan je o metodi koja se koristi. Postoje različite metode i modeli, a među poznatijima su povijesna metoda, parametarska metoda (metoda varijance i kovarijance), Monte Carlo metoda, i dr. (Mundar i Zemljak, 2016).

Kozarević (2012) navodi kako banke imaju slobodu u formiranju njihovih vlastitih procjena vjerojatnosti neispunjenja obveza ili *defaulta* (engl. *probability of default* – PD). Međutim, moraju koristiti korelacijski model i korelacijske parametre propisane od strane Bazelskog odbora. Isti autor ukazuje na visoku pouzdanost modela. Primjerice, kreditni VaR pri razini pouzdanosti 99,9% i jednogodišnjem vremenskom razdoblju je kreditni gubitak koji sa 99,9% pouzdanosti neće biti prekoračen tokom jedne godine. Upućuje i na činjenicu kako sve vodeće banke ovaj pristup koriste još od devedesetih godina prošlog stoljeća te da su u današnje vrijeme razvijene različite inačice modela.

Kao još jednu od statističkih metoda Juričić (2005) navodi metodu simulacije. Kako navodi autor, pri izračunu sposobnosti poslovnog klijenta da podmiruje svoje obveze dobro je u obzir uzeti različita poslovna stanja koja u budućnosti mogu nastupiti. Neka od tih stanja uključivat će nemogućnost podmirenja dospjelih obveza. Metoda simulacije poslovnih stanja koristi se za izračunavanje vjerojatnosti da će se poslovni subjekt naći u situaciji u kojoj neće moći podmiriti dospjele obveze. Prema izračunatoj, odnosno procijenjenoj vjerojatnosti, definira se i stav o rizičnosti financiranja poslovnog subjekta, odnosno sustava. Prema Mundar i Zemljak (2016) metoda simulacije smatra se najpreciznijom metodom za procjenu maksimalnog gubitka, a poznata je još i kako metoda statističke simulacije. Umjesto da se hipotetske promjene tržišnih faktora stvaraju temeljem prošlih opaženih promjena, u ovoj metodi statističkom se simulacijom na adekvatan način generiraju povrati ili gubici slični onima iz prošlosti.

U sustav upravljanja kreditnim rizikom često je uključena i diferencijacija proizvoda, odnosno individualizirana ponuda klijentima putem koje banka nastoji osigurati što veći povrat. Banka može klijentima pristupati individualno, ali i kao pripadniku pojedine karakteristične skupine.

Individualna ponuda kredita ovisna je o bonitetu klijenta; što je veća vjerojatnost da kredit neće moći biti vraćen, to su i mjere osiguranja veće (Gregurek i Vidaković, 2011). Za mnoge kredite koji se odobravaju poslovnim subjektima banke zahtijevaju dostavljanje izvještaja o bonitetu. Takve izvještaje izrađuju financijske institucije pa i same banke koje obrađuju pojedini kreditni zahtjev.

Mjere, odnosno elementi osiguranja pojedinih plasmana također su način praćenja kreditnog rizika. Za investicijske kredite koje poslovne subjekti najčešće traže postoje operativni instrumenti osiguranja kao što su primjerice zadužnica te instrumenti osiguranja naplate potraživanja koji imaju materijalno pokriće, poput hipoteke, bankarske garancije, državnog jamstva, HAMAG jamstva, zaloga novčanog depozita, i dr. (OTP banka, 2022).

Kako bi banke bile uspješne, moraju nadvladati probleme vezane uz upravljanje kreditnim rizikom. U tome im pomažu metode i alati za upravljanje kreditnim rizikom. Neki od njih su kolateral, provjera i nadgledanje, okvirni krediti, uspostavljanje dugoročnih odnosa s klijentima, racioniranje kredita, kompenzacijski saldo, i dr. (Mishkin, 2010). Van Greuning i Bratanović (2006) navode kako se načela za upravljanje kreditnim rizikom mogu svrstati i u određene skupine. U jednoj skupini nalaze se načela koja se odnose na ograničavanje ili smanjenje kreditnog rizika. U tu skupinu spadaju različite politike koncentracije i velike izloženosti, razlučivanja kreditnog rizika, prekoračenje izloženosti, kreditiranje povezanih osoba, i dr. U drugu skupinu načela mogu se ubrojiti ona načela koja se odnose na politiku klasifikacije aktive banke. Takva načela iziskuju periodične provjere naplate kredita te obračunatih i nenaplaćenih kamata. U treću skupinu načela ubrajaju se one koja se odnose na politiku rezerviranja za potencijalne gubitke, odnosno održavanje rezervi banke koje su dostatne za pokrivanje očekivanih gubitaka.

Postoje i različiti sporazumi koji reguliraju područje kreditnog rizika banke. Među njima su i Baselski sporazumi. Osim navedenih, donose se i nacionalne odredbe kojima se regulira područje upravljanja kreditnim rizikom, što potvrđuje važnost upravljanja kreditnim rizikom, kako za banke, tako i za klijente.

3.4. Regulatorni okvir upravljanja kreditnim rizikom u hrvatskim bankama

Regulatorni okvir upravljanja kreditnim rizikom čine međunarodni i nacionalni propisi i standardi. Među najvažnijim međunarodnim propisima i standardima su baselski sporazumi koje donosi Baselski odbor sa sjedištem u Baselu, osnovan 1975. godine od strane središnjih banaka G-10 zemalja (Zelić Gereč i Šarlija, 2013).

3.4.1. Baselski sporazumi

Iako principi koje Baselski odbor predloži i definira nemaju zakonsku snagu, mogu se na konzistentan način ugraditi u zakonodavstva država. Baselski odbor provodi konvergenciju sistema bankarskih regulativa, a koja ima širok značaj s obzirom da utječe na nacionalne zakonske regulative gotovo svih zemalja (Todorović i Tomić, 2020).

Prethodnica Baselu II bila je današnja regulativa o adekvatnosti kapitala, tzv. Odluka o adekvatnosti kapitala (Basel I). Ta je regulativa izdana 1988. godine, a glavna joj je karakteristika definiranje jamstvenog kapitala i okvira da jamstveni kapital treba pokrivati 8% rizika. Basel I imao je pozitivan učinak na visinu kapitala banaka te je zaustavio negativan trend smanjivanja kapitala. Bez obzira na pozitivne pomake, Basel I nije uspio riješiti sve probleme. Regulativa je uvelike izmijenjena 1996. godine kada su uključeni kapitalni zahtjevi za tržišne rizike. Godine 1999. pristupilo se izradi novog standarda koji će zamijeniti Basel I (Zelić Gereč i Šarlija, 2013).

„Baselski sporazum o kapitalu (Basel II) je dokument donesen od strane Baselskog odbora za superviziju banaka u lipnju 2004. godine, a čija je službena primjena u nacionalnim bankovnim sustavima zemalja članica Baselskog odbora započela 31.12.2006. godine. Osnovni cilj Baselskog dokumenta na mikrorazini je usklađivanje strategije rizika i vlastitog kapitala banaka, a na makrorazini održavanje sigurnosti i stabilnosti međunarodnog bankovnog sustava“ (Dorić, 2010:42). Sporazum je uveo novi koncept izračunavanja adekvatnosti kapitala banke te propisao nova pravila koja se odnose na mjerenje i upravljanja rizicima u bankarstvu. Basel II sačinjavaju tri stupa (Šarlija, 2008):

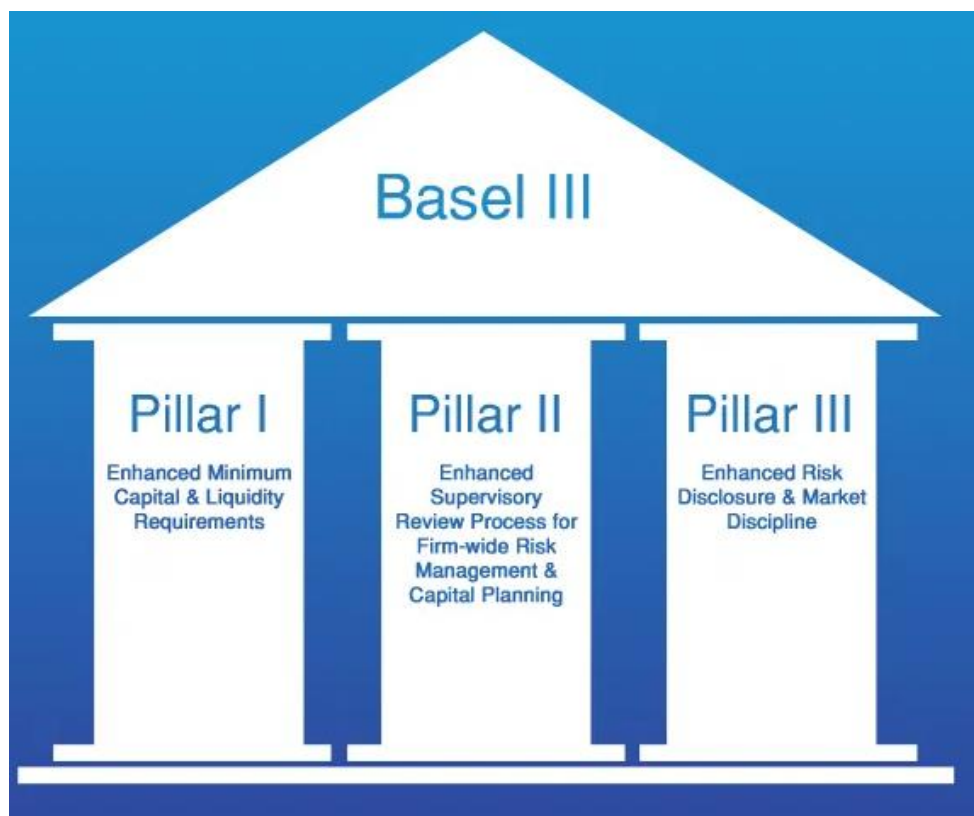
1. „minimalni kapitalni zahtjevi
2. nadzor nad adekvatnošću kapitala
3. tržišna disciplina“

U smislu upravljanja kreditnim rizikom posebno je važan prvi stup, minimalni kapitalni zahtjevi koji navodi i metode mjerenja kreditnog rizika. Basel II nastojao je stvoriti sveobuhvatniji i fleksibilniji regulatorni okvir, koji neće biti nauštrb stabilnosti bankarskog sustava, odnosno poslovanja banaka. Međutim, s vremenom su uočeni nedostaci i ovog standarda, posebno nakon globalne financijske krize koja je nastupila 2007. godine (Todorović i Tomić, 2020).

„Globalna financijska kriza od 2007. do 2010. jasno je ukazala na potrebu osnaživanja bonitetnog tretmana banaka te je bilo potrebno gotovo osam godina kako bi se usuglasili svi

aspekti Sporazuma Basel III“ (Hrvatska narodna banka, 2021:1). Todorović i Tomić (2020) navode kako se s obzirom da je globalna financijska kriza ukazala na koncepcijske nedostatke Basela II, koji isto tako nije uspio spriječiti i zaustaviti tokove krize, ukazala potreba za revizijom. Bazelski je odbor 2010. godine donio određene smjernice s ciljem unapređenja sposobnosti banaka da apsorbiraju šokove koji proizlaze iz okruženja, povećanja transparentnosti te uspostavljanja regulatornog okvira na globalnom nivou. Basel III za cilj ima bankarsko poslovanje učiniti stabilnijim, a posebno ističe značaj upravljanja rizicima na adekvatan način.

Iako je rad na standardu započeo prije više od deset godina, standard Basel III još uvijek nije u cijelosti implementiran. Potpuna, pravovremena i dosljedna provedba Basela III ključna je za zdrav i pravilno funkcionirajući bankarski sustav koji je u stanju podržati ekonomski oporavak i rast na održivoj osnovi. U prosincu 2017. godine Grupa guvernera središnjih banaka i voditelja supervizije, koja je nadzorno tijelo Baselskog odbora, podržala je finalizaciju reformi Basela III (koji se naziva i Baselom IV). Nakon jednogodišnje odgode radi povećanja operativne sposobnosti banaka i supervizora za odgovor na COVID-19, ove reforme stupile su na snagu 1. siječnja 2023. godine te se provode postupno u pet godina (Bank for International Settlements, 2023; Klynveld Peat Marwick Goerdeler, 2025). Iz ovog proizlazi da će puna implementacija Basela III biti provedena tek na kraju 2028. godine. Basel III također se sastoji od tri stupa, kako je prikazano na slici 2. U odnosu na Basel II, Basel III donosi proširene minimalne zahtjeve za kapital i likvidnost, prošireni nadzorni postupak za upravljanje rizikom na razini tvrtke i planiranja kapitala te prošireno otkrivanje rizika i tržišna disciplina (Gyawali, 2020).

Slika 2. Stupovi Basel-a III

Izvor: preuzeto u cijelosti (Gyawali, 2020)

Implementacijom reformi Basela III nastupaju značajne pojedinačne promjene, među kojima se ističu (Bank for International Settlements, 2023):

1. minimalni kapitalni zahtjevi
2. omjer poluge
3. zahtjevi za likvidnošću.

Basel III podigao je minimalne kapitalne zahtjeve za banke s 2% iz Basela II na 4,5% običnog kapitala, kao postotak imovine banke ponderirane rizikom. Tu je i dodatnih 2,5% zaštitnog kapitala koji dovodi ukupni minimalni zahtjev na 7%. Od 2015. godine zahtjev za temeljnim kapitalom porastao je na 6%, u odnosu na prijašnjih 4% u Baselu II. Tih 6% uključuje 4,5% običnog kapitala te 1,5% dodatnog, temeljnog kapitala (CFI Team, 2022).

Obični kapital dio je temeljnog kapitala i prvenstveno obuhvaća obične dionice koje posjeduje banka ili druga financijska institucija. Uveden je 2014. godine kao preventivna mjera za zaštitu gospodarstva od financijskih kriza. Smatra se najkvalitetnijim oblikom regulatornog kapitala jer odmah apsorbira gubitke kada do njih dođe. Temeljni kapital koristi se za financiranje poslovnih aktivnosti financijske institucije. Sastoji se od običnog i dodatnog temeljnog

kapitala. Primjer dodatnog temeljnog kapitala su uvjetno konvertibilne obveznice ili hibridni vrijednosni papiri koji imaju trajni rok dospijeca i mogu se konvertirati u kapital ako nastupi određeni događaj. Takav događaj nastaje, primjerice, kada obični kapital padne ispod utvrđenog praga (Grant, 2024).

Važna promjena koja se uvodi Baselom III je omjer financijske poluge koji se ne temelji na riziku. Taj omjer služi kao zaštita kapitalnih zahtjeva. Omjer financijske poluge za banke treba biti veći od 3%, a izračunava se na način da se temeljni kapital podijeli s prosječnom ukupnom konsolidiranom imovinom banke ((Bank for International Settlements, 2023)

Baselom III uvedena je i upotreba dvaju omjera likvidnosti, a to su omjer pokrića likvidnosti te omjer neto stabilnog financiranja. Omjer pokrića likvidnosti od banke zahtijeva dovoljno visoku likvidnu imovinu, a koja može pokriti tridesetodnevno stresni scenarij financiranja, na način kako su odredili supervizori. Ovaj omjer izračunava se dijeljenjem visoko kvalitetnih likvidnih sredstava banke s ukupnim neto novčanim tokovima tijekom stresnog razdoblja od 30 dana. Visoko kvalitetna likvidna sredstva uključuju samo ona koja imaju visoki potencijal da se brzo i lako pretvore u gotovinu. Prema zahtjevima standarda, omjer treba biti jednak ili veći od 1 (Bank for International Settlements, 2023). Omjer treba ispunjavati i zahtjeve otpornosti na stres. U općenitom smislu, testiranje otpornosti na stres je tehnika računalne simulacije koja se koristi za testiranje otpornosti institucija i investicijskih portfelja. U financijskom sektoru takvo se testiranje uobičajeno provodi u procjeni rizika ulaganja te primjerenosti imovine, ali i u procjeni procesa interne kontrole. Financijska industrija obično koristi takvo testiranje kako bi procijenila rizik ulaganja i primjerenosti vrijednosti imovine za pokriće rizika, te u procjeni internih procesa i kontrola. Posljednjih su godina regulatori također zahtijevali od financijskih institucija da provedu testove otpornosti na stres kako bi osigurali da su njihovi kapitalni udjeli i druga imovina primjerene visine (Kenton, 2022). Godine 2015. od banaka se tražilo da njihov omjer pokrića likvidnosti bude minimalno na razini 60%, no do 2019. godine ova minimalno zahtijevana razina likvidnosti se povećavala te je obveza banke držati omjer likvidnosti banke na razini ili veći od 100% (Bank for International Settlements, 2023). Omjer neto stabilnog financiranja od banaka zahtijeva održavanje stabilnog financiranja iznad potrebnog iznosa za vrijeme razdoblja od jedne godine pod opterećenjem, odnosno stresom (scenarij stresa i otpornosti na stres). Dakle, omjer se računa dijeljenjem količine dostupnog stabilnog financiranja u odnosu na količinu potrebnog stabilnog financiranja. Ovaj omjer također bi minimalno trebao iznositi 1 (Bank for International Settlements, 2023).

Smatra se da će zahtjev za minimalnim iznosom kapitala od 7% u rezervama za posljedicu imati smanjenje profitabilnosti banaka. Kako bi se zaštitile od financijskih poteškoća, većina

banaka pokušat će održati veće rezerve kapitala. Od banaka će se tražiti da u odnosu na imovinu drže veće rezerve kapitala, što će smanjiti veličinu određenih stavki u bilanci. Kako bi se nosile s takvim zahtjevima, banke će biti prisiljene povećati kamate na kredite i općenito marže na različite bankarske proizvode, odnosno usluge (CFI Team, 2022).

Kako bi zadovoljile kriterije likvidnosti, banke će se kloniti držanja određene vrste financijske imovine. Banke će imati više likvidnih sredstava te će stoga povećati udio dugoročnih dugova, kao i minimizirati poslovanje koje je podložnije rizicima likvidnosti. Usljed navedenog uvođenje novih zahtjeva za likvidnošću moglo bi utjecat na tržište obveznica (CFI Team, 2022).

Basel III zasigurno će imati pozitivan utjecaj na adekvatnije upravljanje kreditnim rizikom. Njegova primjena trebala bi rezultirati većom transparentnošću, smanjenjem varijabilnosti rizikom ponderirane imovine, osnaživanjem povjerenja u strukturu kapitala banaka, poboljšanjem ujednačenosti uvjeta među bankama koje rabe različite modele procjene i mjerenja kreditnog rizika, i dr. Kako bi primjena Basela III bila što uspješnija, standard bi trebalo primjenjivati na globalnoj razini (Hrvatska narodna banka, 2021).

No, kritičari standarda (Allen et. al., 2012; Byres, 2012; Wessel, 2024) ističu i neke od njegovih negativnih strana. Primjerice, procjenjuje se da će provedba Basela III usporiti gospodarski rast. Postoji i strah da će implementacija standarda stvoriti poteškoće manjim bankama koje će se odraziti i na njihovo kreditno poslovanje, a posebno ponudu određenih vrsta kredita (Vukas, Bošnjak i Šverko, 2022).

3.4.2. Nacionalne odredbe

Kao što je rečeno, međunarodni standardi, kao što je i baselski, nisu obvezujući, no oni su ugrađeni u nacionalne propise gotovo svih zemalja svijeta. S obzirom da je Hrvatska članica Europske unije, u svoje zakonodavstvo morala je implementirati i odredbe Unije vezane uz poslovanje i nadzor kreditnih institucija pa tako i upravljanje kreditnim rizikom. „Regulatornu osnovu za superviziju kreditnih institucija (banaka, štednih banaka i stambenih štedionica) čini Zakon o kreditnim institucijama i Uredba (EU) br. 575/2013 o bonitetnim zahtjevima za kreditne institucije i investicijska društva. Zakon o financijskim konglomeratima i Zakon o kreditnim unijama također su relevantni za bankovnu i financijsku superviziju u Hrvatskoj“ (Hrvatska narodna banka, 2020: n.p.).

Temeljem navedenih i drugih propisa Hrvatska narodna banka (HNB) kao središnja bankarska institucija u Hrvatskoj donosi i različite podzakonske akte, smjernice i preporuke. Jedna od njih

je i Odluka o sustavu upravljanja u bankarstvu, kojom se uređuju zahtjevi povezani sa sustavom upravljanja, uključujući i one koji se odnose na upravljanje kreditnim rizikom (Hrvatska narodna banka, 2018).

Zbog makroekonomskih okolnosti i promjena u bankarskom sustava regulatorni okvir upravljanja kreditnim rizikom podložan je kontinuiranoj reviziji. Zbog toga je riječ o dinamičnoj području, a banke moraju pratiti zakonske i druge promjene koje imaju značajan utjecaj na njihovo poslovanje. Regulatorni okvir također propisuje i izvještavanje o kreditnom riziku.

3.4.3. Izvještavanje o kreditnom riziku

Izvještavanje o kreditnom riziku provode različiti subjekti; same bankarske institucije, financijske institucije, kao i središnje bankarske institucije. U godišnjim financijskim (ali i drugim) izvještajima banke izvještavaju o kreditnom riziku te o upravljanju s kreditnim rizikom. Banke su prema zakonu dužne objavljivati takve izvještaje. Npr., u godišnjem izvještaju Privredne banke Zagreb (PBZ) za 2021. godinu, banka navodi: „Banka kontinuirano stavlja naglasak na upravljanje kreditnim rizikom i posebnu pozornost usmjerava na održavanje adekvatnog kreditnog portfelja i primjereno mjerenje i praćenje kreditnog rizika. Tijekom 2021. godine, s obzirom na još uvijek neizvjestan razvoj pandemije uzrokovane COVID-19 virusom, ali i druge makroekonomske rizike (kao što su inflacija, poremećaji u lancima opskrbe i sl.) Banka je implementirala brojne mjere (poštujući sve regulatorne smjernice i zahtjeve) i u potpunosti se fokusirala na razvoj i promjene u kvaliteti kreditnog portfelja“ (Privredna banka Zagreb, 2021:18).

O kreditnom riziku izvješćuju se i putem različitih bonitetnih izvještaja. Sukladno pravnom okviru, banke i druge kreditne institucije također su dužne izdavati ovakve godišnje izvještaje, u kojima se objavljuju bonitetne informacije, između ostaloga i one vezane uz kreditni rizik i izloženost prema istome. Izradom bonitetnih izvješća bave se i različite financijske institucije i agencije, kao što su Hrvatska gospodarska komora (Hrvatska gospodarska komora, 2021), Fina (Fina, 2022), i dr.

HNB također ima obvezu izvještavanja o kreditnom riziku i izloženosti. HNB izvještava o svom kreditnom riziku, ali izrađuje i objavljuje i zbirne izvještaje o poslovanju kreditnih institucija u Hrvatskoj. Između ostaloga, HNB objavljuje statističke podatke o regulatornom kapitalu i izloženosti rizicima kreditnih institucija (Hrvatska narodna banka, 2022). U

izvještajima se nalaze i podaci o procijenjenim i izmjerenim kreditnim rizicima, o čemu se govori u nastavku.

3.5. Procjena i mjerenje kreditnog rizika

Banke žele kreditnom riziku pridružiti apsolutne i objektivne vrijednosti. Više je različitih razloga za to, no jedan od glavnih je taj kako bi mogle odrediti regulatorni ili ekonomski kapital za kreditni rizik, kako temeljem pojedinačne transakcije, tako i temeljem cijelog portfolia. Osim toga, različite tehnike i metode procjene i mjerenja kreditnog rizika bankama omogućuju precizno određivanje cijene transakcije, odnosno omogućuju im da usklade kamatnu stopu koju zaračunavaju klijentu, s utvrđenim kreditnim rizikom klijenta (Kozarević, 2012).

3.5.1. Procjena i mjerenje kreditnog rizika kod poslovnih subjekata

Kada je riječ o procjeni kreditnog rizika za poslovne subjekte, banke najprije analiziraju najvažnije financijske izvještaje poslovnog subjekta, u što se mogu ubrojiti bilanca te račun dobiti i gubitka (Ribić, 2011), pritom banke posebno zanima bilanca stanja koje prikazuje stanje aktive i pasive na određeni dan te račun dobiti i gubitka koji prikazuje uspješnost poslovanja tijekom promatranog razdoblja.

Postoje i drugi financijski izvještaji koje banka može analizirati u procjeni i mjerenju kreditnog rizika, no u ovom radu fokus će se staviti na bilancu i račun dobiti i gubitka. Iako svaka tvrtka za potrebe internog izvješćivanja izrađuje i analizira financijske izvještaje, bankarska analiza stavki u financijskim izvještajima, kako navodi Ribić (2011), provodi se na nešto drugačiji način. Aktiva bilance dijeli se na stalna i obrtna, odnosno tekuća sredstva. Isti autor navodi da je kod stalnih sredstava važno imovinu raščlaniti na materijalnu, nematerijalnu i financijsku. Obrtna, odnosno tekuća sredstva, dijele se na zalihe, kratkoročna potraživanja te kratkoročnu financijsku imovinu. Analiza imovine može biti važna i za određivanje instrumenta osiguranja kredita. Što se tiče pasive bilance, za banku je važno analizirati vlastiti i tuđi kapital poduzeća. Primjerice, ukoliko poduzetnik kroz čitavo svoje poslovanje dio dobiti reinvestira u poduzeće, to je pokazatelj njegovog povjerenja u poduzeće i spremnosti na investiranje. Takvo poduzeće postaje financijski snažnije te ujedno i manje rizično za kreditiranje.

Drugi važan financijski izvještaj koje banke analiziraju je račun dobiti i gubitka. To je „financijsko izvješće koje prikazuje prihode i rashode ostvarene kroz određeno razdoblje. Sukladno ostvarenim prihodima i rashodima ovaj financijski izvještaj pokazuje i podatke o dobiti, odnosno gubitku razdoblja. Važno je uvidjeti kako, za razliku od bilance, račun dobiti i

gubitka ne prikazuje podatke i stanje na određeni dan, već za jedno razdoblje (najčešće jedna kalendarska godina). Postoje različite tehnike i metode analize financijskih izvještaja kojima se dolazi do zaključaka potrebnih za donošenje poslovnih odluka“ (Žager et. al., 2008).

Ribić (2011) navodi kako je za banke račun dobiti i gubitka financijski izvještaj koji predstavlja temelj za izračun kreditne sposobnosti. Prihode iz osnovnih i sporednih djelatnosti potrebno je razgraničiti. Isto je potrebno učiniti i za rashode. Npr., kreditoru je najvažnije razgraničiti operativne troškove (koji nastaju neposredno pod utjecajem poslovanja) od izvanrednih troškova. Financijski prihodi i rashodi te amortizacija prikazuju se nakon izračunatog operativnog profita (EBITDA), čije je računanje također važna za izračun kreditne sposobnosti. Pri utvrđivanju kreditne sposobnosti i kreditnog rizika, banke neminovno moraju analizirati i određene financijske pokazatelje iz financijskih izvještaja, odnosno financijske omjere. U analizi financijskih pokazatelja dvije ili više stavki stavljaju se u međudnos te se njihov omjer uspoređuje s istim omjerom drugom poduzeća; ili se omjer koristi u nekoj od drugih financijskih analiza (Novak i Sajter, 2005). Pokazatelje iz financijskih izvještaja nužno je poznavati i tumačiti. Postoje različite grupe pokazatelja. Žager et. al. (2008) navode da postoje pokazatelji likvidnosti, zaduženosti, aktivnosti, ekonomičnosti, profitabilnosti, te investiranja. Ribić (2011) ističe da niti jedan financijski pokazatelj, odnosno financijski odnos, samo po sebi nije dovoljan za stvarno ocjenjivanje financijskog stanja i uspješnosti poduzeća, već ih je potrebno analizirati na komparativnoj osnovi (npr. usporedba poduzeća s drugim sličnim poduzećem, prosjecima za djelatnost u određenom vremenskom razdoblju, i sl.). Autor nadalje navodi da banke u analizi financijskih izvještaja i pokazatelja na drugačiji način promatraju osnovne odnose jer se u prvi plan stavljaju sposobnost zaduživanja i rizik poslovanja poduzeća. Zbog toga je neke pokazatelje nužno raščlaniti od ostalih.

Prethodno navedeno upućuje na specifičnosti analize financijskih izvještaja koju provode banke, a koja je nužna za upravljanje kreditnim rizikom. Osim financijskih pokazatelja te pokazatelja temeljem financijskih izvještaja, za procjenu i mjerenje kreditne sposobnosti poslovnog subjekta važna je i analiza nefinancijskih pokazatelja. Ribić (2011) navodi da se nefinancijski pokazatelji mogu podijeliti u sedam osnovnih skupina:

1. osnovni podaci – povod za izradu kreditnog rejtinga; npr. redovita ocjena boniteta, davanje novog kredita, prolongacija postojeće obveze, značajni pad poslovanje i dr.
2. uprava trgovačkog društva – ocjenjuju se različite osobine poduzetnika kao što su osobne kvalitete, obrazovanje, osobno okruženje, i dr.

3. računovodstvo – računovodstvo je potrebno ocijeniti temeljem različitih kriterija; npr. veličina računovodstva s obzirom na broj zaposlenih, ažurnost računovodstva, analiza postojanosti i učestalosti provođenja određenih računovodstvenih postupaka, i dr.
4. ocjena tržišta – ocjenjuje se konkurentnost u industriji, odnosno djelatnosti, dobavljači, kupci, ponuda i potražnja na tržištu, i dr.
5. kvalifikacije zaposlenika – stanje i struktura zaposlenih, njihove kvalifikacije, sposobnosti i vještine, itd.
6. odnos klijenta i banke – ocjenjuje se poslovna suradnja između poduzeća i banke, poštivanje ugovornih obveza i dogovora, duljina suradnje, i sl.
7. faktori upozorenja i rizika – signali banci da se javljaju poremećaji u poslovanju; npr. to mogu biti slaba kvaliteta bilance, pad prihoda, netransparentno poslovanje, kašnjenje s plaćanjima, traženje odgode plaćanja kamata ili glavnice, itd.

Uvidom u financijske i nefinancijske pokazatelje koje banke analiziraju može se zaključiti kako je posao prikupljanja i analize informacija složen i jezgrovit. U svakom postupku procjene i mjerenja kreditnog rizika važno je prikupiti što detaljnije informacije o prošlom i sadašnjem poslovanju. Isto tako, važno je i predvidjeti budućnost poslovanja poslovnog subjekta koji je zatražio kredit. Za različite banke različiti će pokazatelji (kako financijski, tako i nefinancijski), imati prioritet. Osim toga, kao što je već bilo prikazano, pojedine banke mogu koristiti i specifične modele procjene i mjerenja kreditnog rizika, odnosno imati razvijene vlastite procedure i postupke u donošenju odluke o kreditiranju. Neovisno o konkretnim postupcima, klijenti se trebaju razvrstati u određene rizične skupine. Jedna od mogućnosti rizične klasifikacije klijenata prikazana je u tablici 1.

Tablica 1. Primjer rizične klasifikacije klijenata

Skupina rizika	Ocjena klijenta
1	izvrstan klijent u nerizičnoj grani djelatnosti koji posjeduje kontinuitet u poslovanju bez gubitka dulji od 5 godina
2	solidan klijent koji posjeduje kontinuitet u poslovanju bez gubitaka dulji od 3 godine
3	dobar klijent u srednje rizičnoj grani djelatnosti koji posjeduje kontinuitet u poslovanju bez gubitka u zadnje 2 godine
4	prosječan klijent, posluje s dobitkom u posljednje vrijeme, no ima i dosta negativnih pokazatelja te ne posjeduje program ni viziju razvoja
5	niz uočenih slabosti, prijeteca financijska nestabilnost s mogućnošću insolventnosti, moguća ozbiljnija kriza
6	klijent s prijetecim bankrotom

Izvor: preuzeto u cijelosti (Šarlija, 2008:66)

Prema navedenoj klasifikaciji postoji šest skupina rizika, odnosno rizičnih klijenata. Postoje i druge klasifikacije rizičnih klijenata, a koje provode agencije za dodjelu kreditnog rejtinga. Među poznatijima su Fitch Ratings, Moody's i Standard & Poor's (Hrvatska narodna banka, 2016). U Hrvatskoj HNB je definirao vlastitu klasifikaciju rizičnih skupina i izloženost banaka kreditnom riziku (Odluka o klasifikaciji izloženosti u rizične skupine i načinu utvrđivanja kreditnih gubitaka, 2022), kako je opisano u nastavku.

3.5.2. Klasifikacija rizičnih skupina i izloženost banaka kreditnom riziku

Prema Odluci HNB-a koja se odnosi na klasifikaciju izloženosti u rizične skupine te na način utvrđivanja kreditnih gubitaka (2022), banke su tijekom cijelog razdoblja trajanja ugovornog odnosa obvezne izvršavati procjenu kvalitete kreditne izloženosti te klasificirati klijente u odgovarajuće rizične skupine. Navedeno je potrebno činiti sukladno kreditnoj sposobnosti dužnika, urednom podmirivanju obveza te s obzirom na kvalitetu instrumenata osiguranja po pojedinoj izloženosti.

Sastavnice kreditnog rizika su u hrvatskim pravnim propisima usklađene s preporukama i smjernicama Basela II te drugih međunarodnih standarda i normi, kao i propisa Europske unije.

Sukladno kriterijima klasifikacije izloženosti klijenti se dijele u sljedeće rizične skupine (Slatinska banka d.d., 2019):

1. rizična skupina A uz pripadajuće podskupine A-1 i A-2
2. rizična skupina B uz pripadajuće podskupine B-1, B-2 i B-3
3. rizična skupina C

Izloženost kreditne institucije nije pojedinačno značajna ako ne prelazi portfelj malih kredita, odnosno sljedeće iznose (Hrvatska narodna banka, 2022:7):

1. „66.000 eura ako ukupna aktiva kreditne institucije iznosi manje od jedne milijarde eura,
2. 130.000 eura ako ukupna aktiva kreditne institucije iznosi više od jedne milijarde eura, a manje od 3 milijarde eura ili
3. 400.000 eura ako ukupna aktiva kreditne institucije iznosi više od 3 milijarde eura“

Ovisno o kojoj je rizičnoj skupini klijenta riječ, banke su dužne ispunjavati različite obveze. Zbog toga je potrebno utvrditi kriterije za prihvaćanje klijenta, odnosno odrediti determinante kao što su vjerojatnost nastanka statusa neispunjavanja obveza, eksterni rejting sustavi, vrsta klijenata, itd. (European Banking Authority, 2020).

Prema Odluci HNB-a o klasifikaciji izloženosti (2022:8), rizična skupina A sastoji se samo od izloženosti prema dužniku koji nije u statusu neispunjavanja obveza. Banka je dužna klijente rasporediti u podskupine:

1. „A-1 ako se nakon početnog priznavanja kreditni rizik pojedine dužnikove izloženosti nije znatno povećao
2. A-2 ako se nakon početnog priznavanja kreditni rizik pojedine dužnikove izloženosti znatno povećao“

Međunarodni standard financijskog izvještavanja (MSFI) 9 – Financijski instrumenti propisuje da je banka dužna za svaku ocjenu kreditnog rizika objaviti bruto knjigovodstveni iznos financijske imovine te izloženost kreditnog riziku obveza temeljem zajma i ugovora o financijskom jamstvu (Europska komisija, 2016). Sukladno navedenom standardu, banka je dužna provesti i odgovarajuće umanjenje vrijednosti i rezerviranje izloženosti u iznosu jednakom (Hrvatska narodna banka, 2022:8):

- „očekivanim kreditnim gubicima u dvanaestomjesečnom razdoblju za rizičnu podskupinu A-1
- očekivanim kreditnim gubicima tijekom vijeka trajanja za rizičnu podskupinu A-2“

Internim aktima banka je dužna propisati indikatore za utvrđivanje povećanoga kreditnog rizika, a koji se upotrebljavaju za prijelaz izloženosti iz jedne podskupine u drugu. Pri tome je kao indikator dužna u obzir uzeti i urednost dužnika u podmirivanju dospjelih obveza. Kako bi se ocijenila adekvatnost procjene očekivanih kreditnih gubitaka, potrebno je detaljno propisati (Hrvatska narodna banka, 2022:8-9):

1. „odgovarajuće procese i kontrolne mehanizme za potrebe razvoja i primjene metoda procjene očekivanih kreditnih gubitaka s ciljem osiguravanja njihova integriteta te pravodobnoga uključivanja relevantnih podataka,
2. neovisan redoviti proces praćenja učinkovitosti metoda i
3. redovitu reviziju procesa utvrđivanja očekivanih kreditnih gubitaka od strane unutarnje revizije ili druge usporedive neovisne jedinice koja obavlja poslove revizije“

Može se zaključiti da je regulatornim okvirom propisan minimum postupanja u okviru upravljanja kreditnim rizikom pa tako i klasifikacije rizičnih skupina i izloženosti banaka kreditnom riziku, dok je kreditnim institucijama, odnosno bankama, ostavljen prostor da same internim aktima propišu i preciziraju pojedine postupke. To je, između ostaloga, i navedeno u brojnim regulativama, odnosno zakonima i podzakonskim aktima kao što su (Hrvatska narodna banka, 2022)

- „Zakon o kreditnim institucijama
- Odluka o klasifikaciji izloženosti u rizične skupine i načinu utvrđivanja kreditnih gubitaka, Odluka o provedbi Uredbe (EU) br. 575/2013 u dijelu vrednovanja imovine i izvanbilančnih stavki te izračunavanja regulatornoga kapitala i kapitalnih zahtjeva
- Uredba (EU) br. 575/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. lipnja 2013. o bonitetnim zahtjevima za kreditne institucije i investicijska društva i o izmjeni Uredbe (EU) br. 648/2012“

Prema Odluci HNB-a o klasifikaciji izloženosti u rizične skupine i načinu utvrđivanja kreditnih gubitaka (2022) klijent koji je u statusu neispunjavanja obveza treba biti klasificiran minimalno u rizičnu podskupinu B-1 te je shodno tomu potrebno provesti odgovarajuće umanjenje vrijednosti i rezerviranje. U rizičnoj podskupini B-1 umanjenje vrijednosti mora biti minimalno 2%. Umanjenje vrijednosti utvrđuje se „kao pozitivna razlika između bruto knjigovodstvenog iznosa pojedine izloženosti i sadašnje vrijednosti procijenjenih dužnikovih budućih novčanih tokova, diskontiranih uz primjenu efektivne kamatne stope“ (Hrvatska narodna banka, 2022:10). S obzirom na razinu umanjenja vrijednosti te rezerviranja, kreditna institucija

obvezna je izloženost rasporediti u odgovarajuće rizične podskupine, i to (Hrvatska narodna banka, 2017:9):

1. „ako razina umanjena vrijednosti i rezerviranja ne prelazi 30% iznosa izloženosti, kreditna institucija dužna je izloženost rasporediti u rizičnu podskupinu B-1,
2. ako razina umanjena vrijednosti i rezerviranja iznosi više od 30%, a ne više od 70% iznosa izloženosti, kreditna institucija dužna je izloženost rasporediti u rizičnu podskupinu B-2,
3. ako razina umanjena vrijednosti i rezerviranja iznosi više od 70%, a manje od 100% iznosa izloženosti, kreditna institucija dužna je izloženost rasporediti u rizičnu podskupinu B-3 i
4. ako razina umanjena vrijednosti i rezerviranja iznosi 100% iznosa izloženosti, a još uvijek se nisu stekli uvjeti za otpis potraživanja po takvim izloženostima, kreditna institucija dužna je izloženost rasporediti u rizičnu skupinu C“

Banka je također dužna tijekom trajanja cijelog ugovornog odnosa redovito, a najmanje svaka tri mjeseca, ponovno procjenjivati rizičnost izloženosti te umanjena vrijednosti i rezerviranja. Izloženost iz podskupina B i C može ponovno preći u rizičnu skupinu A ukoliko se utvrdi da uvjeti zbog kojih je izloženost prethodno bila svrstana u status neispunjavanja obveza više nisu aktualni. Pri tome je potrebno u obzir uzeti ponašanje dužnika tijekom proteklog razdoblja (najmanje istekom tri mjeseca), financijsko stanje dužnika tijekom proteklog razdoblja te je potrebno ponovno provesti procjenu kreditne sposobnosti klijenta (Hrvatska narodna banka, 2022). Dakle, jednom kada se klijent smjesti u odgovarajuću rizičnu skupinu te kada se klasificira izloženost, postupak procjene i mjerenja kreditnog rizika nije završen, već se može reći da je završena samo jedna od faza. Sukladno Baselu II banke mogu koristiti različite pristupe procjene i mjerenja kreditnog rizika. Kao glavni pristupi ističu se standardizirani pristup mjerenja te pristup zasnovan na internom mjerenju.

3.5.3. Standardizirani pristup mjerenja

Standardizirani pristup mjerenja propisan je od strane regulatornih tijela. Klasifikacija rizičnih skupina i izloženost banaka kreditnom riziku koju propisuje HNB (opisana u prethodnom poglavlju), može se ubrojiti u standardizirane pristupe mjerenja kreditnog rizika.

Standardizirani pristup opisan je i definiran još u Baselu I, dok su izmjene nastupile u Baselu II. Taj je pristup namijenjen prvenstveno bankama koje žele provoditi jednostavan sustav ocjene i praćenja adekvatnosti kapitala. Sukladno ovom pristupu, potraživanjima se dodjeljuju

ponderi rizika, a sukladno karakteristikama potraživanja, odnosno klijenta kojemu je kredit namijenjen (Šarlija, 2008). Npr. za određene skupine izloženosti kao što je izloženost prema stranim financijskim institucijama te izloženost prema središnjim državama i središnjim bankama mogu se koristiti rejtinzi kreditnih agencija kao što su Fitch Ratings i Moody's (Slatinska banka, 2021). Neovisno o kojoj je skupini izloženosti i klijenata riječ, standardizirani pristup mjerenja koristi fiksne pondere rizika koji se određuju sukladno vrsti potraživanja. Fiksni ponderi rizika propisani su od strane supervizora, a poslovne banke imaju obvezu njihovog usvajanja i primjenjivanja pri ocjeni adekvatnosti kapitala. Ponderi rizika za potraživanja od trgovačkih društava sukladno rejtingu iznose (Zelić Gereč i Šarlija, 2013):

1. „AAA do AA- – 20%
2. A+ do A- – 50%
3. BBB+ do BB- – 100%
4. Ispod BB- – 150%
5. Nema rejtinga – 100%“

Ukoliko banka preuzima više rizika, razumije se da joj je potrebno i više kapitala za osiguranje tog rizika. Osim standardiziranog pristupa kojim se mjeri kreditni rizik te kojim banka određuje ispunjava li kapitalne zahtjeve, moguće je koristiti i vlastitim internim modelom, odnosno pristupom zasnovanom na internom mjerenju.

3.5.4. Pristup zasnovan na internom mjerenju

Kozarević (2012) navodi da, iako su standardni propisi za određivanje specifičnog rizika definirani, banke se mogu, uz odobrenje regulatora, koristiti i vlastitim modelima. Šarlija (2008) ističe kako je interno mjerenje kreditnog rizika najznačajnija inovacija uvedena Baselom II, a preuzeta je iz prakse velikih međunarodnih banaka. Koristeći ovaj pristup, banke same mjere ključne karakteristike kreditne sposobnosti dužnika. Na taj način banke kvantificiraju ključne karakteristike dužnikove kreditne sposobnosti kako bi odredile potrebnu visinu kapitalnog zahtjeva. To je i ključna razlika u odnosu na prethodno obrađeni pristup (standardizirani pristup) u kojem sve parametre rizičnosti za utvrđivanje kapitalnih zahtjeva utvrđuje regulator.

Prema Europskoj središnjoj banci (2021) interni modeli bankama pružaju mogućnost samostalne procjene rizika. Takvi modeli prilagođeni su individualnim bankama, što pak omogućuje preciznije mjerenje rizika. Korištenjem internih modela moguće je postići učinkovitiju uporabu kapitala i adekvatnije upravljanje rizicima, no, s druge strane, banke koje

takve modele koriste moraju ulagati u razvoj i održavanje modela. Također, trebaju imati i razvijene pouzdane postupke validacije i nadzora modela. Navedeno implicira da je ovaj pristup složeniji te uključuje i veće troškove.

U pristupu koji se temelji na internom mjerenju za svaku je skupinu potraživanja, pa tako i za poslovne subjekte, bitno je odrediti sljedeće ključne elemente (Šarlija, 2008):

- komponente rizike,
- izračun ponderirane imovine i
- minimalne zahtjeve koji se odnose na standarde primjene internog pristupa.

Komponente rizika opisane su u poglavlju 3.2. a obuhvaćaju vjerojatnost nastanka statusa neispunjavanja obveza, gubitak uslijed nastanka neispunjavanja obveza, izloženost te dospijee. Komponente utječu direktno na izračun ponderirane imovine, odnosno visinu kapitalnih zahtjeva.

Zelić Gereč i Šarlija (2013) navode kako postoje dvije vrste internog mjerenja rizika, a to su osnovni pristup i napredni pristup rangiranja klijenata. Razliku između tih vrsta, odnosno pristupa, očituje se u tome određuje li komponente rizika supervizor ili ih banka određuje temeljem vlastite procjene. U osnovnom pristupu vjerojatnost neplaćanja (PD) određuje banka vlastitom procjenom, dok sve ostale komponente zadaje supervizor. Za razliku od toga, u naprednom pristupu sve komponente rizika banka određuje vlastitom procjenom. Kao i u standardiziranom pristupu, primjenjuju se različiti razredi izloženosti koji rezultiraju i različitim ponderima rizika.

Šarlija (2008) navodi da banke koje koriste napredni pristup imaju maksimalnu fleksibilnost jer gotovo sve ulazne podatke temelje na vlastitim procjenama. S druge strane, postoje problemi s prikupljanjem određenih podataka temeljem kojih se procjenjuju određene komponente rizika. To je problem jer sukladno postavkama Basela II, kako bi banke uopće mogle primjenjivati pristup zasnovan na internom mjerenju, trebaju raspolagati podacima o određenim komponentama rizika kroz određeno vremensko razdoblje. Ista autorica navodi da iz tog razloga sve značajnije banke nastoje prikupiti podatke i formirati bazu podataka, no kreiranje takve baze za banku predstavlja teret, a posebno u smislu troškova. Zbog toga se može zaključiti i da ovaj pristup posjeduje svoje prednosti i nedostatke.

Revizija Basel III standarda donijela je određene promjene koje utječu na pristup zasnovan na internom mjerenju. Neke banke koje koriste ovaj pristup suočene su s ograničenjima u primjeni internih modela za mjerenje kreditnog rizika – ta ograničenja prisiljavaju banke da primijene veće ponderirane rizike za izloženosti gdje se ne može koristiti interni model. Banke koje

prelaze s trenutnog na revidirani standardizirani pristup za kreditni rizik suočit će se s većim kapitalnim zahtjevima za neke vrste kreditiranja, uključujući najam nekretnina i slične izloženosti gdje otplata ovisi o prihodima od nekretnine (Klynveld Peat Marwick Goerdeler, 2025).

Nova regulativa donosi promjene izračuna i primjene internog modela te od banaka zahtijeva da uz interne modele implementiraju i standardizirani pristup, pri čemu će izloženost ponderirana prema riziku iz standardiziranog pristupa postati donja granica za interni model. Time se ograničava kapitalna korist koju banke mogu ostvariti putem internih modela, dok se istovremeno nameće dodatno ograničenje za njihovu optimizaciju. Banke će morati strateški odlučiti o opsegu korištenja internih modela za kreditni i tržišni rizik, a kapitalni zahtjevi će se uvoditi postupno tijekom pet godina. Osim toga, proširuju se obveze izvještavanja, uključujući nove zahtjeve vezane uz održivost, pokrivene obveznice i financiranje izvan bilance, dok regulatori dobivaju snažnije alate za nadzor kako bi osigurali usklađenost banaka s novim pravilima (Černý, Muchna i Nedvěd, 2023).

3.6. Računovodstveni tretman kreditnog rizika

Računovodstvo bankarskog poslovanja specifično je u odnosu na druge djelatnosti. To potvrđuje i poseban kontni plan za banke koji je propisao HNB. Kontni plan za kreditne institucije sastoji se od sljedećih razreda (Hrvatska narodna banka, 2017: n.p.):

0. „Materijalna i nematerijalna imovina, ulaganja u ovisne subjekte, pridružene subjekte i zajedničke pothvate, dugotrajna imovina namijenjena prodaji i grupe imovine za otuđivanje
1. Sredstva na transakcijskim računima i gotovina u kunama, potraživanja po kamatnim i nekamatnim prihodima te ostala potraživanja
2. Obveze prema zaposlenicima, obveze za poreze i slične obveze, obveze na osnovi kamatnih i nekamatnih troškova, ostale obveze te rezerviranja
3. Imovina u stranim valutama
4. Vrijednosni papiri i drugi financijski instrumenti u kunama i u kunama s valutnom klauzulom
5. Dani krediti, depoziti i financijski leasing u kunama i u kunama s valutnom klauzulom
6. Rashodi i prihodi te financijski rezultat poslovanja
7. Obveze u stranim valutama
8. Obveze u kunama

9. Kapital i izvanbilančni zapisi“

Kao poseban segment bankarskog poslovanja, kreditno poslovanje banaka također posjeduje specifičnosti u računovodstvenom smislu. Broz Tominac (2014) tvrdi da se kod računovodstvenog obuhvata kreditnog rizika radi o ključnim računovodstvenim politikama i praksama poput početnog priznavanja i mjerenja plasmana, naknadnog umanjenja plasmana te formiranja rezervi za gubitke.

3.6.1. Klasifikacija financijske imovine i plasmana

Prema Odluci o klasifikaciji plasmana i izvanbilančnih obveza kreditnih institucija „plasmani su financijska imovina u pojavnom obliku odobrenih kredita, dužničkih instrumenata i drugih potraživanja koje kreditna institucija u skladu sa svojim poslovnim politikama klasificira u kategorije financijskih instrumenata koje su prema Međunarodnom računovodstvenom standardu 39 Financijski instrumenti: priznavanje i mjerenje (u nastavku teksta: MRS 39) nazvane:

- zajmovi i potraživanja i
- ulaganja koja se drže do dospelosti“ (Hrvatska narodna banka, 2014:1).

Banka provodi klasifikaciju financijske imovine, odnosno plasmana. Potrebno je naglasiti kako se računovodstveni tretman financijske imovine prvenstveno odnosi na njezino početno i naknadno vrednovanje. Klasifikacija financijske imovine (plasmana) u jednu od prethodno navedenih kategorija ima izravan utjecaj na računovodstveni tretman, kao i na početno i naknadno mjerenje (Perčević i Hladika, 2012).

Prema MSFI 9, financijska imovina banke klasificira se kao imovina koje se naknadno mjeri po amortiziranom trošku. Imovina se mjeri po fer vrijednosti kroz ostalu sveobuhvatnu dobit ili kroz račun dobiti i gubitka temeljem (Europska komisija, 2016):

- „subjektova poslovnog modela upravljanja financijskom imovinom i
- obilježja financijske imovine s ugovornim novčanim tokovima“

Broz Tominac (2014) navodi da je reklasifikacija imovine prihvatljiva samo u iznimnim slučajevima iz čega proizlazi kako je početno priznavanje trajno i primjenjivo na sve datume na koje se financijski izvještaji sastavljaju. Sukladno MSFI 9, financijska se imovina mjeri **po amortiziranom trošku** ukoliko ispunjava oba od sljedeća dva uvjeta (Europska komisija, 2016):

1. svrha držanja financijske imovine u okviru poslovnog modela je prikupljanje ugovornih novčanih tokova i
2. temeljem ugovornih uvjeta financijske imovine proizlaze novčani tokovi koji se odnose na plaćanje glavnice i kamata

Financijska se imovina mjeri **po fer vrijednosti kroz ostalu sveobuhvatnu dobit** također ukoliko su ispunjena oba uvjeta (Europska komisija, 2016):

1. ciljevi držanja financijske imovine ostvaruje se prikupljanjem ugovornih novčanih tokova te prodajem financijske imovine i
2. temeljem ugovornih uvjeta financijske imovine proizlaze novčani tokovi koji se odnose na plaćanje glavnice i kamata

Ukoliko se financijska imovina ne mjeri na prethodno dva iznesena načina, mjeri se **po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka**. „Međutim, pri početnom priznavanju određenih ulaganja u vlasničke instrumente, koji bi se u protivnom mjerili po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka, subjekt može neopozivo odlučiti da će naknadne promjene fer vrijednosti prezentirati u ostaloj sveobuhvatnoj dobiti“ (Europska komisija, 2016: n.p.).

Uz iznimku potraživanja od kupaca koja nemaju znatnu komponentu financiranja, a koja se pri početnom priznavanju mjere po njihovoj transakcijskoj cijeni, banka pri početnom priznavanju financijsku imovinu mjeri po njezinoj fer vrijednosti. Financijska imovina koja nije određena po fer vrijednosti kroz financijski izvještaj računa dobiti i gubitka uvećava se ili umanjuje za transakcijske troškove izravno vezane uz stjecanje ili izdavanje financijske imovine (Europska komisija, 2016).

Početno priznavanje i mjerenje plasmana ključno je za daljnje računovodstvene evidencije i postupke kreditnog poslovanja, odnosno računovodstvene postupke koji se odnose na upravljanje kreditnim rizikom. U slučaju kada postoji objektivan dokaz o smanjenju vrijednosti financijske imovine, provodi se naknadno mjerenje umanjenja plasmana.

3.6.2. Naknadno mjerenje umanjenja plasmana

Očekivani gubici ne smatraju se objektivnim dokazom o smanjenju vrijednosti; takvi dokazi uključuju financijske poteškoće izdavatelja, veliku vjerojatnost insolventnosti ili kršenje ugovornih odredbi. Ukoliko postoji dokaz da je nastupilo umanjenje, smanjuje se i iznos imovine. Smanjenje se izračunava kao razlika između knjigovodstvene vrijednosti prije

umanjenja i sadašnje vrijednosti, diskontirane prema izvornoj efektivnoj kamatnoj stopi (Broz Tominac, 2014).

Perčević i Hladika (2012) navode da naknadno mjerenje financijske imovine ima značajan utjecaj na financijski položaj i profitabilnost banke. Naknadno mjerenje može se provesti po metodi fer vrijednosti ili metodi amortiziranog troška uz primjenu efektivne kamatne stope.

Fer vrijednost je iznos za po kojoj su informirane i nepovezane stranke voljne obaviti transakciju. Amortizirani trošak odnosi se na iznos financijske imovine za njenog početnog priznavanja, koji se umanjuje za iznos otplate kapitala, uvećava ili umanjuje za kumulativnu amortizaciju te umanjuje zbog umanjenja vrijednosti ili nemogućnosti naplate.

Na financijsku imovinu koja je određena kao stavka zaštićena od rizika, subjekt treba primjenjivati odredbe o računovodstvu zaštite od rizika te odredbe o računovodstvu zaštite fer vrijednosti od rizika za zaštitu portfelja od kamatnog rizika (Europska komisija, 2016). Prethodno je važno i za ponovnu procjenu kreditne sposobnosti te klasifikaciju rizičnih skupina i izloženosti banaka kreditnom riziku.

Po pitanju zajmova, oni se mogu umanjivati na pojedinačnoj ili skupnoj osnovi portfelja. Pojedinačno umanjenje, kako navodi Broz Tominac (2014) provodi se kada je moguće utvrditi identitet predmeta. Grupno umanjenje provodi se na imovini koja posjeduje slične značajke kreditnog rizika. Promjene iznosa gubitaka u računu dobiti i gubitka uzimaju se u obzir pod stavkom „umanjenje“. Ukoliko kod rizičnih skupina B-1, B2 i B-3 dođe do umanjena vrijednosti plasmana, umanjenje vrijednosti u iznosu visine utvrđenog gubitka bilježi se na teret troškova kreditne institucije, a u korist ispravka vrijednosti plasmana u aktivni bilance.

Svaka banka u svojem poslovanju, prije ili kasnije, imat će određene gubitke. Banke znaju da postoji vjerojatnost nastanka gubitaka po osnovi jednog dijela odobrenih plasmana, zbog čega je važno osigurati rezerve za takve gubitke, odnosno implementirati politiku formiranja rezervi za gubitke.

3.6.3. Politika formiranja rezervi za gubitke

Kako navode Perčević i Hladika (2012), različite kategorije financijskih instrumenata podrazumijevaju i različiti računovodstveni tretman. Klasifikacija aktive banke tako predstavlja temelj za određivanje primjerene razine rezervi za moguće gubitke iz kreditnog poslovanja. Kod određivanja potrebne razine rezervi potrebno je razmotriti različite čimbenike koji imaju utjecaj na naplatu kreditnog portfelja, kao što su kvaliteta kreditnih politika i

procedura, podaci o uvjetima poslovanja, povijesni podaci o nastalim gubicima uslijed izloženosti, itd. (Broz Tominac, 2014).

Broz Tominac (2014) navodi kako se politika formiranja rezervi za gubitke može kretati od strogo propisane do diskrecijske. Važno je da politika formiranja rezervi bude adekvatna. Kako bi se ocijenili je li takva politika adekvatna, potrebno je provesti:

- analizu postojećih politika rezerviranja i metodologije koja se koristi prilikom izračuna (posebno one koja se odnosi na vrednovanje kolaterala te na zakonske mogućnosti naplate kolaterala),
- analizu postupaka i procedura klasifikacije aktive i procesa revizije,
- analizu čimbenika koji imaju utjecaj na gubitke uslijed izloženosti kreditnome riziku (posebno onih koji se razlikuju u odnosu na prijašnja iskustva banke),
- analizu smjernica kroz dulje vremensko razdoblje, a koje su povezane s neplaćenim dospjelim potraživanjima i
- analizu prihvatljivosti aktualne politike.

Cjelokupan proces upravljanja kreditnim rizikom potrebno je periodično kontrolirati. Kada banka sama kontrolira taj proces, riječ je o internim kontrolama. Također je potrebno provoditi i različite tehnike smanjenja kreditnog rizika.

3.7. Interne kontrole i tehnike smanjenja kreditnog rizika

Interna kontrola predstavlja sustav različitih kontrolnih, organizacijskih i drugih postupaka, mjera i politika usmjerenih na ostvarivanje ciljeva. Također, uključuje aktivnosti menadžmenta, uprave ili drugih osoba koje doprinose smanjenju rizika u procesu ostvarivanja tih ciljeva (Ministarstvo financija, 2017). Sustav internih kontrola je skup načela, metoda i postupaka koji se uspostavlja u svrhu uspješnog upravljanja i ostvarenja općih ciljeva. Prema čl. 5. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sustavu unutarnjih kontrola u javnom sektoru sustav treba osigurati (Hrvatski sabor, 2015 i 2019):

- da se poslovi u organizaciji obavljaju na etičan, pravilan, djelotvoran i učinkovit način,
- da je poslovanje usklađeno sa zakonskim okvirom, planovima, postupcima i programima,
- zaštitu sredstava od gubitaka koji su posljedica lošeg upravljanja, neopravdanih troškova te zaštitu od drugih oblika nepravilnosti,
- jačane odgovornosti za ostvarenje ciljeva,

- pouzdanost i sveobuhvatnost financijskih i drugih izvještaja.

Prema autorima Vujević i Strahinja (2009), internu kontrolu često se dovodi u vezu s internom revizijom. Internu reviziju često se promatra i kao alat menadžerske kontrole, odnosno kao „pomoćnu“ poslovnu funkciju koja kontrolira i preispituje sve druge poslovne funkcije unutar poduzeća. Osnovni cilj interne revizije je pomoći organizaciji u učinkovitom ostvarenju njezinih zadaća i ciljeva. S obzirom da pruža procjene, analize, različite korisne informacije, preporuke i dr., njena važnost posebno je istaknuta. Vukšić (2012) navodi kako se interna kontrola i revizija razlikuju po vremenu provođenja, odnosno trenutku izvršenja. Interna kontrola, u pravilu, smatra se preventivnom aktivnošću, a internu revizija, kao povremeni i naknadni nadzor, korektivnom aktivnošću. Interna revizija neovisna je ustrojstvena jedinica koja procjenjuje sustave internih kontrola.

Prema Zakonu o kreditnim institucijama (2022) banke su obvezne za svaki posao kontrolne funkcije osigurati dostatan broj osoba, s odgovarajućim znanjima i iskustvom. Broj ljudi određen je i veličinom, vrstom, opsegom te složenošću poslova kontrolne funkcije. Mijoč, Kovač i Marijanović (2011) ističu kako su interna kontrola i interna revizija u bankarstvu specifične u odnosu na druge industrije i djelatnosti i iz razloga što se banke susreću i s određenim specifičnim rizicima, među kojima je su kreditni rizik i rizik izloženosti. Pod drugim se specifičnostima mogu smatrati izrazita zakonska reguliranost, velik broj transakcija, razvoj novih proizvoda, razvoj sofisticiranih tehnologija, i sl.

Prema Zakonu kreditnim institucijama i njegovim izmjenama (Hrvatska narodna banka, 2023) uprava banke dužna je osigurati funkcioniranje sustava interne kontrole u svim segmentima poslovanja banke. Prema istom zakonu banka je također dužna i pratiti rizike kojima je izložena u poslovanju.

Sustavom internih kontrola u bankama se, između ostaloga, osigurava adekvatno utvrđivanje, mjerenje i smanjenje kreditnog rizika. Za svaku je kontrolnu funkciju banka dužna propisati najmanje (Hrvatska narodna banka, 2018:18):

- „ciljeve, opseg i način rada kontrolne funkcije,
- organizacijski ustroj i ulogu kontrolne funkcije,
- položaj kontrolne funkcije unutar kreditne institucije,
- mjere za osiguranje neovisnosti i objektivnosti kontrolne funkcije,
- ovlasti, odgovornosti i odnose s ostalim organizacijskim dijelovima,
- međusobne odnose kontrolnih funkcija,

- dužnosti i odgovornosti osobe odgovorne za rad pojedine kontrolne funkcije kao cjeline“

Interna kontrola ujedno je i zakonska obveza te način smanjenja kreditnog rizika. No, internu kontrolu u računovodstvenom smislu nije moguće koristiti za umanjene izloženosti kreditnom riziku. Basel II predstavio je nove uvjete za razvoj i primjenu metoda smanjenja kreditnog rizika. Proširen je obuhvat sredstava kao što su kolateral, hipoteke, garancije, kreditni derivati i slični instrumenti, s ciljem smanjenja minimalnih kapitalnih zahtjeva i rizika od gubitaka (Šarlija, 2008).

Tehnike smanjenja kreditnog rizika mogu se odnositi na instrumente materijalne i nematerijalne kreditne zaštite. Sukladno Uredbi EU 575/2013 (2013) „materijalna kreditna zaštita znači „tehnika smanjenja kreditnog rizika prema kojoj smanjenje kreditnog rizika po izloženosti institucije proizlazi iz prava te institucije da, u slučaju nastanka statusa neispunjavanja obveza druge ugovorne strane ili nastanka drugih određenih kreditnih događaja povezanih s drugom ugovornom stranom, unovči ili prenese na sebe ili prisvoji ili zadrži određenu imovinu ili iznose, ili da smanji iznos izloženosti na iznos razlike između iznosa izloženosti i iznosa potraživanja prema instituciji ili ga zamijeni iznosom razlike“ (Europski parlament i Vijeće, 2013: n.p.). U smislu upravljanja kreditnim rizikom, ovi se instrumenti mogu koristiti na način da se izloženosti umanjuju za vrijednost primljene kreditne zaštite koja ispunjavanja zahtjeve za priznavanje, a prije primjene pondera rizika na istu. Neke od uobičajenih instrumenata materijalne kreditne zaštite koje banke koriste su novčani depoziti, vrijednosni papiri, udjeli u fondovima, police osiguranja, nekretnine, pokretnine, zalihe, prava i dr. (Privredna banka Zagreb, 2019).

Uredba EU 575/2013 (2013) za nematerijalnu kreditnu zaštitu navodi da znači tehniku „smanjenja kreditnog rizika prema kojoj smanjenje kreditnog rizika po izloženosti institucije proizlazi iz obveze treće strane na plaćanje određenog iznosa u slučaju nastanka statusa neispunjavanja obveza dužnika ili nastanka drugih određenih kreditnih događaja“ (Europski parlament i Vijeće, 2013: n.p.). Nematerijalna kreditna zaštita odnosi se na različita jamstva i garancije prihvatljivih pružatelja kreditne zaštite. Ove tehnike smanjenja kreditnog rizika koriste se na način da se na osigurani dio izloženosti primjenjuje ponder rizika pružatelja nematerijalne kreditne zaštite (Privredna banka Zagreb, 2019).

Neovisno o tome koje tehnike smanjenja kreditnog rizika banke upotrebljavaju, dužne su objaviti (Europski parlament i Vijeće Europske unije, 2013: n.p.):

- „politike i postupke za bilančno i izvanbilančno netiranje te prikaz opsega u kojem ga subjekt upotrebljava;
- politike i postupke za vrednovanje i upravljanje kolateralom;
- opis glavnih vrsta kolaterala koje je institucija primila;
- glavne vrste davatelja jamstava i drugih ugovornih strana u kreditnim izvedenicama te njihova kreditna sposobnost;
- informacije o koncentracijama tržišnih ili kreditnih rizika u okviru primijenjenih tehnika smanjenja kreditnog rizika“

Može se zaključiti da i kod tehnika smanjenja kreditnog rizika banke imaju različite mogućnosti na izbor, no važno je klijente i zainteresirane dionike transparentno i jasno obavijestiti koje se tehnike primjenjuju te na koji način. Sustav internih kontrola može preispitati učinkovitost i opravdanost korištenja pojedinih tehnika, kao i drugih odrednica upravljanja kreditnim te predložiti mjere za njihovu izmjenu s ciljem postizanja veće učinkovitosti u upravljanju kreditnim rizikom.

4. DEFAULT U UVJETIMA KRIZE COVID-19

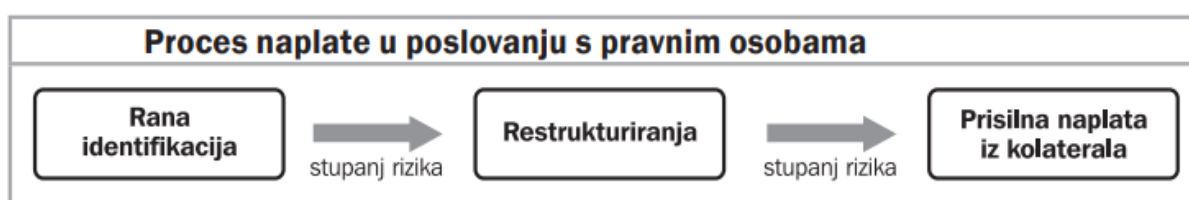
Mnogi klijenti banke, i fizičke i pravne osobe, našli su se u problemima s podmirivanjem dospjelih obveza zbog krize izazvane borbom protiv pandemije bolesti COVID-19. Banke i inače provode restrukturiranje postojećih plasmana klijenata u poteškoćama, no u uvjetima krize broj zahtjeva za restrukturiranje drastično se povećao.

4.1. Restrukturiranje postojećih plasmana klijentima u poteškoćama

U okviru upravljanja kreditnim rizikom banke provode i restrukturiranje postojećih plasmana klijentima u poteškoćama. S obzirom na dinamično okruženje te česte i iznenadne promjene u poslovanju, ukazala se potreba i za formiranjem posebnih organizacijskih odjela banke koji se bave rad s klijentima koji imaju poteškoće s plaćanjem dospjelih obveza.

Europska središnja banka (2016) navodi kako praktična iskustva pokazuju da se naplata potraživanja ne treba provoditi u onom organizacijskom odjelu koji je kredit, odnosno plasman, odobrio, već u posebnom organizacijskom odjelu banke koji se bavi naplatom potraživanja. Na taj način eliminira se mogući sukob interesa te se postiže upotreba specifičnih znanja koja zaposlenici koji rade u posebnom odjelu posjeduju.

Organizacijski odjeli koji se bave restrukturiranjem postojećih plasmana klijentima u poteškoćama mogu koristiti različite strategije kako bi se pospješila naplata potraživanja. Slika 3 prikazuje proces naplate potraživanja u poslovanju s pravnim osobama, a koji se sastoji od nekoliko koraka.

Slika 3. Proces naplate potraživanja u poslovanju s pravnim osobama

Izvor: preuzeto u cijelosti (Ploh, 2017:48)

Kako je prikazano na slici 2, restrukturiranje može započeti tek kada se izvrši identifikacija poteškoća u naplati potraživanja (odnosno identifikacija klijenata koji se nalaze u poteškoćama). Ploh (2017) navodi kako je u procesu naplate potraživanja od pravnih osoba od iznimne važnosti pravovremeno uočiti i analizirati razloge koji su doveli do toga da se klijent nalazi u poteškoćama s plaćanjem, tj. razloge koji su doveli do pogoršanja u ispunjavanju dospjelih obveza. Zbog toga, navodi Ploh (2017), banke razvijaju i implementiraju sustave čija

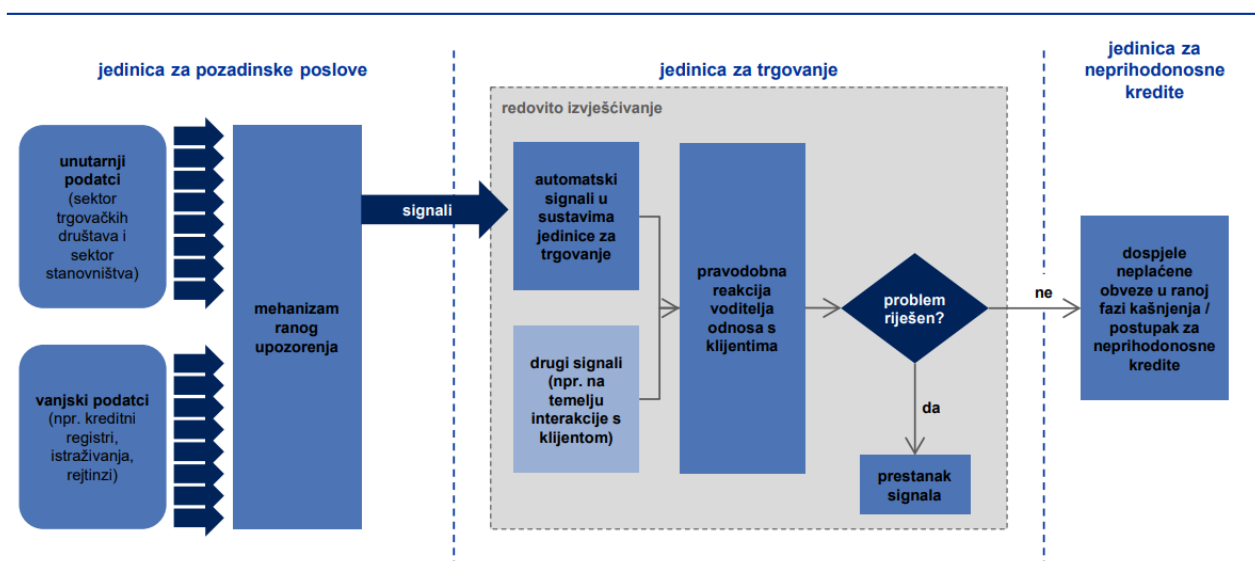
je zadaća praćenje kvalitete plasmana te ukazivanje na potencijalno neprihodonosne plasmane. Riječ je o tzv. sustavu ranog upozorenja čija je uloga što ranije prepoznavanje indikatora upozorenja i trendova koji bi mogli nanijeti štetu poslovanju banke. Te je indikatore i trendove potom potrebno analizirati. Na taj način želi se u što ranijoj fazi otplate kredita i drugih plasmana otkriti potencijalno problematične dužnike te omogućiti da se problem neplaćanja počne rješavati.

Rast loših kredita za banku može značiti opterećenje za kapital te tako ograničiti spremnost i mogućnost novog kreditiranja, ali i tržišnog natjecanja uopće. Iz ovoga također proizlazi važnost sustava ranog upozoravanja (Hrvatska udruga banaka, 2016). Ploh (2017) iznosi sljedeću podjelu indikatora sustava ranog upozorenja u bankama:

- automatski – „iskorištenost limita u cijelosti, promjene u povlačenju kreditnih linija, promjena trendova na računima, kršenje ugovornih obveza, blokada računa“ (Ploh, 2017:48)
- poluautomatski – „negativan novčani tok, gubitak ključnih kupaca, klijent u sudskim sporovima, promjene u vlasničkoj strukturi, kašnjenje u podmirenju poreza i drugih obveza“ (Ploh, 2017:48)
- eksterni – „zakonodavne promjene, cjenovne oscilacije roba (posebice nafte), industrija na udaru, narušen eksterni rejting, promjena ponude i potražnje“ (Ploh, 2017:48)

U eksterne indikatore svakako valja ubrojiti i globalne krize poput posljednje ekonomske krize uzrokovane širenjem bolesti COVID-19. Svaki sustav ranog upozorenja za cilj ima i poduzimanje pravovremenih radnji kako bi se smanjili potencijalni dodatni troškovi za banku, a koji proizlaze iz ispravaka vrijednosti po takvim kreditima. Osim toga, sustav ranog upozorenja treba spriječiti daljnje pogoršanje kvalitete kreditnog portfelja banke.

Europska središnja banka (2017) ističe kako bi sve banke trebale provoditi odgovarajuće interne postupke u cilju praćenja prihodonosnih kredita i sprječavanja pogoršanja kvalitete kredita kako bi u što ranijoj fazi prepoznale potencijalne klijente u poteškoćama te potom upravljale takvim klijentima, tj. potraživanjima od istih. Europska središnja banka navodi i primjer pristupa ranog upozorenja, koji je prikazan na slici 4.

Slika 4. Primjer pristupa ranog upozorenja

Izvor: preuzeto u cijelosti (Europska središnja banka, 2017:39)

Na prikazanoj slici vidljiv je tijek aktivnosti i suradnja različitih odjela, odnosno poslovnih jedinica banke u procesima upravljanja potraživanjima i ranoj identifikaciji potencijalnih poteškoća u podmirenju obveza. Prema ovom primjeru uloge u upravljanju potraživanjima podijeljene su među odjelima. Zbog toga je važno u internim dokumentima banaka jasno definirati odgovornosti i uloge. Jedinica za pozadinske poslove odgovorna je za mehanizme ranog upozorenja, međutim, signalima ranog upozorenja u ovom primjeru bavi se i jedinica za trgovanje. Ukoliko dođe do pogoršanja kvalitete kredita, jedinica za trgovanje upravljanje potraživanjima predaje jedinici za neprihodonosne kredite. Tako zapravo postoje prva, druga i treća linija „obrane“ od neispunjavanja obveza.

Prema Europskoj središnjoj banci (2017), banke bi za svaki portfelj trebale izraditi primjer skup pokazatelja ranog upozorenja, a ključne pokazatelje trebalo bi računati barem na mjesečnoj razini (minimalno jednom mjesečno). Valja i napomenuti kako promjene u određenim pokazateljima ipak nije moguće na mjesečnoj razini utvrđivati toliko često računati jer se ni promjene u njima ne evidentiraju u toj dinamici.

Banka treba pratiti kredite i plasmane na dvije razine, a to su **razina portfelja i razina transakcije/dužnika**.

Portfelj kreditnog rizika prvo je potrebno segmentirati na različite kategorije, među kojima je i kategorija kredita prema pravnim osobama. Neke od drugih kategorija uključuju zemljopisno područje, proizvode, koncentracijske razine, razinu kolateralizacije, sposobnost servisiranja duga, i dr. Za svaku kategoriju, odnosno potkategoriju, potrebno je provesti

zasebnu analizu osjetljivosti temeljem informacija (unutarnjih i vanjskih). Na taj način utvrđuje se na koje dijelove portfelja potencijali šokovi mogu imati utjecati, čime se portfelji raspoređuju u razrede sukladno rizičnosti. Što je očekivani rizik veći, intenzivnije trebaju biti i mjere. Nakon toga, banka treba utvrditi specifične pokazatelje ranog upozorenja za svaku kategoriju rizika, a kako bi se otkrilo potencijalno pogoršanje prije nego što nastupe negativni događaji na razini transakcije. Kada se utvrde događaji koji bi mogli biti „okidači“ na razini pojedinog portfelja, segmenta ili skupine klijenta, banke trebaju preispitati postojeći portfelj te odrediti mjere ublažavanja rizika (odnosno uključiti „linije obrane“) (Europska središnja banka, 2017).

Pokazatelji ranog upozorenja trebaju biti uključeni u proces praćenja kredita **i na razini transakcije/dužnika**. To omogućuje aktiviranje različitih postupaka te kreiranje izvještaja o kvaliteti plasmana za rukovoditelje. Osim automatskih, poluautomatskih i eksternih signala (pokazatelja), treba naglasiti i signale do kojih se dolazi putem komunikacije s klijentom. Na kraju opisanog postupka odvija se izvještavanje rukovodstva i nadzornih timova. Izvještavanje o značajnim i strukturnim promjenama treba biti pravodobno i cjelovito jer temeljem izvještaja rukovoditelji ujedno i donose odluke o restrukturiranju kredita ili prisilnoj naplati.

Restrukturiranje postojećih plasmana podrazumijeva promjenu ugovora o odobrenim plasmanima, a kako bi se dužniku pomoglo da uredno podmiruje ugovorne obveze u budućnosti. Restrukturiranje se može provoditi na različite načine, a neki od njih su smanjenje kamatnih stopa, produljenje rokova otplate kredita, otpis dijela kredita i dr. Kao glavni cilj restrukturiranja plasmana pravnih osoba ističu se poboljšanje financijskog poslovanja, osiguranje razvoja te dugoročnog opstanka poduzeća na tržištu. Restrukturiranje stoga mora biti u funkciji sanacije, tj. ozdravljenja poduzeća (Ploh, 2017). Naravno, glavni cilj sa stajališta banke je osigurati naplatu potraživanja.

Ploh (2017) ističe i da proces restrukturiranja kredita treba razlikovati od procesa refinanciranja kredita. Ovaj potonji odnosi se na odobrenje novog kredita kako bi se zatvorio postojeći. Bankama je u cilju zadržati klijente i prihode koji im oni dugoročno donose, zbog čega je u interesu banke uspješnost procesa restrukturiranja, a ne samo naplata potraživanja npr. iz instrumenata osiguranja.

Europska središnja banka (2017) ističe kako je glavni cilj odobravanja mjera restrukturiranja omogućiti neprihodonosnim dužnicima izlazak iz kategorije neprihodonosnih izloženosti te sprječavanje prihodonosnih dužnika da uđu u kategoriju neprihodonosnih. Ističe i kako bi cilj mjera restrukturiranja uvijek trebao biti povratak izloženosti u stanje održive otplate. Međutim, isto tako navodi kako iskustva nadzornih tijela pokazuju kako u mnogim slučajevima rješenja

za restrukturiranje koja banke nude nisu usklađena s prethodno navedenim ciljevima, što uzrokuje različite probleme. Npr., kao posljedica navedenoga može se javiti odgoda primjene potrebnih mjera za rješavanje pitanja kvalitete imovine te njezino pogrešno iskazivanje u bilanci. Nekvalitetne mjere restrukturiranja tako imaju i računovodstvene implikacije. Jedan od primjera neusklađenosti mjera s ciljevima restrukturiranja uključuje uzastopna razdoblja počeka, što pak ne rješava ključno pitanje prezaduženosti dužnika u odnosu na njegovu sposobnost otplate.

Prethodno upućuje na činjenicu kako nisu sve mjere restrukturiranja održive. Tako je moguće razlikovati održive i neodržive mjere restrukturiranja, kao i kratkoročne i dugoročne (Europska središnja banka, 2017). Budući da kratkoročne i dugoročne mjere mogu biti održive ili neodržive, detaljnije će se proučiti i ova podjela.

4.1.1. Kratkoročne mjere restrukturiranja postojećih plasmana

„Kratkoročne mjere restrukturiranja definiraju se kao privremeni restrukturirani uvjeti otplate namijenjeni rješavanju financijskih poteškoća u kratkoročnom razdoblju, ali nisu usmjerene na rješavanje dospjelih neplaćenih obveza, osim u kombinaciji s odgovarajućim dugoročnim mjerama. Kratkoročne mjere u pravilu se ne bi trebale primjenjivati duže od dvije godine, a u slučaju financiranja projekata i gradnje poslovnih nekretnina duže od jedne godine“ (Europska središnja banka, 2017:44).

Kako bi se klijentu mogle ponuditi ili odobriti bilo koje mjere, trebaju biti zadovoljeni određeni kriteriji (uvjeti). Prema Europskoj središnjoj banci (2017), kratkoročne mjere odobravaju se kada dužnik pretrpi događaj koji je moguće utvrditi i koji je ujedno prouzročio privremene poteškoće s likvidnosti. O takvom događaju trebaju postojati formalni dokazi; npr. pisana dokumentacija koja pokazuje da će se prihodi dužnika u kratkom roku oporaviti; zaključak banke kako dugoročna rješenja za restrukturiranje nije bilo moguće ponuditi iz određenih razloga; i dr. Osim navedenoga, kratkoročne mjere odobravaju se onda kada dužnik može neosporno dokazati kako ima dobar financijski odnos s bankom; npr. prije nastupa događaja otplatio je značajan iznos glavnice; pokazuje spremnost na suradnju, i dr.

Kao kratkoročne mjere restrukturiranja postojećih plasmana klijentima u poteškoćama Europska središnja banka (2017:46) navodi:

1. „plaćanje samo kamata
2. smanjen iznos otplate
3. razdoblje počeka/moratorij na plaćanje

4. kapitalizacija dospjelih neplaćenih obveza/kamata“

Plaćanje samo kamata mjera je restrukturiranja koja podrazumijeva da klijent treba platiti samo kamate po odobrenim plasmanima. Drugim riječima, u periodu na koji se ova mjera odnosi, klijent koji se nalazi u poteškoćama ne otplaćuje glavnice. Iznos glavnice kroz taj je period nepromijenjen. Po završetku razdoblja uvjeti strukture, odnosno restrukture otplate, ponovno se procjenjuju s obzirom na sposobnost otplate dužnika. Ovu mjeru smatra se održivom (potrebno ju je primjenjivati) onda kada banka može temeljem informacija utvrditi da su poteškoće pravnog subjekta privremene te da će dužnik nakon završetka utvrđenog razdoblja primjene ove mjere, moći podmirivati svoje obveze prema prvotnom otplatnom planu. Prema Europskoj središnjoj banci (2017), mjeru ne bi trebalo primjenjivati duže od 24 mjeseca, a u slučaju financiranja projekata i gradnje poslovnih nekretnina duže od 12 mjeseci. Pri isteku razdoblja trajanja ove mjere, banka treba ponovno procijeniti dužnikovu sposobnost otplate duga te zajedno s dužnikom sastaviti revidirani otplatni plan, uzimajući u obzir dio glavnice koji se u razdoblju trajanja mjere nije otplaćivao. Većinom se ova mjere kombinira s drugim, najčešće dugoročnijim mjerama.

Smanjeni iznos otplate odnosi se na smanjenje iznosa kreditnih rata u utvrđenom kratkoročnom razdoblju, za dužnika za kojeg je utvrđena smanjeni novčani tok. Nakon toga slijedi nastavak otplate temeljem predviđene sposobnosti otplate dužnika. Ova mjera podrazumijeva plaćanje kamata u cijelosti. Mjera se smatra održivom ukoliko je smanjenje iznosa otplate umjereno te ako su ispunjeni svi potrebni preduvjeti za njeno provođenje. U tom slučaju, može se primjenjivati najduže 24 mjeseca.

Ugovaranje počeka, odnosno moratorija, odnosi se na odgodu ispunjavanja obveza otplate od strane dužnika. Neke banke prave razlike između ova dva pojma. Npr., PBZ pod počekom smatra odgodu plaćanja kreditnih obveza (kamate i glavnice) u određenom vremenskom razdoblju. Ista banka ističe kako se u periodu moratorija kreditne obveze kamata obračunavaju, ali ne naplaćuje. „Obračunata kamata dospijeva jednokratno nakon isteka perioda moratorija“ (PBZ, 2022: n.p.). Mjera počeka, odnosno moratorija smatra se održivom pod istim uvjetima kao i mjera plaćanja samo kamata. Addiko banka izjednačava poček, moratorij i mirovanje kredita. Za vrijeme moratorija, obveze klijenta miruju, tj. klijent ne otplaćuje glavnice kredita. Međutim, Addiko banka također ističe kako klijentu može ponuditi različite modele moratorija (Addiko banka, 2023). Erste banka nudi poček kredita i produljenje roka otplate kredita. Pod počekom se podrazumijeva razdoblje u kojem glavnica kredita ne dospijeva na naplatu, dok se kamatna stopa obračunava i naplaćuje mjesečno (Erste bank, 2023).

Kao još jednu kratkoročnu mjere restrukturiranja Europska središnja banka (2017) navodi **kapitalizaciju dospjelih obveza/kamata**. Mjera se provodi na način da se neplaćeni iznosi dodaju stanju nepodmirene glavnice koja se otplaćuje prema reprogramiranim otplatnim planom. Ova je mjera primjenjiva ukoliko banka temeljem dokumentiranih financijskih informacija ocijeni da su prihodi i rashodi pravne osobe takvi da joj omogućuju ispunjavanje obveza sukladno novom, revidiranom otplatnom planu. Banka također treba i zatražiti službenu potvrdu da pravni subjekt razumije i pristaje na uvjete kapitalizacije. U pravilu, mjeru treba provoditi samo onda kada nije moguća naplata dospjelih potraživanja sukladno ugovornim odredbama te kada je kapitalizacija ujedno i jedina dostupna opcija restrukturiranja. Isto tako, smatra se da kreditne institucije ovu mjeru dužniku trebaju ponuditi samo jednom. Politikom restrukturiranja potrebno je odrediti i koji je maksimalni iznos kapitalizacije obveza/kamata u odnosu na ukupnu glavicu.

4.1.2. Dugoročne mjere restrukturiranja postojećih plasmana

Dugoročne mjere restrukturiranja smatraju se održivim ukoliko banka može temeljem dokumentiranih i službenih informacija ocijeniti da je dužnik sposoban provoditi otplatu sukladno predloženom rješenju restrukturiranja postojećih plasmana. U srednjoročnom ili dugoročnom razdoblju očekuje se značajno smanjenje obveza dužnika. U slučaju da je za određenu izloženost prethodno već odobreno neko od rješenja za restrukturiranjem, banka treba osigurati dodatne unutarnje kontrole kako bi se uvjerila da dodatno restrukturiranje ispunjava kriterije održivosti. U takvim slučajevima preporuka je da se zatraži i odobrenje hijerarhijski višeg odjela, odnosno tijela banke koje je nadležno za donošenje odluka.

Kao dugoročne mjere restrukturiranja postojećih plasmana klijentima u poteškoćama Europska središnja banka (2017:46-47) navodi:

1. „smanjenje kamatne stope
2. produženje roka dospeljeća/trajanja kredita
3. dodatno osiguranje
4. sporazumna/potpomognuta prodaja
5. promjena otplatnog plana
6. konverzija valute
7. druge izmjene ugovornih uvjeta/obveza
8. nove kreditne linije
9. konsolidacija duga

10. djelomičan ili potpun oprost duga“

Smanjenje kamatne stope može biti trajno ili privremeno te se može odnositi i na fiksne i na promjenjive kamatne stope. Cilj je kamatne stope smanjiti na održivu i fer razinu. Krediti koji imaju visoke kamatne stope spadaju među najčešće uzroke financijskih poteškoća klijenata. Kamatne stope kod ugovaranja kredita klijentu mogu biti prihvatljive, međutim, s vremenom može doći do njihovog povećanja (osim ako se radi o fiksnim kamatnim stopama, no one se najčešće odobravaju u kombinaciji s promjenjivim kamatnim stopama). Dakle, kada kamatne stope rastu, one ne rastu samo za novo ugovorene kredite, već se rast odražava i na postojeće kredite koji su ugovoreni uz promjenjivu kamatnu stopu (Škorić, 2022). „Dužnikove financijske poteškoće mogu dijelom proizlaziti iz činjenice da su kamatne stope pretjerano visoke u odnosu na dužnikove prihode ili činjenice da dužnik zbog kretanja kamatnih stopa, kada je riječ o promjenjivim stopama, plaća pretjerano visoku cijenu za financiranje u odnosu na prevladavajuće tržišne uvjete. U takvim slučajevima moglo bi se razmotriti smanjenje kamatne stope“ (Europska središnja banka, 2017:46). No, banka treba voditi računa i da nove, smanjene kamatne stope budu takve da u dovoljnoj mjeri pokrivaju kreditni rizik.

Produženje roka dospelja, odnosno trajanja kredita, podrazumijeva produženje ugovorenog datuma za plaćanje posljednje kreditne rate. U tom slučaju, iznosi rata za cijelo ugovoreno razdoblje smanjuju se jer se otplate raspodjeljuju na duže razdoblje. Dužnik će tako vratiti isti iznos kredita, no omogućen mu je dulji rok vraćanja.

Mjera dodatnog osiguranja u postupku restrukturiranja banci daje dodatna založna prava na neopterećenu imovinu. Dodatnim osiguranjima nadomješta se veća izloženost riziku. Međutim, kako navodi Europska središnja banka (2017) ova mjera samostalno nije održiva jer sama po sebi ne rješavanje dospelja i neispunjene obveze dužnika. Zbog toga se ova mjere koristi u kombinaciji s drugima, a njome se obično nastoje poboljšati ugovorne odredbe koje se tiču omjera vrijednosti kredita i imovine. Kao i kod običnih instrumenata osiguranja, i kod dodatnih je moguće koristiti različite instrumente. Također je naglašena važnost ispravnog procjenjivanja vrijednosti osobnih jamstva i založnih prava na imovini.

Kod **sporazumne, odnosno potpomognute prodaje**, banka s dužnikom dogovara prodaju osigurane imovine (na dobrovoljnoj bazi) kako bi se izvršila djelomična ili potpuna otplata duga. Nakon što se izvrši prodaja, eventualni preostali dug potrebno je restrukturirati.

Kao jedna od mogućnosti restrukturiranja javlja se i **promjena otplatnog plana**. Postojeći otplatni plan prilagođava se novom i održivom programu otplate, a koji se temelji na realnoj procjeni sadašnjih i budućih dužnikovih novčanih tokova. Otplate se mogu ugovoriti i provoditi

na različite načine. Jedna od mogućnosti je djelomična otplata, kod koje je iznos plaćen po kreditnoj liniji (primjerice, od prodaje imovine) niži od nepodmirenog stanja. Provođenjem djelomične otplate značajno se smanjuje rizična izloženost te se klijentu omogućuje održiv program otplate preostalog dugovanja. Europska središnja banka (2017) ističe kako bi ovaj program otplate trebao imati prednost u odnosu na jednokratnu otplatu te postupno povećanje otplate. Otplatni plan može se izmijeniti i na način da se provede jednokratna otplata. Jednokratnom otplatom klijentu se na raspolaganje stavlja mogućnost plaćanja velikog dijela glavnice, ali prije dospijeca kredita. Takva opcija održiva je samo iznimno i kada dužnik može dokazati da će u budućnosti na raspolaganju imati novčana sredstava, odnosno novčane tokove koji će omogućiti takvu otplatu. Još jedna od mogućnosti promjene otplatnog plana je i postupno povećanje otplate. Slično kao i kod prethodne mogućnosti, i ova je mogućnost održiva kada klijent ili druge institucije mogu jamčiti i dokazati da se opravdano može očekivati kako će dužnik u moći podmirivati povećane otplate.

Konverzija duga dugoročna je mjera kod koje se valuta duga usklađuje s valutom novčanih tokova klijenta. Ukoliko se ova mjera provodi, banke trebaju klijentu dobro objasniti valutne rizike, odnosno rizike koji su povezani sa stranim valutama (Europska središnja banka, 2017). S obzirom na to da Republika Hrvatska od 1. siječnja 2023. godine primjenjuje euro, pretpostavka je da će se ova mjera u budućnosti koristiti rjeđe nego do sada.

Za svaki plasman banka može ugovoriti i **neke specifične uvjete ili obveze**. Kao jednu od dugoročnih mjera restrukturiranja banka može koristiti i oslobođenje klijenta od određenih obveza ili uvjeta iz ugovora o kreditu, a koji do sada još nisu bili spomenuti.

Europska središnja banka (2017) kao jednu od mogućnosti restrukturiranja navodi i **nove kreditne linije**. To je u suprotnosti s već iznesenom tvrdnjom autorice Ploh (2017) koja smatra da proces restrukturiranja kredita treba razlikovati od procesa refinanciranja kredita. Europska središnja banka (2017) navodi kako ova mjera obično nije samostalno održivo rješenje te da se kombinira s drugim mjerama, kao i da ju je potrebno primjenjivati samo u iznimnim slučajevima. „Nove kreditne linije mogu se odobriti za vrijeme trajanja sporazuma o restrukturiranju i mogu uključivati zalog na dodatnom osiguranju. Ako u aranžmanu sudjeluje više vjerovnika, potrebno je utvrditi ugovorne obveze kao zaštitu od dodatnog rizika koji banka preuzima. Tu bi mogućnost u pravilu trebalo primjenjivati samo za izloženosti prema sektoru trgovačkih društava. Pritom treba temeljito ocijeniti dužnikovu sposobnost plaćanja, u čemu će u dovoljnoj mjeri sudjelovati neovisni stručnjaci za odgovarajući sektor koji će procijeniti održivost dostavljenih poslovnih planova i projekcija novčanih tokova“ (Europska središnja banka, 2017:47). Nove kreditne linije kao mjera restrukturiranja postojećih plasmana mogu se

smatrati održivim samo ukoliko se temeljitom ocjenom sposobnosti otplate utvrdi kako je dužnik u mogućnosti otplatiti cijeli iznos duga.

Konsolidacija duga u smislu restrukturiranja postojećih plasmana odnosi se na združivanje više izloženosti, odnosno njihove grupiranje. Kao i kod prethodne mjere, i ova obično nije samostalna održiva mjera, zbog čega ju je potrebno kombinirati s drugim mogućnostima restrukturiranja o kojima je bilo govora. Međutim, i ova mogućnost može biti vrlo korisna. Europska središnja banka (2017) navodi kako je konsolidacija duga posebno korisna kada kombinacija kolaterala i novčanih tokova rezultira boljim osiguranjem cjelokupnog duga nego što bi to bio slučaj da se te mogućnosti koriste odvojeno. Kao primjer, može se navesti svođenje otjecanja gotovine na najmanju moguću mjeru; omogućavanje preraspodjele viška novčanih tokova prema izloženostima, i dr.

Kao jednu od najekstremnijih mjera banka može koristiti i **djelomičan ili potpuni oprost duga**. Tom se mjerom banka odriče prava da zakonskim ili sudskim putem ostvari naplatu duga dužnika. Mjera se najčešće koristi onda kada je banka spremna prihvatiti opciju da klijent plati smanjeni iznos duga te da plaćanjem tog iznosa dođe do konačnog namirenja. Na taj način banka pristaje na oprost preostalog duga. Ovu je mjeru potrebno koristiti oprezno iz razloga što može prouzročiti gubitke po kreditnim linijama, ali i rezultirati zloupotrebom od strane klijenata. U svakom slučaju, prije upotrebe ove mogućnosti, banke prethodno trebaju imati dobro definirane politike i procedure koje se odnose na oprost duga.

Valja i napomenuti kako izneseni popis mjera, kako kratkoročnih, tako dugoročnih, nikako nije konačan. Također, treba i istaknuti kako se većina rješenja za restrukturiranjem postojećih plasmana klijentima u poteškoćama koriste kombinirano. Kod bilo koje mjere važna je njena održivost i procjena sposobnosti dužnika da ispuní ugovorene uvjete restrukturiranja. Sve je detalje vezane uz restrukturiranje potrebno i ugraditi u ugovor.

U slučaju da se ispostavi kako dužnik nije sposoban provesti niti jednu mjeru restrukturiranja, ili kada se prethodno utvrdi kako poslovni model pravnog subjekta ne omogućava nastavak poslovanja, banka pokreće prisilnu naplatu potraživanja. To je moguće aktivacijom instrumenata osiguranja, naplatom iz kolaterala te stečajnim postupkom, odnosno ovrhom.

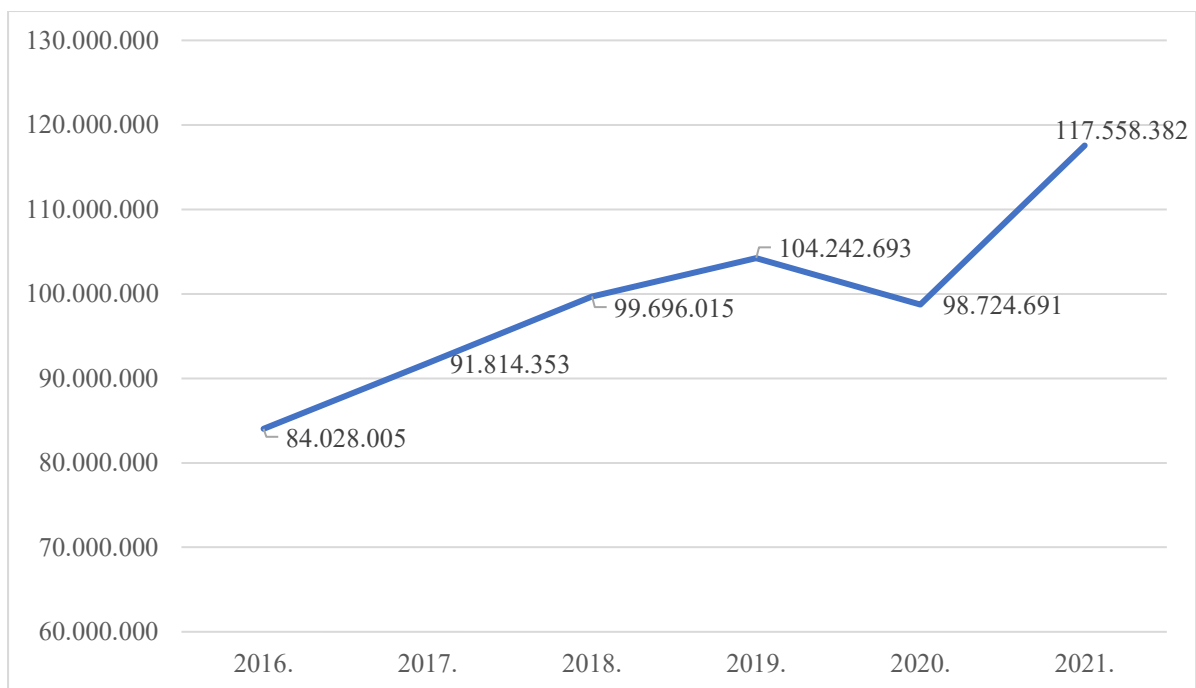
4.2. Financijsko stanje pravnih osoba u vrijeme pandemije

Za mnoga je poduzeća pandemija bolesti COVID-19 izazvala poteškoće zbog značajnih tržišnih poremećaja i na strani ponude i na strani potražnje. Zbog preventivnih mjera vlada ili smanjenja obujma posla uslijed smanjene potražnje, mnogi poslovni subjekti su privremeno, a

neki i trajno, obustavili svoj rad. Pandemija je dovela do toga da su brojni pravni subjekti prestali s obavljanjem djelatnosti, ili su djelatnost obavljali u smanjenom obujmu. Pad prodaje i proizvodnje na nacionalnim i globalnim tržištima doveo je do smanjenja tekućih i očekivanih prihoda ekonomskih subjekata i pojedinaca, što je rezultiralo financijskim poteškoćama za mnoge poslovne subjekte (Ćorić, 2020).

Neke su djelatnosti bile više pogođene od drugih. Posebni problemi javili su se u industriji putovanja, uslužnim djelatnostima, sportskoj industriji, naftnoj industriji, uvozno orijentiranim zemljama, bankarskom sektoru, financijskim tržištima, industriji organizacije događanja, zabavnoj industriji, zdravstvenom sektoru, obrazovnom sektoru (Ozili i Arun, 2020). Zrilić (2020) navodi kako je kriza uzrokovana pandemijom možda najviše pogodila sektor transporta i distribucije. S gledišta kupaca i potrošača, prisutnost nedostataka u distribuciji osnovnih životnih dobara ili drugih industrijskih proizvoda nije beznačajna. S druge strane, s aspekta poduzeća, svaki problem u distribuciji može imati ozbiljan utjecaj na poslovanje.

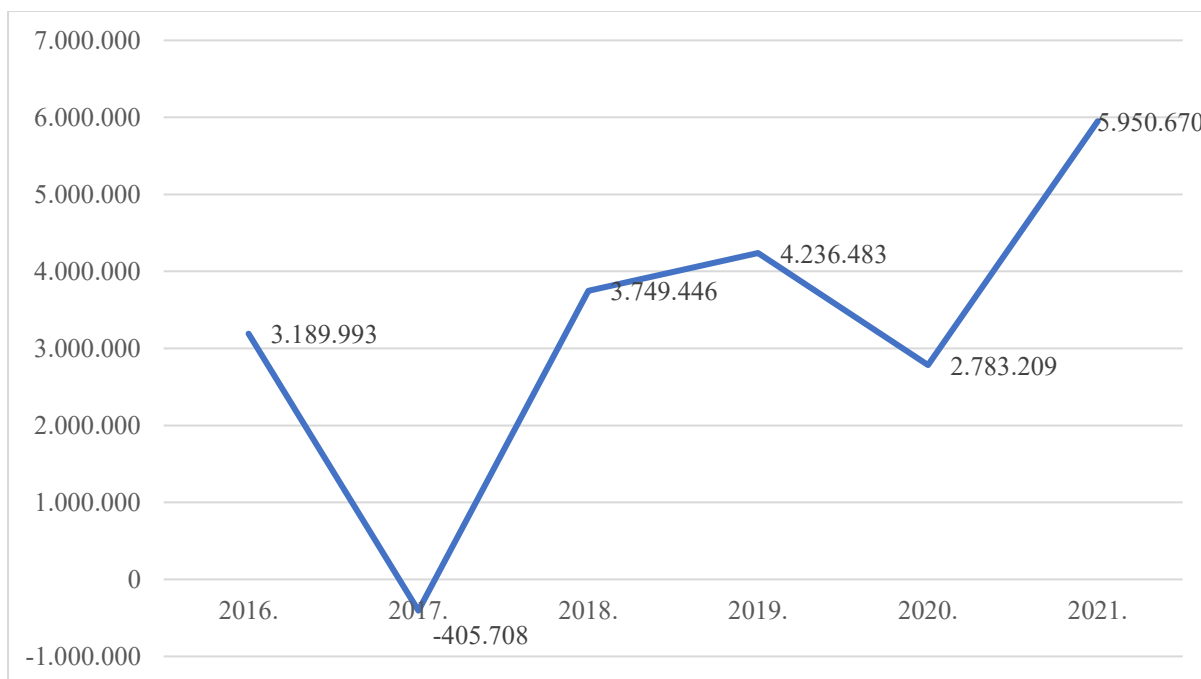
Ipak, broj proizvoda za koje je potražnja porasla daleko je manji od broja proizvoda za koje je potražnja smanjena. Osim toga, u pandemiji je porastao broj kupaca koji kupuju online, no prosječna potrošnja smanjila se. Al-Ubaydli (2020) na ovo nadodaje kako je pandemija u početnoj fazi utjecala na deglobalizaciju i relokalizaciju proizvodnje, restrukturiranje unutar gospodarskih sektora, rast javnog i privatnog duga, pad zaposlenosti i rast nezaposlenosti, pad BDP-a, itd. Financijsko stanje pravnih osoba u prvoj se godini trajanja pandemije (do kraja 2020. godine) pogoršalo. O tome svjedoče i statistički podaci Fine (2022). Naredni grafikon prikazuje kretanje poslovnih prihoda poduzetnika u razdoblju 2016.-2021.

Grafikon 1. Poslovni prihodi poduzetnika u razdoblju 2016.-2021. (u tis. EUR)

Izvor: obrada autorice (prema Fina, 2022)

Poslovni prihodi poduzetnika u 2019. godini iznosili su oko 104 mlrd. EUR, a godinu kasnije, oko 99 mlrd. EUR, što je pad za oko 5%. U 2021. godini prihodi su ponovno rasli te su tada iznosili oko 117 mlrd. EUR, najviše u promatranom razdoblju. U odnosu na 2020. godinu zabilježeno je povećanje od oko 19%. Kako napominje Njegovec (2022), realan rast prihoda je i veći jer u izračune nije uključen utjecaj inflacije. Važno je usporediti i omjer prihoda i rashoda, odnosno, analizirati kretanje neto dobiti pravnih osoba u istom promatranom razdoblju. Grafikon 2 prikazuje kretanje neto dobiti poduzetnika u razdoblju 2016.-2021. u tis. EUR.

Grafikon 2. Neto dobit poduzetnika u razdoblju 2016.-2021. (u tis. EUR)

Izvor: obrada autorice (prema Fina, 2022)

Sukladno grafikonu vidljive su promjene u visini neto dobiti tijekom promatranog razdoblja. Neto dobit varira po godinama, a u 2017. godini ostvaren je i gubitak od oko 406 mil. EUR. Izuzev te godine u svim ostalim promatranim godinama ostvaren je dobitak. U 2019. godini ostvarena je neto dobit od oko 4,2 mlrd. EUR, a u 2020. godini od oko 2,8 mlrd. EUR. Riječ je o padu neto dobiti za oko 34%. Kako ističe Njegovec (2022), to je daleko veći pad nego što je to slučaj sa poslovnim prihodima, što pokazuje da su se rashodi zadržali na istoj razini ili povećali. U 2021. godini, uslijed globalnog i nacionalnog oporavka gospodarstva, dolazi do povećanje neto dobiti te je stavka tada iznosila oko 5,9 mlrd. EUR, što je drastično povećanje u odnosu na godinu ranije. Podaci za 2021. godinu upućuju da se financijsko stanje pravnih osoba poboljšalo u odnosu na prvu godinu trajanja pandemije. Međutim, neki su pravni subjekti kako bi nastavili poslovanje bili primorani dodatno se zadužiti ili restrukturirati postojeće plasmane. Pritom su mnogi subjekti zabilježili poteškoće u podmirenju tekućih obveza. Grafikon 3 upućuje na probleme sa naplatom potraživanja i plaćanjem obveza.

Grafikon 3. Dani naplate potraživanja i plaćanja svih gospodarskih subjekata koji su u 2020. godini predali financijske izvještaje

Izvor: preuzeto u cijelosti (Njegovec, 2022: n.p.)

Do 2019. godine osjetno je smanjenje oba promatrana pokazatelja. Dani naplate potraživanja smanjivali su se po prosječnoj stopi od 4,2% godišnje, dok su dani plaćanja dobavljačima padali po prosječnoj stopi od 8,3% godišnje. Međutim, taj trend u 2020. godini prekinut je. Dani naplate potraživanja u odnosu na godinu dana ranije rastu za 9,2%, a dani plaćanja dobavljačima za 10,3% (Njegovec, 2020).

Izvješće Fine (2022) o pokazateljima uspješnosti poslovanja svih poduzetnika za 2020. godinu navodi kako su prema izvedenim financijskim pokazateljima poduzetnici u 2020. godini bili manje uspješni nego godinu dana ranije. „Smanjeni su pokazatelji ekonomičnosti i rentabilnosti poslovanja (ekonomičnost ukupnog i redovnog poslovanja, rentabilnost prometa i rentabilnost ukupne imovine), smanjeni su rashodi po zaposlenom te je smanjena produktivnost po zaposlenom mjerena dobiti po zaposlenom. Smanjena je produktivnost rada (mjerena ukupnim prihodom po zaposlenom), dok su pokazatelji likvidnosti i financijske stabilnosti, kao i pokazatelji zaduženosti ostali na približno istoj razini kao i prethodne godine“ (Fina, 2022:1). Iako je iz svega navedenoga jasno da se znatan broj pravnih osoba za vrijeme krize našao u poteškoćama, zanimljivo je da su neki pokazatelji stabilnosti poslovanja ostali na približno istoj razini kao i prije izbijanja krize. Posebno je zanimljivo što su u pokazateljima zaduženosti nastupile samo manje promjene (sudeći prema izvješću Fine), no važno je napomenuti da se u izvješću promatraju sve obveze, a ne samo obveze prema banci, odnosno kreditnim institucijama. Zaduženost tako može ostati relativno nepromijenjena uslijed povećanja jednih, a smanjenja drugih obveza. Pokazatelji uspješnosti poslovanja poduzetnika nisu zabilježili

veće negativne promjene i zbog europskih potpora, kao što su potpore za očuvanje radnih mjesta iz Europskog socijalnog fonda (Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2020) državnih potpora kao što su bespovratna sredstva, porezne olakšice i povoljniji uvjeti plaćanja postojećih obveza (Ministarstvo financija, 2021) te moratorija i drugih mjera Hrvatske agencije za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG-BICRO, 2020). Zbog toga je važno analizirati i sam kreditni rizik u vrijeme pandemije jer će takva analiza otkriti dodatne informacije.

4.3. Kreditni rizik u vrijeme pandemije

Financijske poteškoće pravnih osoba koje su rezultat krize uzrokovane pandemijom u velikom broju slučajeva znače i probleme sa likvidnosti, solventnosti i zaduženosti. Problemi likvidnosti i solventnosti mogu se umanjiti dodatnim zaduživanjem, no onda rastu zaduživanje te troškovi kamata. Istovremeno, kao što je bilo objašnjeno, za pravne osobe koje se nalaze u financijskim poteškoćama potrebna je detaljna i temeljita provjera kreditne sposobnosti.

S obzirom da su se brojne pravne osobe nakon izbijanja krize suočile sa smanjenjem prihoda i financijskim poteškoćama, donesene su gospodarske mjere koje za cilj imaju pomoć poslovanju poduzeća. Neke od mjera specifično se odnose na vraćanje kredita koje su pravne osobe podizale prije nastupanja krize. Ministarstvo financija Republike Hrvatske i Hrvatske narodne banke donijeli su sljedeće mjere s ciljem pomoći poduzećima (Hrvatska udruga banaka, 2021):

1. obustavljanje mjera prisilne naplate za kreditne institucije (za što moraju biti zadovoljeni određeni uvjeti);
2. razmatranje i odobravanje odgode plaćanja na rok od tri mjeseca od strane kreditnih institucija (također moraju biti zadovoljeni određeni uvjeti);
3. kreditne institucije za vrijeme odgode plaćanja mogu obračunavati isključivo redovne, a ne i dodatne kamate;
4. solidarnost grupa vjerovnika prema pravnim osobama koje su zaista ekonomski pogođene u datim okolnostima.

Kao mjere banaka za pravne osobe stoga su uvedene mogućnost odgode plaćanja kreditnih obveza, mogućnost ugovaranja kredita za očuvanje financijske likvidnosti te mogućnost reprogramiranja kredita. Pod pravnim osobama misli se na društva, obrte i obiteljska poljoprivredna gospodarstva čije je poslovanje u uvjetima pandemije ugroženo ili u potpunosti onemogućeno. Donosile su se i mjere koje su se odnosile na specifične sektore poslovanja (npr. na turistički sektor) (Hrvatska udruga banaka, 2021).

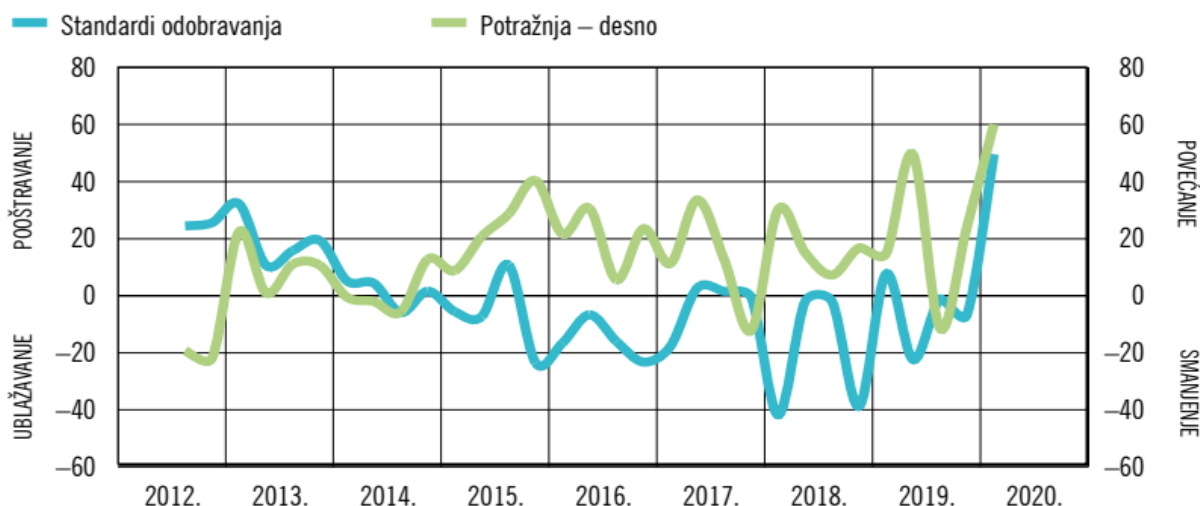
Ukoliko je banka iz nekog razloga propustila identificirati klijenta čija je kreditna sposobnost smanjena, klijenti i sami posjeduju mogućnost podnošenja zahtjeva za restrukturiranjem postojećih plasmana (npr. onda kada klijent unaprijed zna da će mu poslovni prihodi u budućnosti biti značajno smanjeni). Kao jedan od primjera takvog zahtjeva navest će zahtjev za restrukturiranje jedne komercijalne banke. Klijentima je ponuđena mogućnost restrukturiranja više različitih kreditnih obveza te ista ta mogućnost uz odobravanje počeka od 3 mjeseca. Uz zahtjev je bilo potrebno priložiti i dokaz o smanjenju stalnih izvora prihoda izazvanih pandemijom korona virusa ili dokaz o drugim financijskim poteškoćama (Slatinska banka, 2021).

Cilj mjera je potpora restrukturiranju poslovanja poduzeća što obuhvaća financijsko i operativno restrukturiranje. Restrukturiranje se obično i provodi onda kada poduzeće ne može podmirivati dospjele obveze, kao i slučaju kada je vrijednost poduzeća manja od vrijednosti obveza (prema kreditorima i drugim vjerovnicima). Kako navode Trstenjak i Altaras Penda (2018), u kriznim uvjetima poduzeća se susreću s financijskim poteškoćama zbog kojih nisu u mogućnosti podmirivati svoje obveze pa kako bi to nadišla, primorana su dodatno se zadužiti. U nekim slučajevima nemogućnost podmirivanja obveza može rezultirati stečajem i likvidacijom poduzeća. Za vrijeme globalne krize kao što je to slučaj s pandemijom, u interesu vlada je spriječiti propadanje poduzeća, zbog čega su i donošene različite potporne mjere.

S obzirom da se za velik broj pravnih osoba financijsko stanje u vrijeme pandemije, a posebno za njenog početnog trajanja, pogoršalo, povećala se i izloženost banaka kreditnom riziku. Tomu su dodatno doprinijele i nacionalne vlade diljem svijeta, o čemu govore Gadžić i Jurić (2021). Prema autorima, vlade su, između ostaloga, odobrile i dodatno zaduživanje kako bi ublažile ekonomske posljedice krize. Kao jedan od rezultata, prema autorima, javilo se i drastično povećanje zaduženosti. Vezano uz to, povećala se i izloženost kreditnom riziku.

Izloženost kreditnom riziku veća je i što je veći udio neprihodonosnih kredita u ukupnim kreditima. Kao posljedica globalne financijske krize ti su udjeli rasli u razdoblju 2008. - 2013. godine, da bi se nakon početka oporavka gospodarstva od krize počeli smanjivati. No, taj je trend smanjivanja dijelom prekinut ili umanjen zbog pandemije u 2020. godini (Pavković, 2022).

Iako su vlade zemalja donijele različite mjere za pomoć gospodarstvu i poticale banke da pomognu pravnim osobama, rezultati ankete o kreditnoj aktivnosti iz travnja 2020. godine upućuju na pooštrevanje uvjeta za odobravanje kredita. Dakle, s jedne strane došlo je do povećanja potražnje za kreditima, uz istovremeno pooštrevanje standarda odobravanja s druge strane (Hrvatska narodna banka, 2020).. Navedeno je prikazano na narednom grafikonu.

Grafikon 4. Potražnja za kreditima i standardi odobravanja kredita poduzećima u razdoblju 2012.-2020.

Izvor: preuzeto u cijelosti (Hrvatska narodna banka, 2020:32)

Vidljive su oscilacije u potražnji i standardima tijekom promatranog razdoblja, no najviše je uočljiv nagli i veliki skok u potražnji za kreditima 2020. godine, što je popraćeno strožim standardima odobravanja kredita. „Podaci prikazuju neto postotak banaka ponderiran udjelom u ukupnim kreditima poduzećima“ (Hrvatska narodna banka, 2020:32). Kreditni rizik kojim su banke izložene značajno je povećan (npr. zbog financiranja određenih troškova dok gospodarske aktivnosti nije bilo ili je ona bila vrlo niska) te je pooštavanje standarda logičan odgovor banaka. Ipak, financiranje i odobravanje kredita nužno je kako bi se spriječile daljnje štetne posljedice krize te njeno prelijevanje u druge sektore.

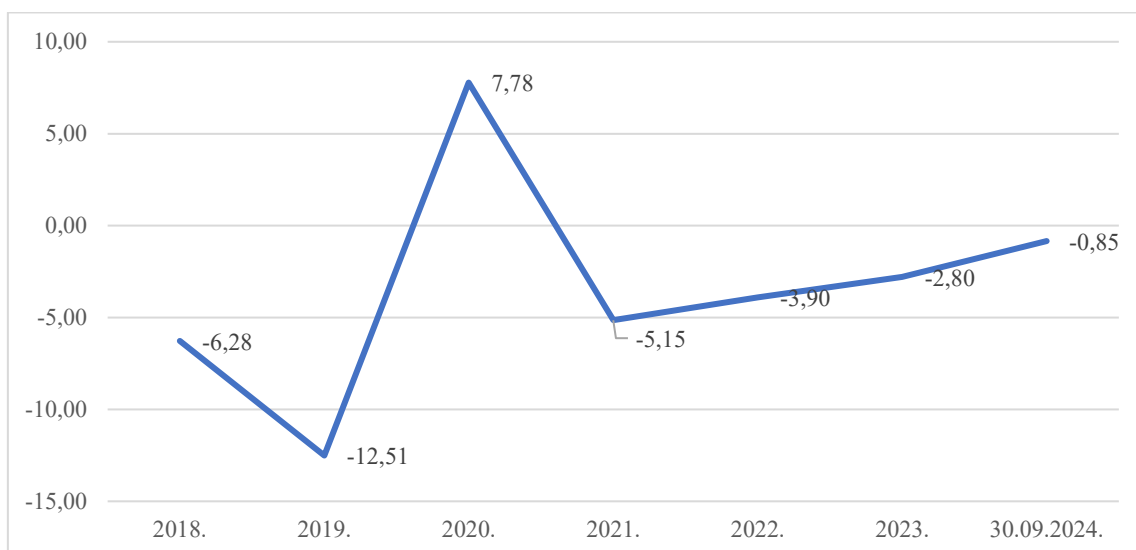
Pavković (2022) ističe kako je pandemija rezultirala pogoršanjem kvalitete imovine banaka, što je djelomično rezultat i omogućenih moratorija i restrukturiranja postojećih plasmana. Odvio se rast premija rizika i rezervacija na profitabilne kredite te premještanje izloženosti u skupinu 2; drugim riječima, omogućen je rast skupine B nauštrb skupine A. Osim toga, valja i istaknuti kako uvedeni moratorij automatski i ne znači klasificiranje potraživanja kao restrukturirana ili u status neplaćanja, ukoliko su zadovoljeni kriteriji prema uputama.

Sve upućuje na značajan rast kreditnog rizika za vrijeme početnog trajanja pandemije. Oporavak gospodarstva koji je uslijedio u 2021. i 2022. godini rezultiralo je većom stabilnošću kreditnog poslovanja banaka te nešto manjim kreditnim rizikom. Međutim, razvoj krize uzrokovane pandemijom, ali i nastanak drugih kriza, ne može se sa sigurnošću predvidjeti.

5. ANALIZA HRVATSKOG BANKARSKOG SEKTORA U RAZDOBLJU 2018. DO 2024. GODINE

U ovom poglavlju analizirat će se trendovi u hrvatskom bankarskom sektoru u razdoblju 2018.-2022., s naglaskom na analizu pokazatelja i trendova koji su od najvećeg značaja za ovaj rad. Prvo će se analizirati promjena u visini rezervacija banaka. Budući da se banke susreću s gubicima po kreditima, kako bi neutralizirale kreditni rizik, procjenjuju očekivani gubitak po odobrenom kreditu te izdvajaju odgovarajuće rezervacije. To znači da banka unaprijed predviđa mogućnost nastanka gubitka po kreditu. Također, izdvajanjem rezervacije banka ostvaruje manju dobit, a potencijalno i gubitak te ujedno smanjuje svoj kapital za iznos koji potencijalno neće moći naplatiti od klijenta. Rezervacijama bi trebao biti pokriven samo očekivani neto gubitak s obzirom da postoji mogućnost da će klijent u konačnici otplatiti dio kredita te da će banka prodajom imovine koju je klijent dao kao kolateral moći namiriti dio iznosa kredita. Dakle, banke ne izdvajaju rezervaciju za puni iznos neprihodujućeg kredita, već samo za očekivani neto gubitak (Europska središnja banka, 2020). Međutim, rezervacije uključuju i pokrivanje drugih rizika kao što su operativni, valutni, robni i drugi.

Postotak rasta ili pada rezervacija može ukazivati na određene trendove, stoga analitičari umjesto ukupnog iznosa za rezervacije često koriste upravo pokazatelj promjene rezerviranog iznosa. Grafikon 5 pokazuje kretanje godišnje postotne promjene rezervacija u hrvatskom bankarskom sektoru u razdoblju 2018. - 30. rujna 2024., na posljednji dostupan datum.

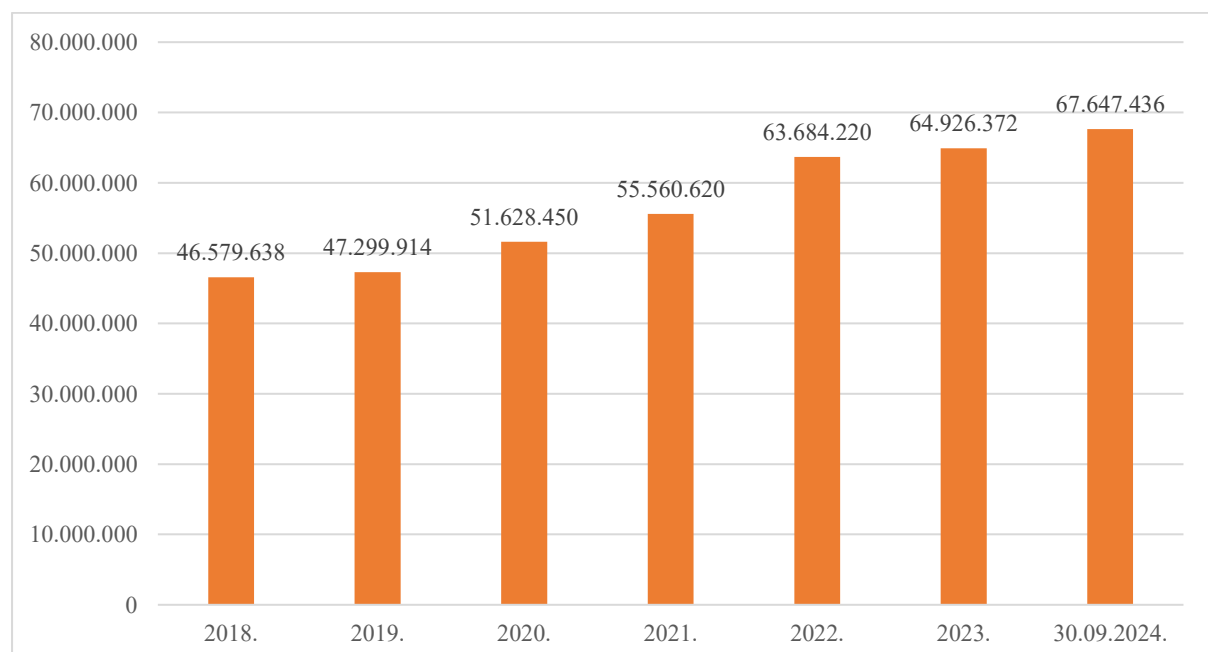
Grafikon 5. Kretanje godišnje postotne promjene rezervacija u hrvatskom bankarskom sektoru u razdoblju 2018. - 30. rujna 2024. (u %)

Izvor: obrada autorice (prema Hrvatska narodna banka, 2025)

U odnosu na 2017. godinu u 2018. godini ostvaren je pad rezervacija od -6,28%. Pad je nastavljen i u 2019. godini kada je iznosio -12,51%, no u 2020. godini ostvaren je rast rezervacija od 7,78%. U odnosu na 2020. godinu, u 2021. godini ostvaren je pad rezervacija od -5,15%, dok je u 2022. godini ostvaren pad od -3,90%. Može se primijetiti da su rezervacije padale do izbijanja krize u 2020. godini, što je ujedno i jedina godina kada je ostvaren rast rezervacija. Rezervacije nastaju opadati i u 2023. godini kada je ostvaren pad od -2,80% te na dan 30.09.2024. kada je ostvaren pad od -0,85% u odnosu na 2023. godinu.

Porast rasta rezervacija može ukazivati na to da banka očekuje povećanje kreditnih gubitaka, što pak može biti rezultat nepovoljnih uvjeta na tržištu, povećane zaduženosti dužnika ili recesije. S druge strane, rast rezervacija može biti i preventivna mjera banke kako bi se osigurala stabilnost u slučaju budućih financijskih izazova. Banka može povećati rezervacije kako bi se bolje zaštitila od različitih rizika, a ne samo kreditnog. Pad postotka rezervacije može ukazivati na to da banka vjeruje da su financijski uvjeti poboljšani, a rizici smanjeni, a također može ukazivati i na to da banka želi potaknuti kreditnu aktivnost jer smanjenje rezervacija oslobađa više kapitala koji se može koristiti za odobravanje novih kredita.

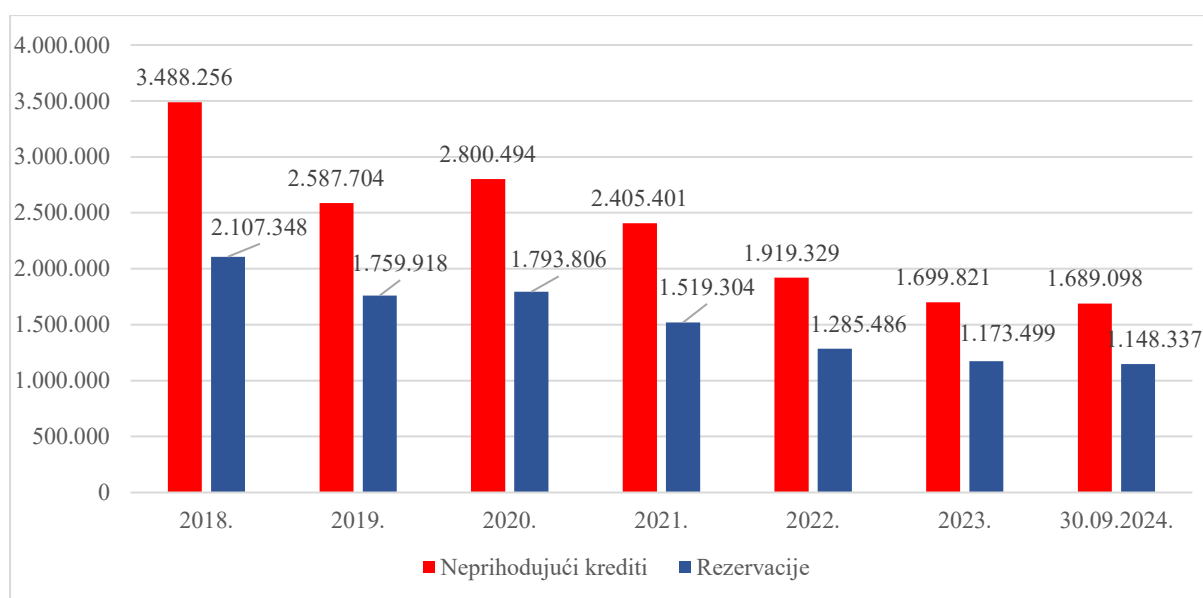
Postotno povećanje rezervacija može biti povezano s lošim, odnosno neprihodujućim kreditima i udjelom istih kredita u ukupnim kreditima. Grafikon 6 pokazuje iznose ukupnih kredita u hrvatskom bankarskom sektoru u promatranom razdoblju.

Grafikon 6. Kretanje vrijednosti ukupnih kredita u hrvatskom bankarskom sektoru u razdoblju 2018. - 30. rujna 2024. (u tis. EUR)

Izvor: obrada autorice (prema Hrvatska narodna banka, 2025)

Od 2018. pa do 30. rujna 2024. godine iznos ukupnih kredita u kontinuiranom je porastu. To znači da je 2024. godine zabilježena najveća vrijednost kredita od oko 67,6 mlrd. EUR. U 2019. je godini u odnosu na godinu ranije ostvaren blagi porast ukupnih kredita od 1,55%. Godinu kasnije ostvaren je rast od 9,15%. Godine 2021. u odnosu na 2020. također je zabilježen porast vrijednosti ukupnih kredita od 7,62%, dok se najveće povećanje odvijalo 2022. godine s rastom od 14,62%. U 2023. godini porast kredita nastavlja se te iznosi 1,95%, dok je na dan 30.09.2024. zabilježen porast od 4,19% u odnosu na 2023. godinu. Podaci ukazuju kako je potreba za kreditima kroz promatrano razdoblje narasla. Grafikon 7. prikazuje kretanje vrijednosti neprihodujućih kredita i rezervacija za iste u promatranom razdoblju.

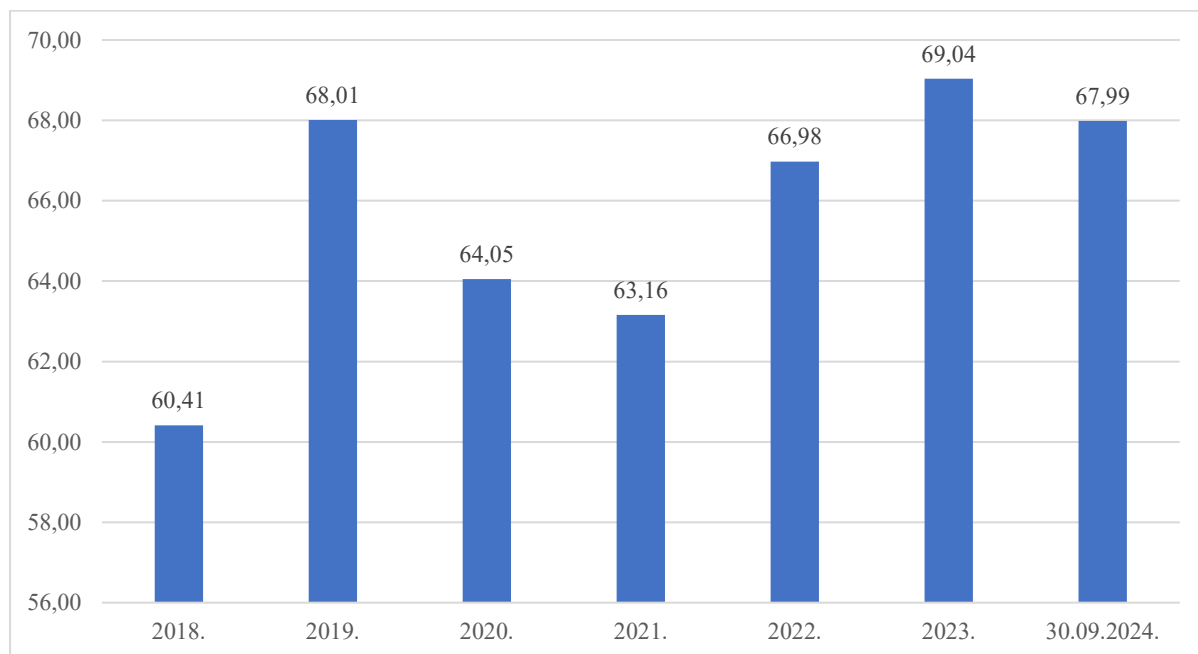

Grafikon 7. Kretanje vrijednosti neprihodujućih kredita i rezervacija u hrvatskom bankarskom sektoru u razdoblju 2018.- 30. rujna 2024. (u tis. EUR)

Izvor: obrada autorice (prema Hrvatska narodna banka, 2025)

Najveća vrijednost neprihodujućih kredita ostvarena je 2018. godine kada su takvi krediti iznosili oko 3,5 mlrd. EUR. U narednoj godini ostvaren je pad od -25,8% te su neprihodujući krediti tada iznosili 2,6 mlrd. EUR. U idućoj godini dogodio se rast takvih kredita od 8,22% te su isti iznosili oko 2,8 mlrd. EUR. Do kraja promatranog razdoblja dolazi do pada vrijednosti promatranih kredita. U 2021. godini taj pad iznosio je -14,11% u odnosu na godinu ranije te su tada krediti iznosili 2,4 mlrd. EUR. U 2022. godini pad je još intenzivniji; u odnosu na godinu ranije neprihodujući krediti niži su za -20,2% te su iznosili 1,9 mlrd. EUR što je ujedno i najniža vrijednost u promatranom razdoblju. U 2023. godini pad je iznosio -8,71%, a 30.09.2024. - 2,14% u odnosu na cjelokupnu 2023. godinu. Po pitanju rezervacija za neprihodujuće kredite,

iste su najveće u 2018. godini kada su iznosile oko 2,1 mlrd. EUR te kada su ujedno i neprihodujući krediti zabilježili najvišu vrijednost. Za banke je važna pokrivenost neprihodujućih kredita rezervacijama, a grafikon 8. pokazuje pokrivenost izraženu u postotku.

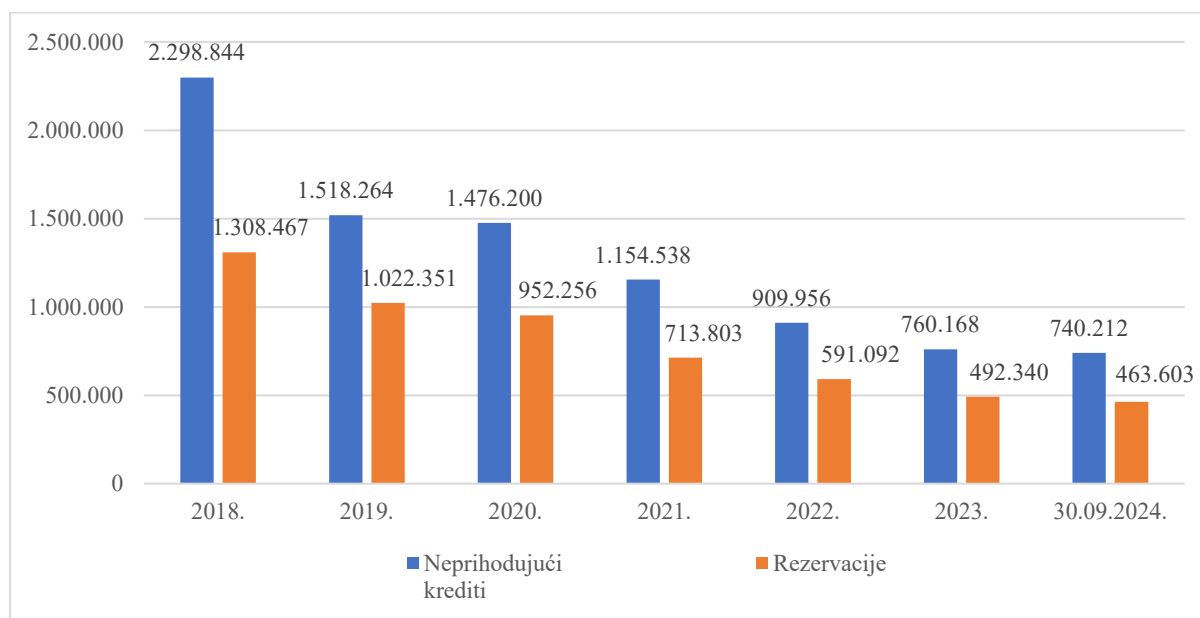
Grafikon 8. Pokrivenost neprihodujućih kredita u hrvatskom bankarskom sektoru u razdoblju 2018.-2024. (u %)

Izvor: obrada autorice (prema Hrvatska narodna banka, 2025)

Najniža pokrivenost zabilježena je godine kada su neprihodujući krediti bili i najveći (2018. godine). U 2019. godini u odnosu na godinu ranije pokrivenost je značajno porasla, međutim, godinu kasnije odvio se pad pokrivenosti te je ista tada iznosila 64,05%. Ta niža pokrivenost u odnosu na 2019. godinu odraz je većeg porasta vrijednosti neprihodujućih kredita u odnosu na rast vrijednosti rezervacija koje služe kao pokriće za neprihodujuće kredite (grafikon 7). Pokrivenost je dodatno opala u 2021. godini kada je iznosila 63,16%, no u 2022. godini dolazi do povećanja pokrivenosti na 66,98% uslijed smanjenja visine neprihodujućih kredita. Pokrivenost je najveća bila u 2023. godini kada je iznosila 69,04%, a na dan 30.09.2024. iznosila je 67,99%. Promatrajući ovaj pokazatelj može se zaključiti kako hrvatski bankarski sektor rast neprihodujućih kredita u 2020. godini nije popratio proporcionalnim rastom rezervacija za takve kredite. Glavni razlog tomu je okružnica koju je HNB 19. ožujka 2020. godine izdao svim kreditnim institucijama, a koja je kasnije nadopunjavana u travnju i svibnju te usklađena sa Smjernicama Europskog nadzornog tijela za bankarstvo (EBA – *European Banking Authority*). Okružnica se odnosila na nadzorna očekivanja HNB-a kao reakcija na

pandemiju koronavirusa te na posljedice potresa. Sukladno nalogu HNB-a, krediti kojima su odobreni moratoriji ili druge mjere kao što su odobravanje novih plasmana nisu se morali automatski klasificirati u niže razine rizičnosti, već su banke mogle provoditi procjenu rizika temeljem individualnih okolnosti (Hrvatska narodna banka, 2020). Slijedom toga, rezervacije se nisu morale povećati unatoč rastu neprihodujućih kredita.

Svi prethodni podaci odnosili su se na cjelokupni bankarski sektor te na sve skupine korisnika kredita. Gledajući pojedinačne korisnike kredita, najveći udio u ukupnim neprihodujućim kreditima otpada na nefinancijska društva, odnosno poslovne subjekte. Na grafikonu 9. prikazano je kretanje vrijednosti neprihodujućih kredita za poslovne subjekte te kretanje rezervacija za takve kredite.

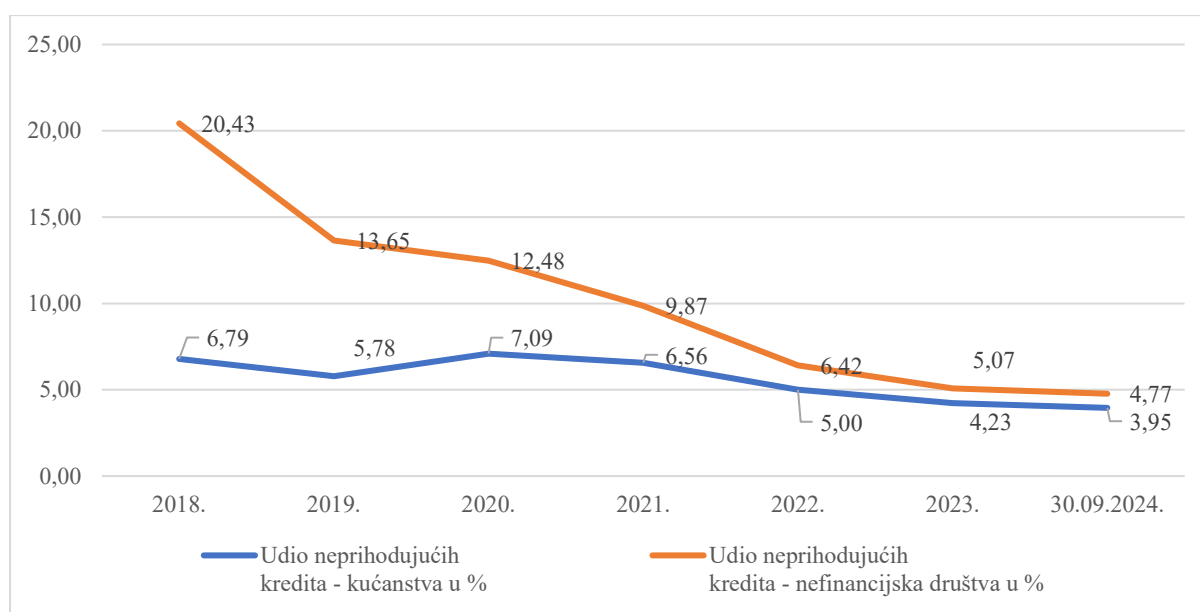

Grafikon 9. Kretanje vrijednosti neprihodujućih kredita i rezervacija poslovnih subjekata u hrvatskom bankarskom sektoru u razdoblju 2018. - 30. rujna 2024. (u tis. EUR)

Izvor: obrada autorice (prema Hrvatska narodna banka, 2025)

Kao i na razini svih korisnika, i poslovni subjekti najvišu vrijednost neprihodujućih kredita imali su u 2018. godini. Udio poslovnih subjekata u ukupnim neprihodujućim kreditima te je godine iznosio visokih 65,9%. To znači da gotovo dvije trećine svih neprihodujućih kredita otpadalo na poslovne subjekte. Međutim, do kraja promatranog razdoblja taj se udio smanjuje jer su značajno smanjeni i neprihodujući krediti ove skupine korisnika. Za razliku od podataka za sve korisnike, u 2020. poslovni subjekti imali su nižu vrijednost neprihodujućih kredita. To

znači da se ukupan rast neprihodujućih kredita dogodio zbog njihovog rasta u kategoriji kućanstva. Sektoru kućanstva ujedno je i odobrena najviša vrijednost kredita u promatranom razdoblju; drugim riječima, banke više kredita izdaju kućanstvima negoli poslovnim subjektima i drugim vrstama korisnika. Ipak, gledajući promatrano razdoblje, udio neprihodujućih kredita u sektoru kućanstva (neprihodujući krediti kućanstva / ukupni krediti) znatno je niži nego udio poslovnih subjekata (neprihodujući krediti poslovnih subjekata / ukupni krediti). Ovaj trend se u posljednje dvije godine donekle mijenja gdje se promatrani udio u kategoriji poslovnih subjekata približava kategoriji kućanstava, kako je prikazano u sljedećem grafikonu.

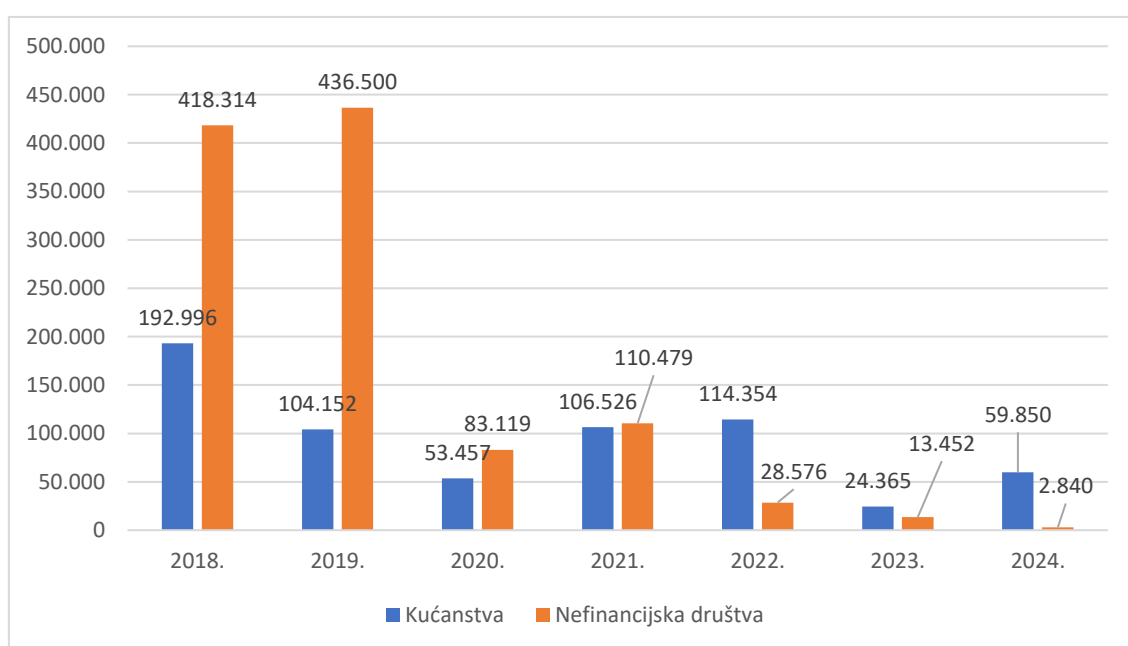

Grafikon 10. Udio neprihodujućih kredita kućanstava i poslovnih subjekata u ukupnim kreditima u hrvatskom bankarskom sektoru u razdoblju 2018. - 30. rujna 2024. (u %)

Izvor: obrada autorice (prema Hrvatska narodna banka, 2025)

U promatranom razdoblju nefinancijska društva, odnosno poslovni subjekti, bilježe kontinuirani pad udjela neprihodujućih kredita. Bez obzira na krizu 2020. godine (i ukupno povećanje neprihodujućih kredita), udio neprihodujućih kredita kod poslovnih subjekata nije rastao u odnosu na godinu ranije. To je moguće iz više različitih razloga, poput: banka može surađivati s klijentima koji se suočavaju s teškoćama u ispunjavanju svojih obveza kako bi pronašla održiva rješenja, što može uključivati restrukturiranje kredita, produženje rokova otplate, smanjenje kamatnih stopa ili privremeno oslobođenje od plaćanja. Nadalje, banka može prilagoditi svoj pristup klasifikaciji rizika klijenata. Ako klijent pokaže poboljšanje u financijskom stanju ili uspješno prolazi kroz proces restrukturiranja, banka može premjestiti

taj kredit iz visoko rizične kategorije u manje rizičnu. Stroži uvjeti odobravanja kredita također utječu na smanjenje vjerojatnosti da će s vremenom doći do pogoršanja u klasifikaciji klijenta te da će se određeni kredit smatrati neprihodujućim. Na razini cjelokupnog bankarskog sektora, kako na razini kućanstava (kod kojih je vidljiv utjecaj krize u 2020. godini, ali i pad neprihodujućih kredita već u narednim godinama), tako i na razini poslovnih subjekata, može se ocijeniti kako su banke na adekvatan način upravljale izloženostima prema rizičnim klijentima. Tomu u prilog idu i podaci o prodanim potraživanjima rizičnih skupina B i C u promatranom razdoblju. Naredni grafikon prikazuje kretanje bruto vrijednosti iznosa prodanih potraživanja.

Grafikon 11. Bruto vrijednost prodanih potraživanja rizičnih skupina B i C u hrvatskom bankarskom sektoru u razdoblju 2018.-2024. (u tis. EUR)

Izvor: obrada autorice (prema Hrvatska narodna banka, 2025)

Prethodni grafikon pokazuje značajno smanjenje bruto prodanih potraživanja kod obje skupine u 2020. godini. Iznosi bruto prodanih potraživanja nefinancijskih društava u prve dvije promatrane godine znatno su veći nego iznosi prodanih potraživanja kućanstva. Međutim, ta se razlika u 2020. godini znatno smanjila, a gotovo nestala u 2021. godini. U 2021. godini bilo je prodano oko 106 mil. EUR potraživanja kućanstava te oko 110 mil. EUR potraživanja nefinancijskih društava. U 2022. godini dolazi do obrnutog trenda te su tada iznosi bruto prodanih potraživanja kućanstava višestruko veći od takvih iznosa kod nefinancijskih društava. U 2023. godini dolazi do daljnjeg smanjenja bruto vrijednosti prodanih potraživanja koje je posebno bilo izraženo u sektoru kućanstva, dok je u 2024. godine došlo do značajnog povećanja

prodanih potraživanja u sektoru kućanstva te smanjenja u sektoru nefinancijskih društava. Smanjenje bruto prodanih potraživanja banke također može biti rezultat različitih čimbenika poput poboljšanja kreditnog portfelja banke. To bi moglo značiti da su mjere upravljanja rizicima i selektivniji pristup odobravanju kredita dovele do manjeg udjela rizičnih potraživanja u ukupnom portfelju. Banke provode aktivnosti restrukturiranja kredita u rizičnim skupinama, a smanjenje bruto prodanih potraživanja može odražavati uspjeh tih napora. Klijenti iz rizičnih skupina možda su uspješno prebačeni u manje rizične kategorije ili su uspješno izvršili obveze. Valja ukazati i da banka može promijeniti strategiju portfolija, usmjeravajući se na manje rizične kategorije klijenata ili vrste kredita. Smanjenje bruto prodanih potraživanja u rizičnim skupinama može biti rezultat ove promjene u strategiji.

6. ANALIZA PORTFELJA U RESTRUKTURIRANJU POSLOVNE BANKE

U ovom poglavlju izneseni su rezultati provedenog istraživanja. Prije pregleda rezultata, objašnjenja je metodologija sukladno kojoj je istraživanje provedeno.

6.1. Metodologija istraživanja

Razdoblje koje je promatrano u okviru istraživanja obuhvaća period od 2018. do 2022. godine. Analizirani uzorak sastoji se od 126 klijenata pravnih osoba prema kojima je banka imala potraživanja u navedenom razdoblju a koji su evidentirani u statusu neispunjavanja obveza ili se vode u Odjelu restrukturiranja (Sektor rizika).² Prema godinama, u 2018. godini ukupno je 95 klijenata imalo izloženost; u 2019. godini 94; u 2020. godini 74; u 2021. godini 69 te u 2022. 60 klijenata. Promatrajući cjelokupno razdoblje (2018.-2022.) ukupno je 126 različitih klijenata imalo izloženost. U tablici 2 prikazane su kategorije rizičnosti uzorka po djelatnostima u 2018. godini.

² Primjerice, postoje klijenti koji su u statusu evidentiranja obveza bili evidentirani u 2018. godini, a neki od njih do 2021. godine podmirili su svoje dugove ili su isti bili otpisani; pojedini klijenti su se u statusu neispunjavanja obveza pojavili tek u 2020. godini ili kasnije. Ukupno, kroz sve promatrane godine, u statusu neispunjavanja obveza bilo je evidentirano 126 različitih klijenata.

Tablica 2. Kategorije rizičnosti uzorka po djelatnostima u 2018. godini

	A1	A2	B1	B2	B3	C	Ukupno	Udio
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti				1			1	1,1%
Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	2	1	2	1		3	9	9,5%
Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	1		1				2	2,1%
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja			1				1	1,1%
Građevinarstvo			6	1	2	3	12	12,6%
Informacije i komunikacije						1	1	1,1%
Obrazovanje			1				1	1,1%
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	1	1	5	1		4	12	12,6%
Poslovanje nekretninama						1	1	1,1%
Prerađivačka industrija	3		4	4	2	8	21	22,1%
Prijevoz i skladištenje	1			2			3	3,2%
Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti						1	1	1,1%
Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	1		7	5	4	12	29	30,5%
Umjetnost, zabava i rekreacija			1				1	1,1%
UKUPNO	9	2	28	15	8	33	95	100%

Izvor: obrada autorice (prema internim podacima poslovne banke, 2023)

Najveći broj izloženosti u 2018. godini bilježi sektor trgovine na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala. Taj je sektor u promatranoj godini imao 29 pojedinačnih izloženosti, što čini 30,5% svih izloženosti. Od ukupno 29 pojedinačnih izloženosti u spomenutom sektoru, najveći broj, njih 12 (41,4%) zabilježen je u kategoriji C.

Na drugom mjestu po broju izloženosti u 2018. godini nalazi se sektor prerađivačke industrije, s 21 pojedinačnom izloženosti, što čini 22,1% ukupnih izloženosti. U prerađivačkom sektoru također je najveći broj izloženosti kategorije C, ukupno 8, odnosno 38,1% svih izloženosti prerađivačke industrije.

Na trećem mjestu po broju izloženosti s ukupno 12 pojedinačnih izloženosti nalaze se sektori građevinarstva te poljoprivrede, šumarstva i ribarstva (oba sektora pojedinačno čine 12,6% ukupnih izloženosti). Za razliku od prethodna dva opisana sektora, i u sektoru građevinarstva i poljoprivrede i šumarstva najveći je broj izloženosti kategorije B1. U građevinarstvu ukupno je 6 izloženosti (50%) klasificirano u kategoriju B1, a u sektoru poljoprivrede, šumarstva i ribarstva ukupno 5 (41,7%).

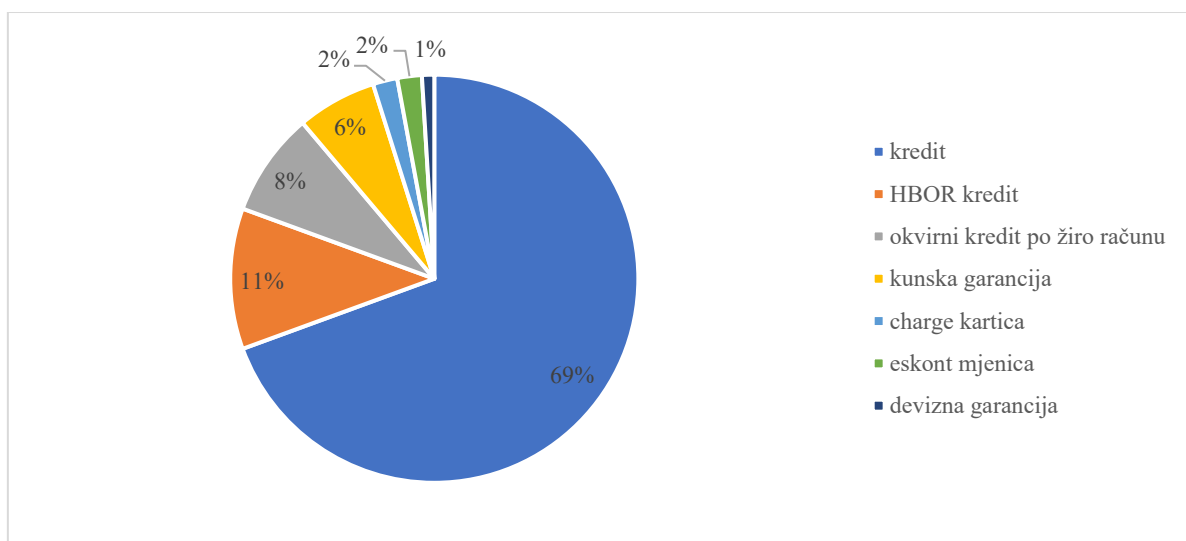
Na početku promatranog razdoblja banka je imala potraživanju u iznosu od 26.241 tis. EUR. Radi se o potraživanjima koja utječu na izloženost banke prema klijentima (kredit, garancije, eskonti mjenica, kartice i sl.). Pritom je analiza obuhvatila sve aktivne plasmane klijenata u statusu neispunjavanja obveza u promatranom razdoblju, odnosno 206 različitih plasmana promatrane banke koji su odobreni različitim klijentima (95 klijenata). Provedena je analiza promjena strukture i vrijednosti izloženosti te analiza odluka poslovne banke o podnesenim zahtjevima za odobravanje novih plasmana.

6.2. Rezultati istraživanja

Rezultati istraživanja podijeljeni su na podpoglavlja. Prvo je analiziran portfelj u restrukturiranju poslovne banke.

6.2.1. Analiza portfelja u restrukturiranju poslovne banke

U promatranom razdoblju klijenti u restrukturiranju ukupno su ugovorili 206 bankarskih proizvoda. Na grafikonu 12 prikazana je struktura portfelja u restrukturiranju.

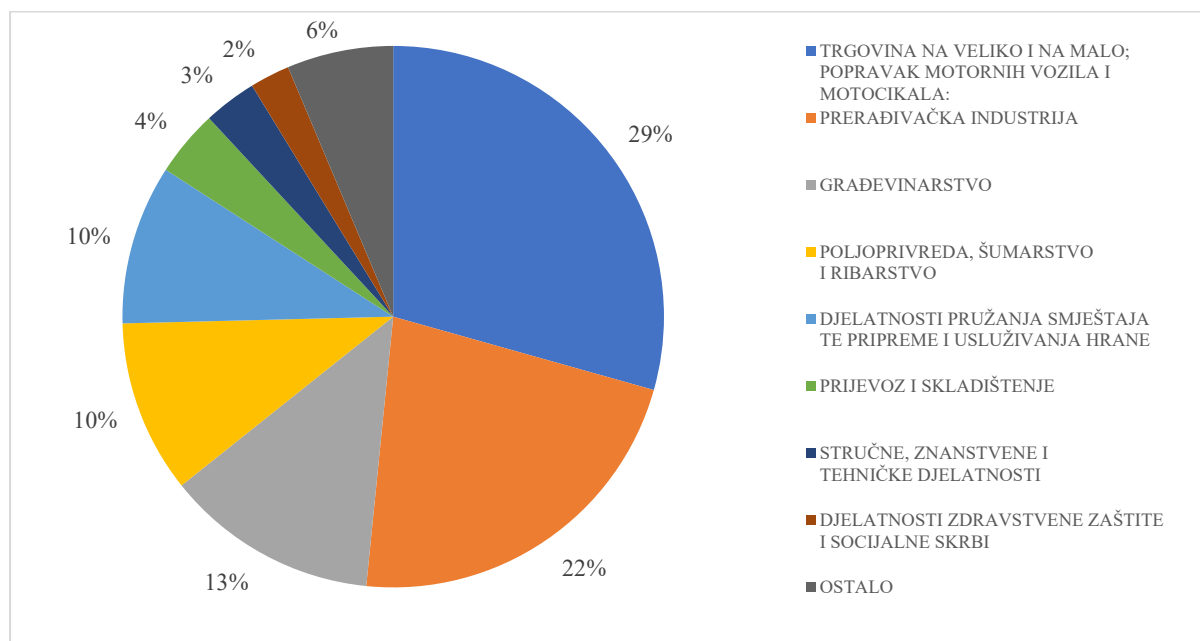

Grafikon 12. Struktura portfelja u restrukturiranju u razdoblju 2018.-2022.

Izvor: obrada autorice (prema internim podacima poslovne banke, 2023)

U strukturi portfelja u restrukturiranju najviše je dugoročnih i kratkoročnih bankarskih kredita (143), koji čine 69% udjela u portfelju. Krediti odobreni iz sredstava Hrvatske banke za obnovu i razvitak (HBOR) koji su najčešće dugoročni krediti, drugi su po zastupljenosti (23) te čine 11% udjela. Okvirni krediti u ukupnoj strukturi sudjeluju s 8% (17), kunske garancije s 6% (13), *charge* kartice 2% (4), eskont mjenica 2% (4) te devizne garancije 1% (2).

Klijenti banke posluju unutar različitih djelatnosti. Grafikon 13 prikazuje strukturu djelatnosti u kojima klijenti posluju.

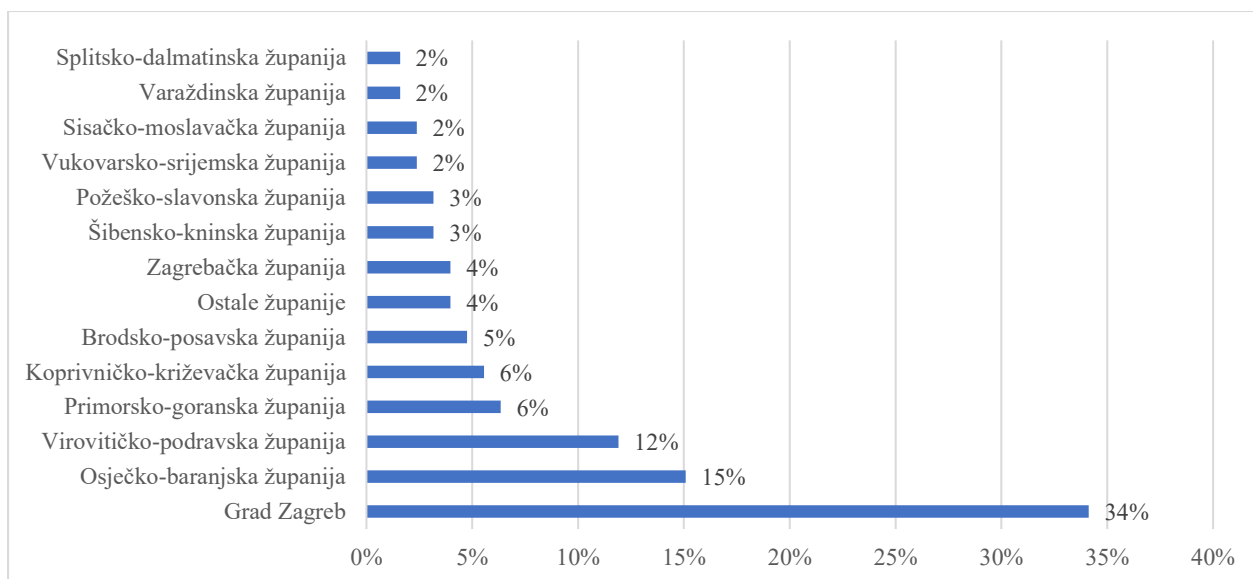

Grafikon 13. Struktura djelatnosti poslovanja klijenata u restrukturiranju

Izvor: obrada autorice (prema internim podacima poslovne banke, 2023)

Ukupno 37 (29%) klijenata posluje u djelatnosti trgovine na veliko i malo. Slijedi 28 (22%) klijenata kojima je glavna djelatnost prerađivačka industrija, 16 (13%) klijenata koji se bave građevinarstvom, 13 (10%) klijenata koji posluju u djelatnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, 12 (10%) klijenata kojima je glavna djelatnost pružanje smještaja te priprema i usluživanje hrane, 5 (4%) klijenata koji posluju unutar djelatnosti prijevoza i skladištenja, 4 (3%) poslovnih subjekata koji posluju u stručnoj, znanstvenoj i tehničkoj djelatnosti, 3 (2%) onih koji posluju u djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi, te 8 (6%) poslovnih subjekata od kojih svaki posluje u drugoj djelatnosti: poslovanje nekretninama, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti, financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja, informacije i komunikacije, obrazovanje, opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija, poslovanje nekretninama te umjetnost, zabava i rekreacija.

Klijenti u restrukturiranju imaju registrirana sjedišta u različitim županijama, što je prikazano na narednom grafikonu.

Grafikon 14. Sjedište klijenata u restrukturiranju

Izvor: obrada autorice (prema internim podacima poslovne banke, 2023)

Najviše klijenata, ukupno 43 (34%) registrirano je u Gradu Zagrebu. Drugi po brojnosti su poslovni subjekti registrirani u Osječko-baranjskoj županiji, kojih je 19 (15%). Ukupno 15 (12%) poslovnih subjekata registrirano je u Virovitičko-podravskoj županiji. 8 (6%) klijenata registrirano je u Primorsko-goranskoj županiji. Slijedi 7 (6%) klijenata koji su registrirani u Koprivničko-križevačkoj županiji, potom 6 (5%) u Brodsko-posavskoj, 5 (4%) u Zagrebačkoj, 4 (3%) u Šibensko-kninskoj, 4 (3%) u Požeško-slavonskoj, 3 (2%) u Vukovarsko-srijemskoj, 3 (2%) u Sisačko-moslavačkoj, 2 (2%) u Varaždinskoj te isto toliko u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Ukupno je 5 (4%) klijenata registrirano u drugim županijama, a to su Dubrovačko-neretvanska, Karlovačka, Krapinsko-zagorska, Ličko-senjska te Zadarska županija.

Ugovoreni bankarski proizvodi pripadaju u različite skupine rizičnosti. U tablici 3 prikazane su ocjene kreditnog rejtinga sukladno HNB klasifikaciji, odnosno njihov pojedinačni broj. Podaci su pojedinačno prikazani za svaku godinu promatranog razdoblja.

Tablica 3. Ocjene kreditnog rejtinga bankarskih proizvoda za klijente u restrukturiranju u razdoblju 2018.-2022.

Kategorija	2018.		2019.		2020.		2021		2022	
	Broj plasmana	Udjeli	Broj plasmana	Udjeli	Broj plasmana	Udjeli	Broj plasmana	Udjeli	Broj plasmana	Udjeli
A1	11	7,4%	19	12,8%	17	15,2%	14	14,3%	11	12,1%
A2	2	1,4%	1	0,7%	1	0,9%	7	7,1%	0	0,0%
B1	34	23,0%	31	20,9%	29	25,9%	23	23,5%	33	36,3%
B2	24	16,2%	17	11,5%	14	12,5%	12	12,2%	12	13,2%
B3	15	10,1%	13	8,8%	16	14,3%	14	14,3%	7	7,7%
C	62	41,9%	67	45,3%	35	31,3%	28	28,6%	28	30,8%
Ukupno	148	100,0%	148	100,0%	112	100,0%	98	100,0%	91	100,0%

Izvor: obrada autorice (prema internim podacima poslovne banke, 2023)

U 2018. godini od 148 bankarskih proizvoda klijenata u restrukturiranju, 42% (62) ocijenjeno je najlošijom ocjenom, ocjenom C. Ukupno je 49% (73) bankarskih proizvoda ocijenjeno s nekom od podvrsta ocjena B te 8% (13) s jednom od dvije podvrste ocjene A.

U 2019. godini ocjena C još je zastupljenija nego godinu ranije; ukupno je 45% (67) bankarskih proizvoda ocijenjeno navedenom ocjenom. Ukupno je 41% (61) bankarskih proizvoda ocijenjeno s jednom od tri podvrste ocjene B te 14% (20) s jednom od dvije podvrste ocjena A. Upravo su plasmani koji su 2018. godine bili kategorizirani ocjenom B razvrstani u sljedećoj godini u kategoriju A (8 plasmana) ili C (5 plasmana).

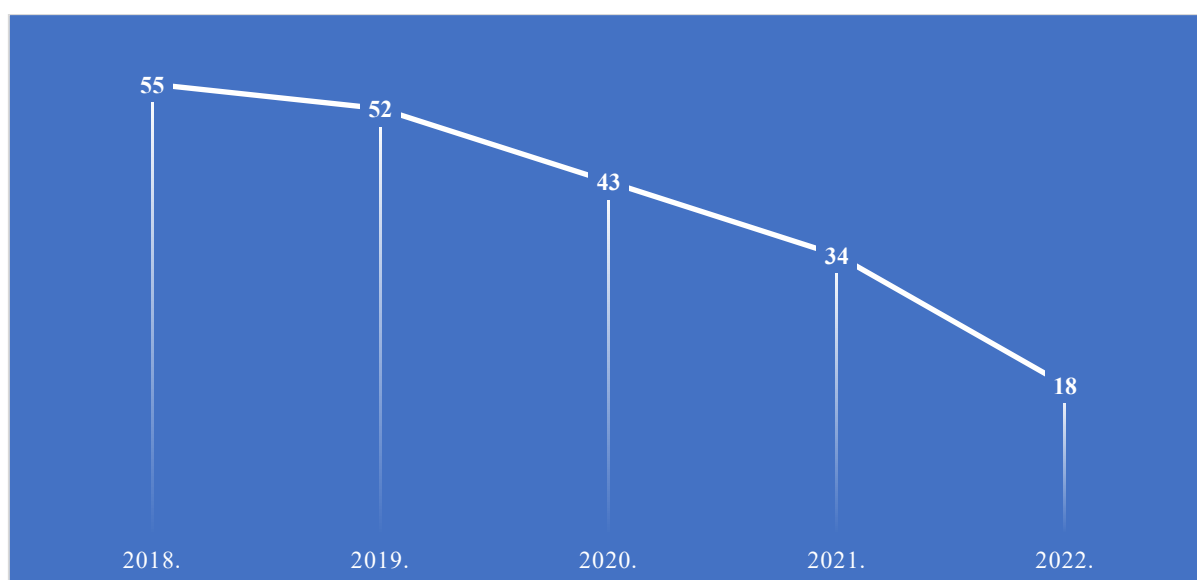
U 2020. godini ocjenom C ocijenjeno je ukupno 31% (35) proizvoda. Nekom od podvrsta ocjene B ocijenjeno je ukupno 53% (59) bankarskih proizvoda, a ocjenom A 16% (18) bankarskih proizvoda.

U 2021. godini broj ocjena C najmanji je u promatranom razdoblju. Ukupno je 29% (28) bankarskih proizvoda ocijenjeno spomenutom ocjenom, dok je nekom od podvrsta ocjene B ocijenjeno 50% (49) bankarskih proizvoda, a nekom od podvrsta ocjene A 21% (21) bankarskih proizvoda.

Posljednje promatrane godine broj C ocjena jednak je kao i 2021. godine (28). Nekom od podvrsta ocjene B ocijenjeno je ukupno 57% (52) bankarskih proizvoda, a ocjenom A 12% (11) bankarskih proizvoda.

6.2.2. Analiza odluka o podnesenim zahtjevima klijenata u statusu neispunjavanja obveza

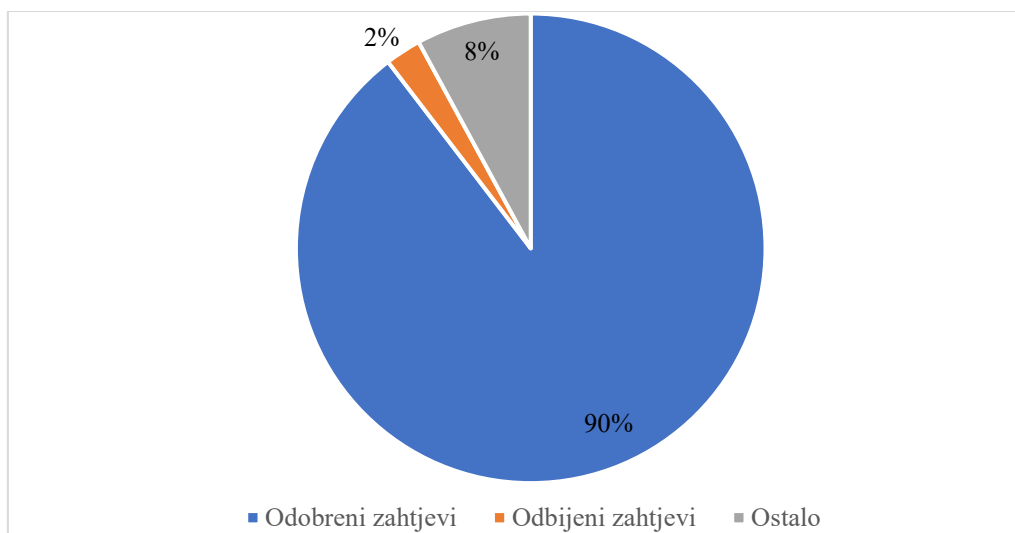
U promatranom razdoblju klijenti u statusu neispunjavanja obveza ukupno su podnijeli 202 zahtjeva različite prirode. Prevladavali su zahtjevi za kratkoročne, dugoročne i okvirne kredite. Prisutni su bili i zahtjevi za akreditive, smanjenje kamatnih stopa, bankovne i činidbene garancije, izmjenu korisnika kredita, eskont mjenice, garancije, izmjenu kolaterala, izmjenu načina otplate, izmjenu uvjeta odobrenog kredita ili okvira, pismo namjere, prekoračene po transakcijskom računu, prolongiranje činidbene ili devizne garancije, reprogramiranje kredita, smanjenje roka povrata kredita, izmjenu instrumenta osiguranja, poček otplate kredita i drugi. Grafikon 15. prikazuje trend kretanja novih podnesenih zahtjeva klijenata u statusu neispunjavanja obveza u promatranom razdoblju.

Grafikon 15. Broj zahtjeva klijenata u statusu neispunjavanja obveza u razdoblju 2018.-2022.

Izvor: obrada autorice (prema internim podacima poslovne banke, 2023)

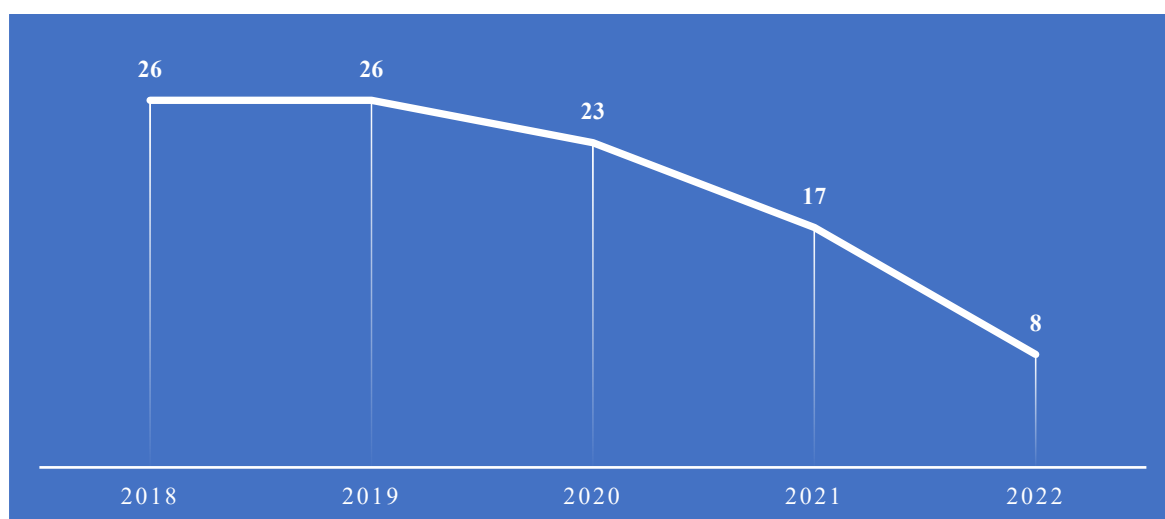
Može se uočiti kontinuirani trend smanjenja novih podnesenih zahtjeva. Na početku promatranog razdoblja bilo je podneseno 55 zahtjeva, a godinu nakon (2019.) ukupno 52 zahtjeva. U 2020. godini podneseno je 43 zahtjeva, a u 2021. godini 34 zahtjeva. Najmanje je zahtjeva podneseno posljednje promatrane godine, kada su klijenti u statusu neispunjavanja obveza ukupno podnijeli samo 18 zahtjeva, što je rezultat i smanjenja ukupnog broja klijenata u statusu neispunjenja obveza. Naredni grafikon prikazuje udio odobrenih zahtjeva u odnosu na ukupan broj podnesenih zahtjeva.

Grafikon 16. Udio odobrenih zahtjeva u ukupnom broju podnesenih zahtjeva klijenata u statusu neispunjavanja obveza u razdoblju 2018.-2022.

Izvor: obrada autorice (prema internim podacima poslovne banke, 2023)

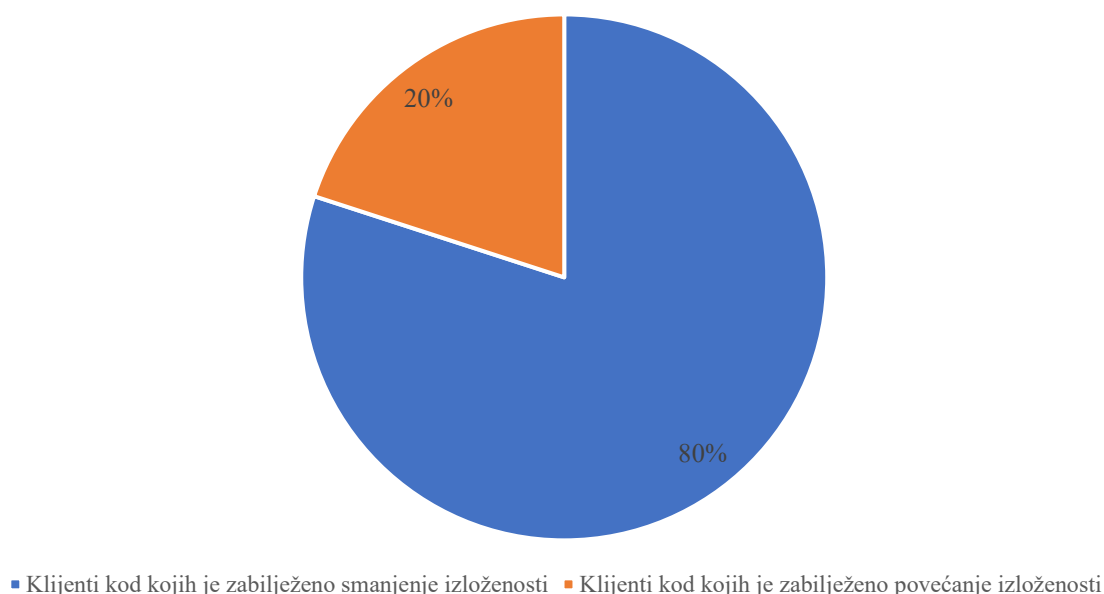
Od ukupnog broja podnesenih zahtjeva (202), banka je odobrila 90% zahtjeva (181), dok je odbijeno samo 2% (5) zahtjeva. U ostalim slučajevima, klijenti su odustali od zahtjeva, bilo da je prethodno zahtjev bio odobren ili da je klijent odustao prije donošenja odluke Odbora za odlučivanje o zahtjevima. S obzirom da jedan klijent u istoj godini može podnijeti više različitih zahtjeva, korisno je analizirati i broj različitih klijenata koji su podnijeli zahtjeve, što prikazuje grafikon u nastavku.

Grafikon 17. Broj klijenata u statusu neispunjenja obveza koji su u razdoblju 2018. - 2022. podnosili zahtjeve

Izvor: obrada autorice (prema internim podacima poslovne banke, 2023)

Izuzev 2018. i 2019. godine kada je broj klijenata bio jednak, i u ovom slučaju prisutan je trend smanjenja. Međutim, to je smanjenje do 2021. godine manje izraženo nego u analiziranom slučaju broja podnesenih zahtjeva. Analizom cjelokupnog razdoblja, utvrđeno je kako je ukupno 49 različitih klijenata podnosilo zahtjeve, a koji su ujedno i bili odobreni. Pojedini klijenti nakon podnošenja zahtjeva bilježe povećanje izloženosti, a pojedini smanjenje. Grafikon 18 pokazuje njihov omjer.

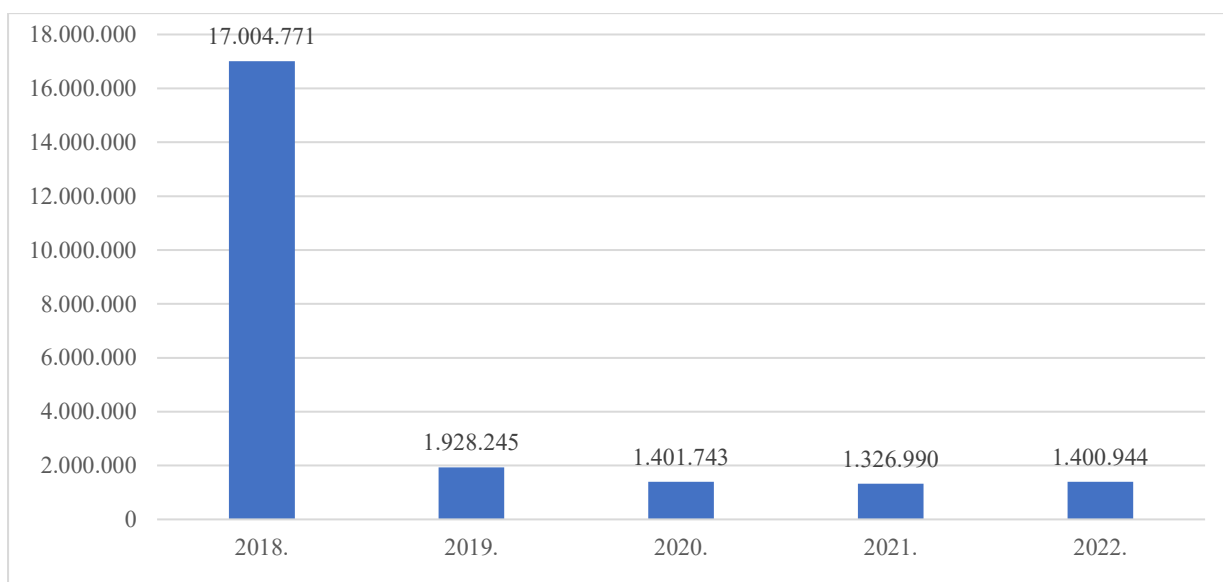
Grafikon 18. Omjer klijenata koji bilježe smanjenje i povećanje izloženosti nakon pozitivno ocijenjenih zahtjeva u razdoblju 2018.-2022.

Izvor: obrada autorice (prema internim podacima poslovne banke, 2023)

Pozitivno ocijenjeni zahtjevi klijenata u statusu neispunjenja obveza u 20% slučajeva rezultirali su povećanjem izloženosti, a u 80% smanjenjem. Stoga, od ukupno 49 klijenata koji su podnijeli zahtjeve, a koji su ujedno pozitivno ocijenjeni, kod 10 klijenata izloženost se povećala, a kod 39 smanjila. Zahtjevi su bili različite vrste, no, neovisno o vrsti, većina klijenata bilježi pad izloženosti na kraju promatranog razdoblja. Kod pojedinih pravnih poslova (vrsta zahtjeva) kao što su reprogrami, garancije, smanjenje kamatne stope te prolongati češće se bilježi smanjenje izloženosti, međutim, ono je prisutno i kod većine zahtjeva za odobrenjem novih kredita. Zbog toga može se zaključiti kako pad izloženosti nije isključivo rezultat vrste zahtjeva, već ono ponajviše odražava opći trend smanjenja izloženosti u skladu s politikom Banke. Klijenti kojima su odobreni, primjerice, novi krediti, mogli su izloženost smanjiti zbog poboljšanja poslovanja jer su taj novac uložili u poslovanje, što je omogućilo veću dinamiku podmirjenja tekućih obveza i potrebu za manjim naknadnim zaduživanjem.

6.2.3. Analiza financijskih rezultata klijenata u statusu neispunjavanja obveza

S obzirom da postoje klijenti koji su evidentirani u statusu neispunjavanja obveza, a da ujedno nisu u određenom razdoblju poslovali zbog npr. blokade ili je nad njima proveden stečaj, kao pokazatelji financijskih rezultata odabrani su prosječni prihodi koje su ostvarili klijenti u pojedinoj godini, prosječna dobit po klijentu te prosječni faktor zaduženosti po klijentu. U 2018. godini broj klijenata na kojima su analizirani navedeni pokazatelji iznosi 79; u 2019. godini također 79; u 2020. godini 76; u 2021. godini 59 te u 2022. godini 54. Grafikon 19 prikazuje kretanje prosječnih poslovnih prihoda klijenata u statusu neispunjavanja obveza tijekom promatranog razdoblja.

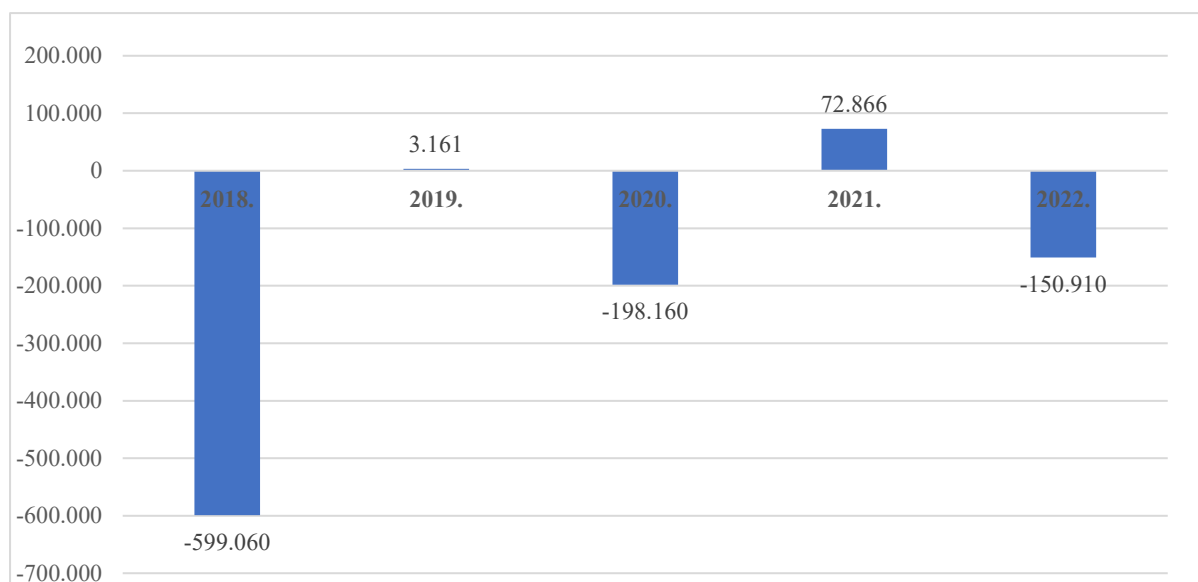
Grafikon 19. Prosječni prihodi klijenata u statusu neispunjavanja obveza u razdoblju 2018. - 2022. (u EUR)

Izvor: obrada autorice (prema internim podacima poslovne banke, 2023)

U 2018. godini prosječni prihod po klijentu u statusu neispunjavanja obveza iznosili su 17 mil. EUR, dok je godinu dana kasnije isti pokazatelj bio znatno niži, kada je iznosio 1,93 mil. EUR. Ova velika razlika ponajviše je rezultat zatvaranja stečaja najvećeg klijenta, koji je u 2018. godini ostvario poboljšanje rezultata poslovanja i 1.263.446.492 EUR prihoda te je stoga i razvrstan u višu bonitetnu skupinu. U 2018. godini nekoliko je klijenata ostvarilo izvanredne poslovne rezultate, što je rezultat i visokih poslovnih prihoda pa tako i prosječnih prihoda. U 2020. godini u odnosu na godinu ranije primjetno je daljnje smanjenje prosječnih prihoda kada su isti smanjeni s 1,93 mil. EUR na 1,4 mil. EUR. U 2021. godini također je zabilježeno smanjenje prosječnih poslovnih prihoda te su isti tada iznosili 1,33 mil. EUR. Posljednje

promatrane godine poslovni su prihodi zabilježili porast u odnosu na godine ranije te su tada iznosili 1,4 mil. EUR.

Na narednom grafikonu prikazano je kretanje prosječne neto dobiti/gubitka po klijentu u statusu neispunjavanja obveza.

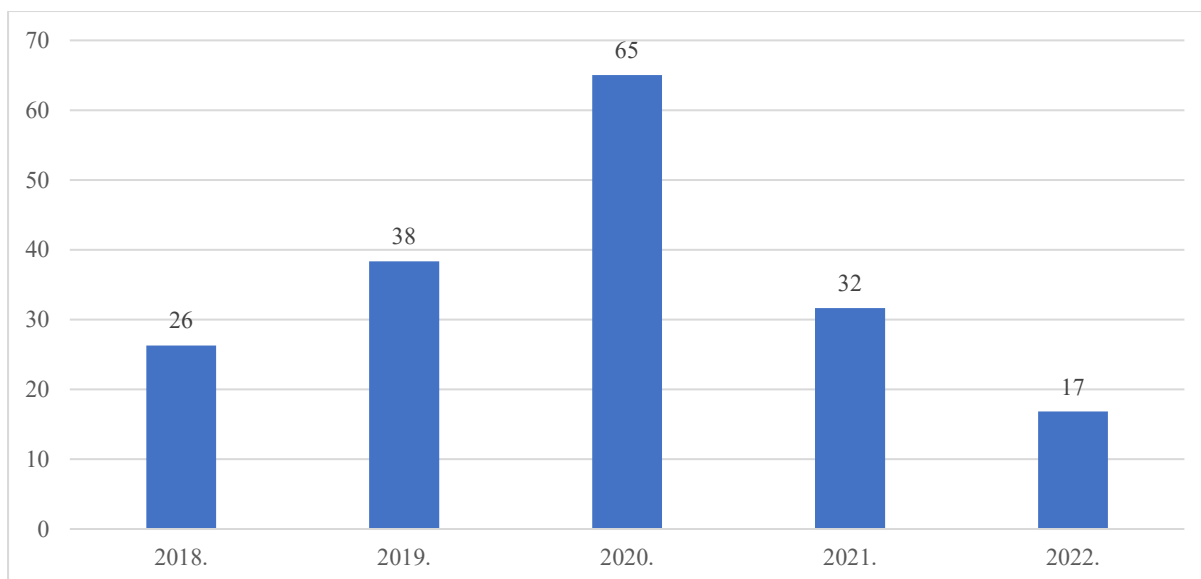

Grafikon 20. Prosječna neto dobit/gubitak klijenata u statusu neispunjavanja obveza u razdoblju 2018. - 2022. (u EUR)

Izvor: obrada autorice (prema internim podacima poslovne banke, 2023)

Prva promatrana godina prikazuje najveći gubitak koji je tada na promatranom uzorku iznosio -599 tis. EUR. U 2019. godini situacija se poboljšala te je prikazana minimalna prosječna neto dobit koja je iznosila 3 tis. EUR. U 2020. godini ponovno je ostvaren prosječni neto gubitak i to od -198 tis. EUR. U 2020. godini ostvarena je prosječna neto dobit u iznosu 73 tis. EUR. No, godinu kasnije, zabilježeno je ponovno smanjenje i to na -151 tis. EUR neto prosječnog gubitka.

Od pokazatelja analiziran je i prosječni faktor zaduženosti, pokazatelj koji prikazuje broj godina koji je potreban kako bi klijent uz postojeće uvjete poslovanja i ostvarivanja dobiti podmirio svoje ukupne obveze.

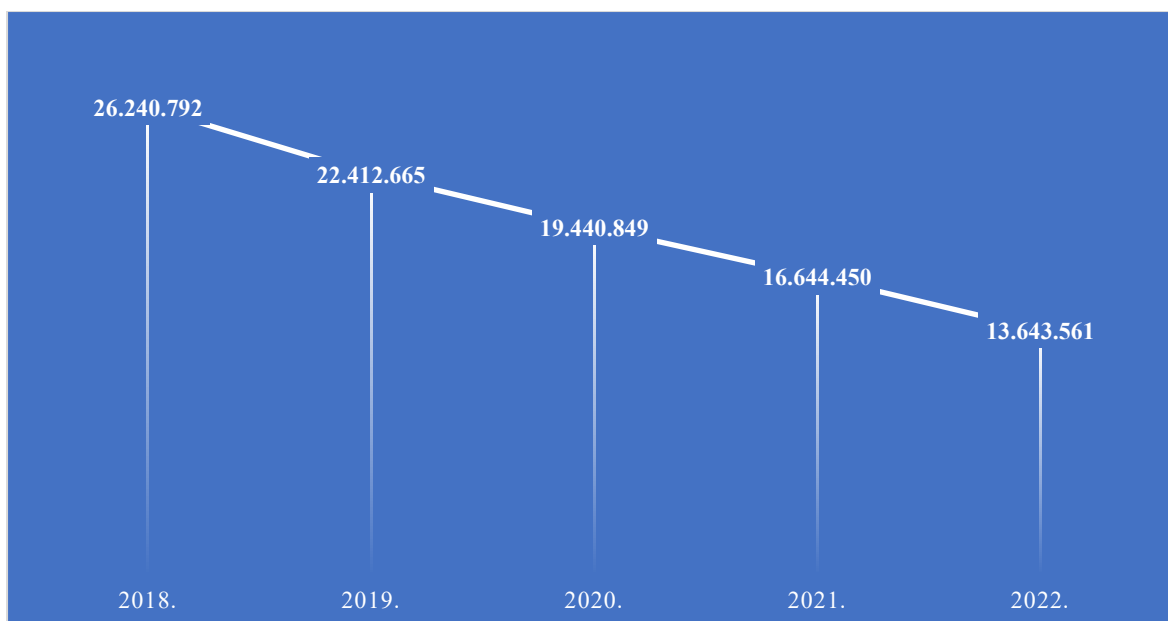
Grafikon 21. Prosječni faktor zaduženosti klijenata u statusu neispunjavanja obveza u razdoblju 2018.-2022.

Izvor: obrada autorice (prema internim podacima poslovne banke, 2023)

Faktor zaduženosti idealno se kreće u rasponu 3-3,5, no već 2018. godine taj pokazatelj za klijente u statusu neispunjenja obveza iznosio je 26. Naredne godine navedeni se pokazatelj značajno povećao te je tada iznosio 38. Najznačajnije povećanje i najveća vrijednost faktora zabilježena je 2020. godine, kada je faktor zaduženosti iznosio 65. U narednom razdoblju dolazi do smanjenja ovog pokazatelja pa je tako 2021. isti iznosio 32, a 2022. godine 17.

6.2.4. Analiza uspješnosti upravljanja portfeljem u restrukturiranju

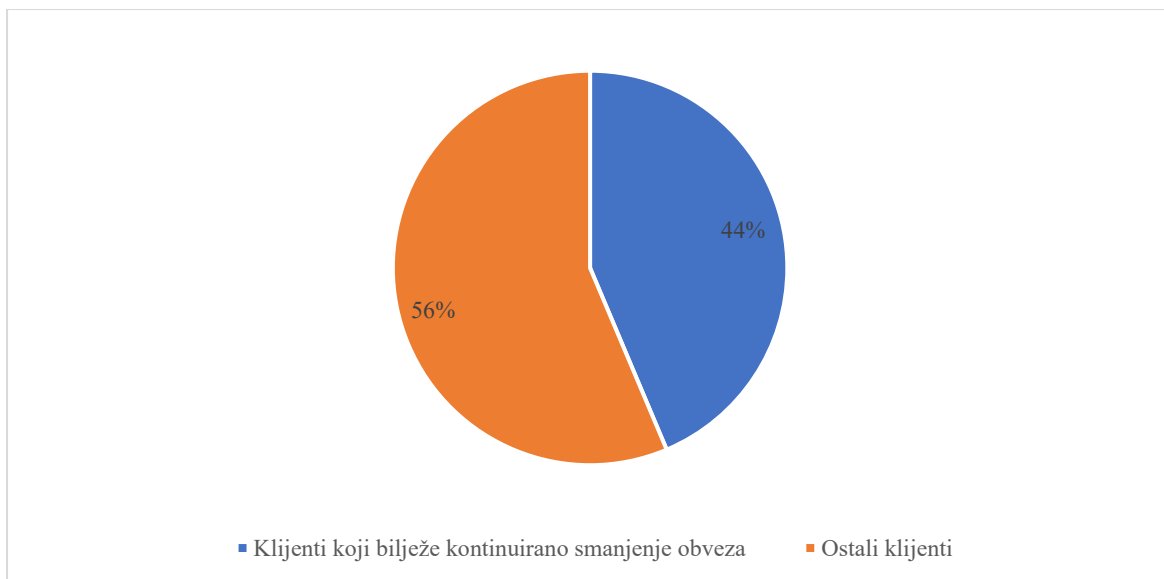
Iz tablice 3. bilo je vidljivo kako su se ocjene kreditnog rejtinga klijenata u statusu neispunjavanja obveza kroz promatrano razdoblje poboljšavale. Taj podatak ukazuje na uspješnost upravljanja portfeljem u restrukturiranju, međutim, uspješnost treba promatrati i kroz druge pokazatelje. Jedan od njih su i iznosi ukupne izloženosti klijenata koji su razvrstani u portfelj u restrukturiranju, koji su prikazani na narednom grafikonu.

Grafikon 22. Ukupna izloženost klijenata u statusu neispunjavanja obveza u razdoblju 2018. - 2022. godine (u EUR)

Izvor: obrada autorice (prema internim podacima poslovne banke, 2023)

Grafikon 22. prikazuje trend pada ukupne izloženosti analizirane banke prema klijentima u statusu neispunjavanja obveza. Na početku promatranog razdoblja ukupna izloženost je iznosila 26.241 tis. EUR. Izloženost se smanjivala i u kriznom razdoblju te je na kraju promatranog razdoblja ukupna izloženost iznosila 13.643 tis. EUR, što u odnosu na početnu godinu promatranog razdoblja predstavlja smanjenje od 48%. Navedeno također znači da većina klijenata koji su evidentirani u statusu neispunjavanja obveza u 2018. godini tijekom promatranog razdoblja bilježi kontinuirano smanjenje obveza. Udio klijenata koji bilježe kontinuirano smanjenje u ukupnom broju klijenata u statusu neispunjenja obveza prikazan je na grafikonu 23.

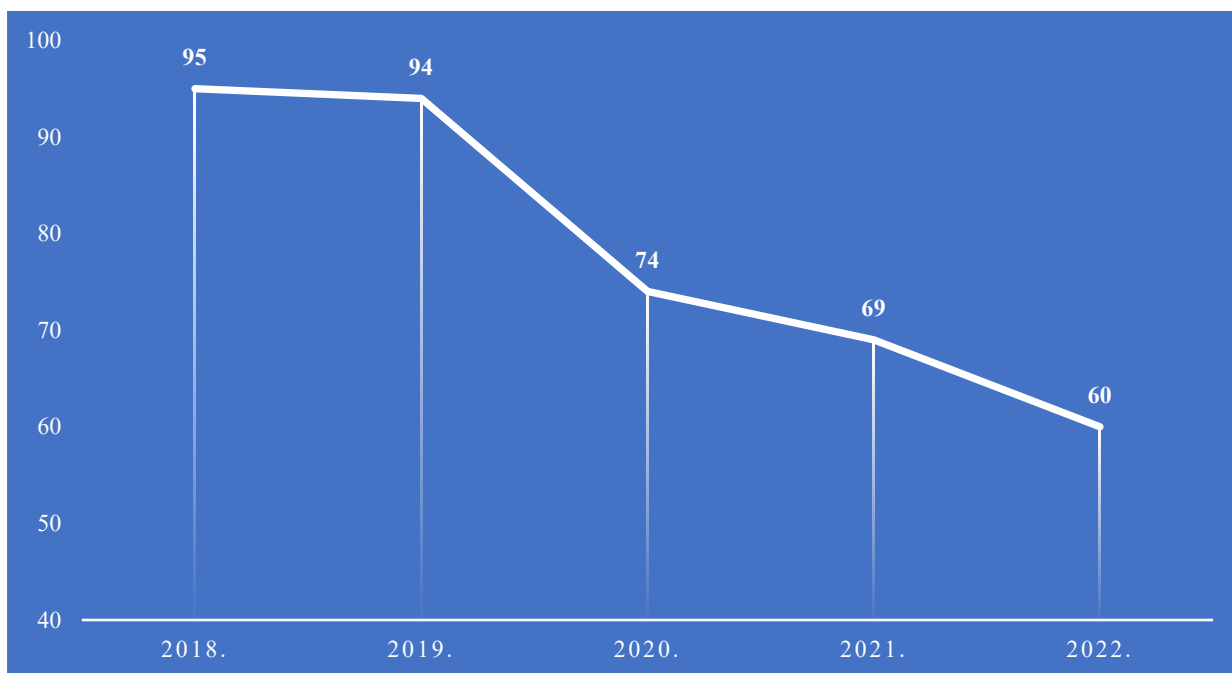

Grafikon 23. Udio klijenata koji bilježe kontinuirano smanjenje obveza u odnosu na ostale klijente u statusu neispunjavanja obveza u razdoblju 2018.-2022.

Izvor: obrada autorice (prema internim podacima poslovne banke, 2023)

Od ukupno 126 klijenata koji su bili u nekom trenutku evidentirani u statusu neispunjavanja obveza u razdoblju 2018.-2022, 44% (55) klijenata bilježe kontinuirano smanjenje obveza, odnosno, kod tih klijenata od dana nastupanja izloženosti svake je godine došlo do smanjenja iste. Međutim, vrijedi izdvojiti da je kod 49 klijenata (40%) izloženost na kraju promatranog razdoblja bila niža nego na početku. Kod tih klijenata, izloženost je tijekom razdoblja bila čak i povećana, ali je na kraju promatranog razdoblja bila manja nego na samom početku. Kod 22 klijenta, izloženost se na kraju promatranog razdoblja povećala.

Uspješnost upravljanja portfeljem u restrukturiranju može se promatrati i kroz broj pravnih osoba u pojedinoj godini klasificiranih u status neispunjavanja obveza, što je prikazano na grafikonu 24.

Grafikon 24. Broj pravnih osoba klasificiranih u status neispunjavanja obveza u razdoblju 2018.-2022.

Izvor: obrada autorice (prema internim podacima poslovne banke, 2023)

Broj pravnih osoba klasificiranih u status neispunjavanja obveza kontinuirano se smanjuje u promatranom razdoblju. U 2018. godini ukupno je 11 novih klijenata koji bilježe izloženosti (ostali broj klijenata bio je evidentiran u statusu neispunjenja obveza i prije 2018. godine, i to ukupno 107 klijenata); u 2019. godini ukupno je 12 klijenata prema kojima banka po prvi put u promatranom razdoblju bilježi izloženost; u 2020. novih klijenata bilo je 5; u 2021. godini 11, a u 2022. godini 3. U tablici 4 prikazana je deskriptivna statistika izloženosti po klijentu u promatranom razdoblju.

Tablica 4. Deskriptivna statistika ukupne izloženosti klijenata u statusu neispunjavanja obveza u razdoblju 2018. - 2022. godine (u EUR)

	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Aritmetička sredina	186.285	175.367	169.872	160.273	143.923
Standardna devijacija	211.434	221.476	225.180	225.163	231.121
Minimum	869	869	869	401	401
Maksimum	1.020.000	1.080.000	1.110.000	1.170.000	1.220.000
Medijan	276.219	238.433	263.809	242.083	227.935
Q1	22.971	21.738	16.836	15.298	11.798
Q3	272.428	262.778	208.407	211.318	147.924

Izvor: obrada autorice (prema internim podacima poslovne banke, 2023)

U 2018. godini prosječna izloženost po klijentu iznosi 276.219 EUR, u 2019. 238.433 EUR, u 2020. 263.809 EUR, u 2021. 242.083 EUR te u 2022. 227.935 EUR. To su vrijednosti koje pokazuju koliko je, u prosjeku, svaki klijent izložen u tim godinama. Standardna devijacija pokazuje prosječno odstupanje od srednje, odnosno prosječne vrijednosti, a najveća ja na kraju promatranog razdoblja, kada iznosi 231.121 EUR. Najniža zabilježena vrijednost pojedinačnog klijenta iznosi 869 EUR (2018. godina), a najveća 1.220.000 EUR (2022. godina). Kroz promatrano razdoblje, medijan kontinuirano opada. Primjerice, u 2022. godini 50% klijenata imalo je izloženost do 227.935 EUR, a 50% više. Q1 i Q3 također bilježe kontinuirano smanjenje te su najmanji u posljednjoj promatranoj godini. U 2022. godini 25% klijenata imalo je izloženost manju ili jednaku 11.798 EUR, a 75% manje ili jednako 147.924 EUR.

Postoje i primjeri vrlo visokih izloženosti, od kojih su neke značajno smanjene ili čak izašle iz restrukturiranja, no neka potraživanja nisu mogla biti naplaćena ni nakon pokretanja sudskog postupka, stoga su ona u konačnici otpisana. Na primjer, klijent koji se vodi pod šifrom 64 na dan 31.12.2018. imao je izloženost u iznosu 2.523 tis. EUR. Klijent posluje u djelatnosti trgovine na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala. Potraživanje je u cijelosti zamijenjeno za udjele u poduzeću.

Izloženost klijenta pod šifrom 110 u razdoblju 2018.-2020. rasla je svake godine. Na dan 31.12.2020. iznosila je 3.361 tis. EUR. Banka je utužila plasmane, no u konačnici, prije završetka sudskog postupka, potraživanje je prodala. Klijent posluje u segmentu prerađivačke industrije.

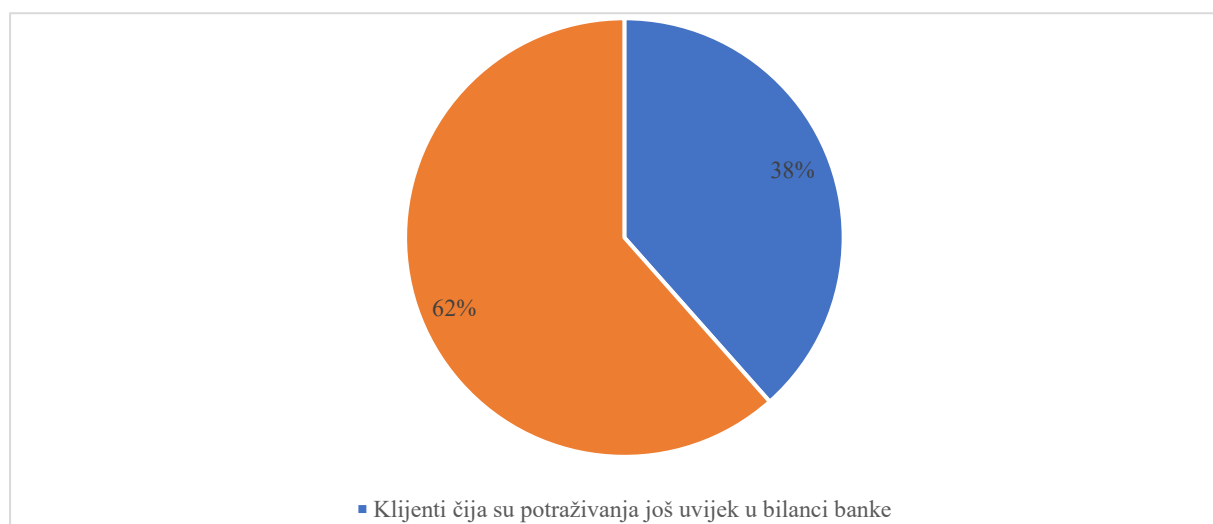
Klijent pod šifrom 123 na dan 31.12.2018. imao je ukupnu izloženost u iznosu 2.670 tis. EUR. Potraživanje je utuženo, a naplaćeno je iz prodaje nekretnine.

Klijent pod šifrom 10 samostalno je smanjivao izloženost u razdoblju 2018.-2020., no na dan 31.12.2020. ona je i dalje bila velika te je iznosila 776.771 EUR, zbog čega je banka pokrenula sudski postupak, nakon čega je potraživanje prodano.

Ukupno je 26 klijenata svoje obveze podmirilo bez da je banka pokrenula sudski postupak, što znači da su klijenti uspješno ispunili obveze prema programu reprogramiranja. Od navedenih, klijent pod šifrom 118 imao najveću izloženost. Na dan 31.12.2021. izloženost je iznosila 348.780 EUR, a klijent je sve svoje obveze podmirio u 2022. godini. Postoji i primjeri klijenata koji su značajno smanjili izloženost kroz promatrano razdoblje, zbog čega banka njihove plasmane nije utužila. Na primjer, klijent koji se vodi pod šifrom 121, a posluje u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane, na dan 31.12.2018. imao je izloženost u iznosu 201.836 EUR; na dan 31.12.2019. 171.165 EUR; na dan 31.12.2020. 159.367 EUR; na dan 31.12.2021. 131.390 EUR, te na dan 31.12.2022. 57.710 EUR.

S druge strane, određene izloženosti u cijelosti su otpisane jer nije postojala mogućnost naplate. Najveća pojedinačna izloženost koja nije mogla biti naplaćena iznosi 1.047 tis. EUR, vođena kod klijenta pod šifrom 108 iz djelatnosti prerađivačke industrije.

Uvid u uspješnost upravljanja portfeljem u restrukturiranju daju i nenaplativa potraživanja klijenata nad kojima je u promatranom razdoblju pokrenut ili zaključen stečaj ili likvidacija. Grafikon 25. pokazuje udio klijenata nad kojima su pokrenuti spomenuti postupci, a kod kojih još uvijek postoje nenaplativa potraživanja, što znači da se takva potraživanja još uvijek nalaze u bilanci banke.

Grafikon 25. Klijenti nad kojima su u razdoblju 2018. - 2022. pokrenuti ili zaključen stečaj ili likvidacija

Izvor: obrada autorice (prema internim podacima poslovne banke, 2023)

U promatranom razdoblju ukupno je nad 91 klijentom (72% od ukupnog uzorka) pokrenut ili zaključen stečaj ili likvidacija (ukupno 64 klijenata je likvidirano; kod 11 klijenata stečajni postupak je u tijeku dok je kod 16 klijenata zaključen stečaj). Od navedenog broja (91), kod 38% (35) klijenata postoje potraživanja koja se još uvijek nalaze u bilanci banke. Riječ je o iznosu od 7.022 tis. EUR. Kod 62% (56) klijenata nad kojima su pokrenuti ili zaključeni stečaj ili likvidacije ne postoje potraživanja evidentirana u bilanci banke na dan 31.12.2022. godine. Zbog nemogućnosti naplate banka je minimalno izgubila 2.131. tis. EUR. Riječ je o izloženostima koje su u cijelosti otpisane zbog nemogućnosti naplate, međutim, postoje i izloženosti koje su djelomične pokrivena, dok je ostatak duga otpisan (pojedinačni podaci o dijelu otpisanog duga u opisanim situacijama nisu dostupni).

Najviši iznos novih izloženosti zabilježen je u 2018. godini, ukupno 18.115 tis. EUR. U 2019. godini zabilježeno je novih izloženosti u iznosu 2.814. tis. EUR, a godinu kasnije 3.332 tis. EUR. Nove izloženosti nastavile su se povećati i u 2021. godini, kada su iznosile 5.128 tis. EUR, dok je u 2022. zabilježeno 946 tis. EUR novih izloženosti.

Iznosi ukupne izloženosti smanjivali su se svake promatrane godine. U 2019. godini ukupno je 3.828 tis. EUR izloženosti otpisano ili smanjeno u odnosu na 2018. godinu; u 2020. godini smanjeno je ili otpisano 2.972 tis. EUR izloženosti u odnosu na 2019. godinu; u 2021. godini ukupno je otpisano ili smanjeno 2.796 tis. EUR izloženosti u odnosu na 2020. godinu, a u 2022. godini 3.001 tis. EUR u odnosu na 2021. godinu.

U tablici 5 prikazane su kategorije rizičnosti promatranog uzorka po djelatnostima u 2022. godini. Na kraju 2022. godine u statusu neispunjenja obveza bilo je evidentirano 60 različitih klijenata, dok je prve promatrane godine (2018), taj broj iznosio 95.

Tablica 5. Kategorije rizičnosti uzorka po djelatnostima u 2022. godini

	A1	A2	B1	B2	B3	C	Ukupno	Udio
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti				1			1	1,7%
Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane			3			1	4	6,7%
Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi			1	2			3	5,0%
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja				1			1	1,7%
Građevinarstvo	2		4			1	7	11,7%
Informacije i komunikacije						1	1	1,7%
Obrazovanje			1				1	1,7%
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	3		3	1		1	8	13,3%
Poslovanje nekretninama			1				1	1,7%
Prerađivačka industrija			3	1	2	7	13	21,7%
Prijevoz i skladištenje			1	1		1	3	5,0%

Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	1		1			1	3	5,0%
Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	4			2	3	5	14	23,3%
UKUPNO	10		18	9	5	18	60	100,0%

Izvor: obrada autorice (prema internim podacima poslovne banke, 2023)

Kao i 2018. godine, najzastupljenije su kategorije C i B1, međutim, u 2022. godini znatno je manji broj klijenata raspoređenih u navedene kategorije. I u 2022. godini najviše izloženosti bilježe isti sektori kao i 2018., s tim da je je „poredak“ po broju izloženosti blago izmijenjen. Na prvom mjestu po broju izloženosti u 2022. godini nalazi se djelatnost trgovine na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala. Od ukupno 14 (usporedno s 29 u 2018. godini) pojedinačnih izloženosti, 35,7% (5) izloženosti zabilježeno je u kategoriji C, dok je taj postotak u 2018. godini iznosio 41,4%.

Na drugom mjestu po broju izloženosti u 2022. godini nalazi se prerađivačka industrija s 13 izloženosti (usporedno s 21 izloženosti u 2018. godini). Od 13 izloženosti, 53,8% (7) izloženosti zabilježeno je u kategoriji C, što je povećanje u odnosu na 38,1% izloženosti C kategorije koje su zabilježene u 2018. godini.

Na trećem mjestu po broju izloženosti u 2022. godini nalazi se sektor poljoprivrede, ribarstva i šumarstva s ukupno 8 izloženosti (usporedno s 12 izloženosti u 2018. godini). Od ukupnog broja izloženosti promatranog sektora, 12,5% (1) zabilježeno je u kategoriji C, dok je u 2018. godini taj postotak iznosio 41,7%.

Sektor građevinarstva po broju izloženosti u 2022. godini nalazi se na četvrtom mjestu s ukupno 7 izloženosti (usporedno s 12 izloženosti u 2018. godini). Od ukupnog broja izloženosti, 14,3% (1) zabilježeno je u kategoriji C, dok je taj postotak u 2018. godini bio znatno veći, kada je iznosio 50%.

Dakle, sektori koji bilježe najveći broj izloženosti ostali su jednaki kao i u 2018. godini, međutim, struktura izloženosti klijenata iz navedenih industrija i djelatnosti značajno je poboljšana, izuzev prerađivačke industrije koja bilježi veći udio rizičnosti kategorije C u 2022. godini negoli u 2018. godini. U tablici 6 prikazana je visina izloženosti prema djelatnostima u razdoblju 2018.-2022.

Tablica 6. Visina izloženosti prema djelatnostima na dan 31.12. u razdoblju 2018. - 2022. (u EUR)

	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	421.917	457.759	475.146	514.643	545.219
Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	1.844.294	1.506.665	3.139.916	2.951.367	1.552.589
Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	280.882	92.153	92.612	480.637	463.370
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	131.889	140.276	145.564	154.360	162.799
Građevinarstvo	1.286.699	1.515.394	1.308.977	1.885.065	1.585.138
Informacije i komunikacije	60.694	59.886	61.909	56.957	41.545
Obrazovanje	1.721	0	0	0	0
Opskrba električnom ene., plinom, parom i klimatizacija	0	0	0	950.290	639.649
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	2.719.461	3.147.348	3.134.447	1.333.288	1.052.428
Poslovanje nekretninama	176.889	186.331	0	632.490	618.700
Prerađivačka industrija	8.745.339	5.791.115	3.276.817	4.416.003	4.420.043
Prijevoz i skladištenje	234.244	201.298	195.732	343.381	132.799
Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	3.377	394.812	390.801	381.490	23.607
Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala:	10.318.301	8.908.480	7.211.159	2.541.512	2.405.676
Umjetnost, zabava i rekre.	15.085	11.149	7.770	2.968	0
Ukupno	26.240.792	22.412.665	19.440.849	16.644.450	13.643.561

Izvor: obrada autorice (prema internim podacima poslovne banke, 2023)

Najviše iznose izloženosti ujedno bilježe i djelatnosti u kojima je i najviše klijenata, a to su trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila (37), prerađivačka industrija (28), poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (13), djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (12) te građevinarstvo (16). Međutim, promatrajući početnu i završnu godinu, mogu se uočiti određene zanimljivosti, koje idu u prilog tvrdnji kako je banka u promatranom razdoblju promijenila politiku upravljanja klijentima u restrukturiranju. Trgovina na veliko i malo te popravak motornih vozila i motocikala bilježi najveće smanjenje izloženosti od -77%. Drugo najveće smanjenje izloženosti od -61% bilježi djelatnost poljoprivrede, šumarstva i ribarstva. Značajno je i smanjenje izloženosti prerađivačkog sektora koje iznosi -49%. Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane također bilježe smanjenje izloženosti, no znatno manje od prethodno spomenutih, -16%. S druge strane, postoje i djelatnosti te sektori koji bilježe povećanje izloženosti, uključujući i one koje su na početku

razdoblja imali visoke izloženosti s velikim brojem klijenata, kao što je građevinarstvo. Sektor građevinarstva povećao je izloženost za 23%. Kao što je rečeno, ukupno je 16 klijenata iz navedene djelatnosti, što građevinarstvo svrstava na treće mjesto po zastupljenosti. Zbog toga se može donijeti zaključak kako su subjekti koji posluju u okviru građevinarstva u promatranom razdoblju imali i najveće poteškoće s podmirenjem obveza.

7. RASPRAVA

Restrukturiranje postojećih plasmana klijentima u poteškoćama ima važnost i za banku i za klijente. Banci je u interesu, često i pod cijenu odobravanja novih plasmana, omogućiti klijentu da nastavi s poslovanjem ne bi li na taj način klijent prevladao poteškoće te s vremenom podmirio svoje dospjele obveze prema banci. S druge strane, i klijentima je u interesu restrukturiranje plasmana jer se time sprječava provođenje stečaja i likvidacije društva te postupaka prisilne naplate iz imovine dužnika.

Restrukturiranjem plasmana, klijenti koji su u statusu neispunjavanja obveza u 2020. godini, unatoč pandemiji i s njom povezanim ekonomskim poremećajima, te u godinama nakon, uspjeli su poboljšati kreditni rejting. Već sama ta činjenica upućuje na proaktivno upravljanje izloženostima prema klijentima u statusu neispunjavanja obveza.

Broj odobrenih novih zahtjeva klijenata u statusu neispunjavanja obveza u banci može predstavljati još jedan pokazatelj kako je banka uspješno upravljala izloženostima budući da se taj broj kao i broj klijenata u statusu neispunjavanja obveza u promatranom periodu kontinuirano smanjivao.

Moglo se uočiti i kako je 20% klijenata nakon podnošenja zahtjeva za restrukturiranjem zabilježilo povećanje izloženosti. To je moguće ukoliko je banka odobrila dodatnu garanciju ili neki drugi bankarski proizvod, s ciljem omogućavanja neometanog poslovanja klijenata, a kako bi u konačnici klijent mogao započeti podmirivati obveze po prethodnim izloženostima. Analiza financijskih rezultata klijenata koji su u statusu neispunjavanja obveza upućuje kako je kriza izazvana pandemijom prouzrokovala poteškoće u ostvarivanju prihoda. Isto tako, iz rezultata poslovanja, jasno je vidljivo kako su klijenti iz promatranog uzorka, već u početnoj promatranj godini (2018. godini) već ostvarivali značajan gubitak i kako im je bilo nužno restrukturiranje obveza. Sljedeća, 2019. godina, je pokazala poboljšanje poslovanja putem većih ostvarenih prihoda i smanjenja troškova, što upućuje na to da je poslovna banka uspješno upravljala klijentima u restrukturiranju. Međutim, uslijed pandemije koja je ponovno pridonijela pogoršanju poslovanja klijenata, u 2020. godini ponovno je ostvaren prosječni neto gubitak. Može se zaključiti kako je kriza u velikoj mjeri utjecala na poslovanje i financijske rezultate promatranih klijenata banke. Analiza faktora zaduženosti za 2020. godinu pokazala je znatno povećanje navedenog pokazatelja u odnosu na ranije razdoblje. Rast faktora zaduženosti promatranih klijenata u godini kada je izbila pandemija upućuje na značajno pogoršanje sposobnosti klijenata da podmiruju svoje financijske obveze. Iako se broj klijenata koji su podnijeli zahtjeve za restrukturiranjem u 2020. godini u odnosu na godinu ranije nije

značajno mijenjao, i kod postojećih i kod novih klijenata u statusu neispunjavanja obveza došlo je do poteškoća s podmirenjem tekućih obveza po kreditima te drugim bankarskim proizvodima. Nadalje, podaci o faktoru zaduženosti za 2021. godinu pokazuju znatno smanjenje navedenog pokazatelja u odnosu na godinu ranije, a to se smanjenje nastavilo i 2022. godine. Navedeno predstavlja još jedan argument u prilog tomu da je promatrana banka uspješno upravljala izloženostima omogućujući klijentima, kod kojih je za to postojala osnova, nastavak poslovanja provedbom aktivnosti u svrhu restrukturiranja financijskih obveza, odnosno provedbom postupaka naplate kod klijenta kod kojih je došlo do značajnog pogoršanja poslovanja bez mogućnosti oporavka. Dodatno, u 2018. godini ukupno je 11 novih klijenata koji su u restrukturiranju; u 2019. broj takvih klijenata iznosi 12; u 2020. broj novih klijenata iznosi 5; u 2021. godini 11, a u 2022. godini 3. Također, od 126 klijenata koji čine uzorak istraživanja, čak njih 107 u statusu neispunjavanja obveza bilo je evidentirano i prije 2020. godine.

Promatrajući sve klijente u statusu neispunjavanja obveza od 2018. pa do 2022., svake godine zabilježeno je smanjenje ukupne izloženosti klijenata. To uključuje i 2020. godinu kada je nastupila kriza. Uzimajući istovremeno u obzir visoki faktor zaduženosti koji je zabilježen 2020. godine, može se zaključiti kako je do smanjenja izloženosti ponajviše došlo zbog poboljšanja u upravljanju rizicima. Kako je bilo opisano u teorijskom dijelu rada, banke su za vrijeme pandemije postrožile kriterije za odobravanje novih kredita, dok su istovremeno postojali i određeni proizvodi namijenjeni upravo ublažavanju poteškoća uzrokovanih pandemijom. Uz navedeno, do smanjenja ukupne izloženosti klijenata u statusu neispunjavanja obveza došlo je i zbog uspješnog restrukturiranja dugova, što je rezultiralo i opisanim poboljšanjem kreditnog rejtinga promatranih klijenata. Stoga, u primjeru promatrane banke, do smanjenja ukupne izloženosti nije u tolikoj mjeri došlo zbog uspješnijeg otplaćivanja dugova klijenata, već zbog promjena u poslovnoj politici banke i u načinu upravljanja rizicima, posebice kada je riječ o izloženosti prema klijentima u statusu neispunjavanja obveza. Restrukturiranje duga nije smanjilo izloženost, ali je omogućilo prilagodbu uvjeta otplate mogućnostima klijenata, što je preduvjet za nastavak poslovanja te smanjenje rizika nepodmirivanja obveza prema banci i drugim vjerovnicima. Uz navedeno, može se nadodati i kako broj klijenata prema kojima je banka prvi put zabilježila izloženost u 2020. i 2021. godini nije veći od broja takvih klijenata u 2019. i 2018. godini. To upućuje da su restrukturiranja u najvećoj mjeri provedena nad klijentima koji su i prije nastupa krize bili u statusu neispunjenja obveza.

Nadalje, nije se samo smanjila ukupna izloženost prema promatranim klijentima, nego je i većina klijenata evidentiranih u statusu neispunjavanja obveza tokom promatranog razdoblja bilježila kontinuirano smanjenje obveza. Međutim, i na kraju promatranog petogodišnjeg razdoblja (razdoblje između 2018. i 2022. godine), potraživanja od otprilike jedne trećine klijenata i dalje su bila prisutna u bilanci banke, što upućuje na prostor za daljnje poboljšanje u upravljanju izloženostima.

U uvodnom dijelu rada postavljene su i četiri hipoteze. Prva hipoteza glasila je: *„Većina aktivnih klijenata evidentiranih u statusu neispunjavanja obveza u 2018. godini tijekom promatranog razdoblja (2018. godine do 2022. godine) bilježi kontinuirano smanjenje ukupnih obveza prema poslovnoj banci.“* Utvrđeno je kako je ukupno od 126 klijenata evidentiranih u statusu neispunjavanja obveza, 55 klijenata, odnosno 44% svih klijenata, bilježilo kontinuirano smanjenje obveza, zbog čega se **prva hipoteza ne prihvća**. Ostali klijenti svoje obveze nisu smanjivali kontinuirano (iz godine u godinu), već su bila prisutna i povećanja izloženosti, a značajan dio klijenata brisan je iz sudskog registra (80). Zbog nemogućnosti naplate banka je izgubila minimalno 2.131. tis. EUR.

Druga hipoteza glasila je: *„Više od polovice potraživanja od klijenata nad kojima je u razdoblju 2018. do 2022. pokrenut ili zaključen stečaj ili likvidacija, nije otpisano iz poslovnih knjiga poslovne banke, što znači da bilance banaka još uvijek sadrže određeni broj nenaplativih potraživanja.“* Stečaj ili likvidacija pokrenuti su ili zaključeni nad 91 klijentom (ukupno 64 klijenata je likvidirano; kod 11 klijenata stečajni postupak je u tijeku dok je kod 16 klijenata zaključen stečaj). Od 11 klijenata kod kojih je stečajni postupak u tijeku, njih 7 je naplaćeno i s 31.12.2022. nemaju stanje u bilanci. Zbog navedenog, **odbija se i druga hipoteza**. Iako se samo za 4 klijenta može očekivati naplata s obzirom na to da su njihovi stečajni postupci još uvijek u tijeku, potraživanja od preostalih 31 klijenata, nad kojima su likvidacija ili stečaj već zaključeni, i dalje nisu otpisana iz poslovnih knjiga. To ukazuje na prostor za napredak u pravovremenom uklanjanju nenaplativih potraživanja iz bilance.

Treća hipoteza glasila je: *„Banka je u razdoblju 2018. do 2022. godine pozitivno ocijenila više od polovice podnesenih zahtjeva za restrukturiranje ili odobrenje novih plasmana.“* Banka je zaprimila 202 zahtjeva u promatranom razdoblju, od čega je 181 zahtjev (90%) ocijenjen pozitivno. Zbog toga se **treća hipoteza prihvća**.

Četvrta hipoteza glasila je: *„Kao rezultat pozitivno ocijenjenih podnesenih zahtjeva klijenata u statusu neispunjavanja obveza u većini slučajeva je došlo do povećanja kreditne izloženosti banke prema klijentima u statusu neispunjavanja obveza kojima je zahtjev za novim plasmanom odobren.“* Od ukupno 49 klijenata koji su podnijeli zahtjeve, a koji su ujedno

pozitivno ocijenjeni, kod 10 klijenata (20%) izloženost se povećala, a kod 39 (80%) smanjila, zbog čega se **četvrta hipoteza ne prihvaća**. Navedeno je ponajviše rezultat restrukturiranja postojećih plasmana (reprogrami, prolongati i slično), ali je riječ i o trendu koji je prisutan za većinu novih plasmana jer su klijenti dodatna sredstva uložili u poslovanje, što im je omogućilo bržu otplatu postojećih obveza i manju potrebu za daljnjim zaduživanjem i većom kreditnom zaduženosti.

8. ZAKLJUČAK

Upravljanje izloženostima prema klijentima koji se nalaze u statusu neispunjavanja obveza predstavlja jedan od najvažnijih izazova u poslovnom bankarstvu. Uslijed navednog, u okviru ovog rada provedena je analiza promjena u kvaliteti portfelja hrvatskog bankarskog sektora u razdoblju 2018. - 2022. godine i istražena je praksa upravljanja klijentima u statusu neispunjavanja obveza na slučaju odabrane poslovne banke.

Prvi istraživački cilj, zahtijevao je provedbu analize promjena u kvaliteti portfelja hrvatskog bankarskog sektora u razdoblju 2018. - 2022. godine. Utvrđeno je da su se kao rezultat nastupa krize uzrokovanom pandemijom bolesti COVID-19, mnoge pravne osobe suočile s financijskim teškoćama zbog smanjenih prihoda te privremenog ili stalnog zatvaranja poslovanja. Posljedično, navedeno je utjecalo na kvalitetu portfelja hrvatskog bankarskog sektora na način da je došlo do povećanja nenaplativih kredita i drugih bankarskih proizvoda te povećanja kreditnog rizika. Zbog financijskih poteškoća, s jedne je strane došlo do povećanja potražnje za kreditima, a s druge strane, banka je zbog povećanja rizika morala odgovoriti pooštavanjem mjera za odobravanjem kredita. Pandemija koja je uzrokovala ekonomsku krizu je indirektno utjecala i na pogoršanje kvalitete plasmana, dakle i imovine banaka, što je, između ostaloga, i razlog nastanka potrebe za provedbom restrukturiranja postojećih plasmana. Istodobno dolazi do povećanja rizika premija i rezervacija za ranije profitabilne i naplative kredite, kao i premještanja izloženosti iz manje rizične u više rizične skupine.

Drugi cilj rada odnosio se na pružanje teorijskog doprinosa u području upravljanja kreditnim rizicima u poslovnim bankama, s naglaskom na upravljanje kreditnim rizicima nastalim iz poslovnog odnosa s pravnim osobama u statusu neispunjavanja obveza. Menadžment banke može na različite načine provoditi upravljanje kreditnim rizikom, kao što su rigorozna selekcija kreditnih zahtjeva, limitiranje iznosa za koji se klijent ili grupa klijenata mogu zadužiti, upotreba statističkih i matematičkih modela, diversifikacija kreditnih plasmana te pribavljanje kvalitetnih instrumenata koji osiguravaju vraćanje kredita. Upravljanje kreditnim rizikom često se provodi i individualno sukladno klijentu. Iako banka može na različite načine upravljati kreditnim rizikom, ono mora biti usklađeno s regulatornim okvirom Bazelskih sporazuma te nacionalnim odredbama. Svaka pravna osoba koja je klijent banke svrstava se u odgovarajuću rizičnu skupinu. Sukladno rizičnoj skupini, banka provodi restrukturiranje postojećih plasmana klijentima u poteškoćama, s ciljem omogućavanja klijentu da počne podmirivati dospjele obveze. Mjere restrukturiranja mogu biti kratkoročne (u pravilu ne bi se trebale primjenjivati duže od dvije godine) te dugoročne. Među mjerama restrukturiranja su plaćanje samo kamata,

smanjenje iznosa otplate, odobravanje razdoblja počeka/moratorija na plaćanje, kapitalizacija dospjelih neplaćenih obveza/kamata, smanjenje kamatne stope, produženje roka dospijeca/trajanja kredita, izmjena uvjeta plasmana uz dodatno osiguranje, sporazumna/potpomognuta prodaja, promjena otplatnog plana, konverzija valute, druge izmjene ugovornih uvjeta/obveza, nove kreditne linije, konsolidacija duga te djelomičan ili potpun oprost duga.

Treći cilj rada bio je istražiti prakse upravljanja klijentima u statusu neispunjavanja obveza putem studije slučaja poslovne banke. U razdoblju 2018. - 2022. promatrana banka je u statusu neispunjavanja obveza imala evidentirano 126 klijenata. Promatrana banka koristila je kombinaciju kratkoročnih i dugoročnih mjera restrukturiranja postojećih plasmana klijentima u poteškoćama. Od mjera, posebno valja izdvojiti odobravanje novih plasmana klijentima u poteškoćama. Iako je u određenim slučajevima uslijed odobravanja novih plasmana došlo do povećanja izloženosti klijenta, banka se odlučila na takvu praksu ne bi li klijentima omogućila nastavak poslovanja i pružila mogućnost podmirenja obveze bez pokretanja postupaka prisilne naplate. Praksa upravljanja klijentima u statusu neispunjavanja obveza uključivala je brojne aranžmane i to nove kredite, akreditive, smanjenje kamatne stope, bankovne i činidbene garancije, izmjenu korisnika kredita, eskont mjenice, garancije, izmjenu kolaterala, izmjenu načina otplate, izmjenu uvjeta odobrenog kredita ili okvira, pismo namjere, prekoračene po transakcijskom računu, prolongiranje činidbene ili devizne garancije, reprogramiranje kredita, smanjenje roka povrata kredita, izmjenu instrumenta osiguranja, poček otplate kredita i drugo. Četvrti cilj rada odnosio se na analizu uspješnosti modela upravljanja poslovnim odnosom s klijentima u statusu neispunjavanja obveza u promatranom razdoblju. Nekoliko pokazatelja upućuje na uspješnost primijenjenog modela. Među njima su kontinuirano smanjenje ukupne izloženosti klijenata u statusu neispunjavanja obveza, broj klijenata koji su kontinuirano bilježili smanjenje obveza te kontinuirano smanjenje broja zahtjeva i broja klijenata u statusu neispunjavanja obveza koji su podnijeli zahtjeve za restrukturiranjem postojećih plasmana. Iako navedeni pokazatelji upućuju na uspješnost modela upravljanja, potraživanja određenog broja klijenata još uvijek se nalaze u bilanci banke, što upućuje na mogućnost poboljšanja modela upravljanja ili pak na to da je banka klijentima ponudila dugoročne mjere za restrukturiranje, koje će rezultate dati tek u budućnosti.

Peti cilj rada bio je utvrditi je li promatrana banka tijekom kriznog razdoblja promijenila pristup u upravljanju potraživanjima prema klijentima u statusu neispunjavanja obveza. Može se reći kako je banka promijenila pristup u upravljanju potraživanjima te je novim modelom restrukturiranja klijentima omogućila podmirenje obveza i poboljšanje kreditnog rejtinga. U

2020. godini, ali i u naredne dvije godine, kreditni rejtinzi klijenata u statusu neispunjavanja obveza poboljšani su, što se posebno odnosi na smanjenje broja klijenata s kreditnim rejtingom C. Dodatno, promjene u pristupu mogu se argumentirati intenzivnijim odobravanjem novih plasmana klijentima razvrstanim u Odjel restrukturiranja (Sektor rizika) koji upravlja portfeljem klijenata u monitoringu i restrukturiranju.

Rad je pružio i odgovore na postavljena istraživačka pitanja. Prvo pitanje odnosilo se na sklonost banke restrukturiranju postojećih plasmana koji su odobreni pravnim osobama klasificiranim u status neispunjavanja obveza. Banka je bila sklona provesti restrukturiranje uz uvjete dodatnih garancija i jamstava, a s ciljem omogućavanja nastavka poslovanja klijentu. Klijentima je ukupno odobreno 65 novih plasmana koji su rezultirali povećanjem izloženosti klijenata u restrukturiranju.

Drugo istraživačko pitanje uključilo je analizu kretanja izloženosti prema pravnim osobama klasificiranim u status neispunjavanja obveza. Aktivnim upravljanjem potraživanjima te sudjelovanjem u restrukturiranju, banka je svake od promatranih godina zabilježila smanjenje izloženosti u odnosu na godinu ranije.

Treće istraživačko pitanje odnosilo se na proučavanje broja pravnih osoba klasificiranih u status neispunjavanja obveza u kriznom razdoblju 2020. - 2022. u odnosu na 2018. i 2019. godinu. Analiza je pokazala kako se broj takvih subjekata smanjivao svake promatrane godine, što upućuje na zaključak da je najveći broj klijenata u statusu neispunjavanja obveza bio evidentiran i prije nastupa krize. Konkretno, od 126 klijenata koji čine uzorak istraživanja, čak njih 107 u statusu neispunjavanja obveza bilo je evidentirano i prije 2020. godine. U 2018. godini ukupno je 11 novih klijenata koji bilježe izloženosti; u 2019. godini ukupno je 12 klijenata prema kojima banka po prvi put u promatranom razdoblju bilježi izloženost; u 2020. novih klijenata bilo je 5; u 2021. godini 11, a u 2022. godini 3. U razdoblju krize (2020.-2022.) samo je 19 novih klijenata prebačeno u Odjel restrukturiranja, odnosno, u navedenom razdoblju banka je samo prema 19 pravnih subjekata po prvi put zabilježila izloženost, što upućuje na to da kriza uzrokovana virusom COVID-19 nije imala značajan negativan utjecaj na kvalitetu kreditnog portfelja banke.

Ovaj rad doprinosi boljem razumijevanju prakse upravljanja izloženostima prema klijentima u statusu neispunjavanja obveza te sistematizira postojeće teorijske spoznaje. Praktičan doprinos očituje se u rezultatima provedene analize hrvatskog bankarskog sektora u razdoblju 2018.-2022., kao i u analizi upravljanja izloženostima prema klijentima u statusu neispunjavanja obveza na primjeru konkretne banke. Međutim, postoje i određena ograničenja provedenog istraživanja. Naime, analizom jedne banke nije moguće donijeti generalne zaključke, stoga

postoji potreba da provođenjem sveobuhvatnog istraživanja kretanja kvalitete portfelja i modela upravljanja klijentima u statusu neispunjavanja obveza u svim bankama u Republici Hrvatske kako bi se utvrdili trendovi i primjeri dobre prakse u upravljanju lošim potraživanjima banaka. Također, na uzorku je provedena samo deskriptivna statistika, pomoću koje nije moguće ispitati složenije pretpostavke. Pritom preporuke za buduća istraživanja obuhvaćaju provedbu složenije statističke analize na većem uzorku koje obuhvaćaju klijente u restrukturiranju većeg broja banaka, kako bi se uzorak mogao smatrati reprezentativnim za cijeli bankarski sektor Republike Hrvatske.

POPIS LITERATURE

1. Addiko bank (2023). Opći uvjeti u kreditnom poslovanju s potrošačima. URL: https://www.addiko.hr/static/uploads/Opci-uvjeti-u-kreditnom-poslovanju-s-potrosacima_1.1.2023-1.pdf (28. rujna 2022).
2. Allen, B. et. al. (2012). Basel III: Is the cure worse than the disease? *International Review of Financial Analysis* 25, str. 159-166.
3. Al-Ubaydli, O. (2020). Understanding How the Coronavirus Affects the Global Economy: A Guide for Non-Economists. *MPRA Paper* No. 99642.
4. Baiden, J. E. (2011). *The 5 C's of Credit in the Lending Industry*. URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1872804> (29. rujna 2022).
5. Bank for International Settlements (2023). The Basel Framework. URL: https://www.bis.org/basel_framework/index.htm?m=3%7C14%7C697 (25. rujna 2023.)
6. Barjaktarović, L.; Ječmenica, D. (2011). Primena koncepta Šest sigma u bankarstvu, *Bankarstvo* (1-2), str. 30-45.
7. Basel International Standard (2022). URL: <https://www.bis.org/> (17. prosinca 2022.)
8. Broz Tominac, S. (2014). Računovodstveno praćenje kreditnog rizika u bankama. *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu* 12 (2), str. 75-87.
9. Byres, W. (2012). *Basel III: Necessary, but not sufficient*. URL: <https://www.bis.org/speeches/sp121106.pdf> (22. siječnja 2025.)
10. CFI Team (2022). *Basel III*. URL: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/risk-management/basel-iii/> (17. prosinca 2022.)
11. Ciby, J. (2013). *Advanced Credit Risk Analysis and Managament*. United Kingdom: John Wiley & Sons.
12. Ćorić, B. (2020). *COVID-19: osnovni makroekonomski okvir za razumijevanje ekonomske krize i mjera makroekonomske politike*. Sveučilište u Splitu: Ekonomski fakultet.
13. Černý, R.; Muchna, J.; Nedvěd, J. (2023). A quick manual to Basel IV and CRR III for IRB banks. URL: https://www.pwc.com/cz/en/rizeni-rizik/PwC_CZ_CRR_III_IRB_banks.pdf (22. siječnja 2025.)
14. Dokonal, T. (2017). *Kako odabrati poslovnu banku*. URL: <https://tockanai.hr/poduzetnik/kako-odabrati-poslovnu-banku-4779/> (22. rujna 2022).

15. Dorić, K. (2010). Konzekvencije Baselskog sporazuma o kapitalu (Basel II) na poslovanje poduzeća u Hrvatskoj. *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu* 8 (1), str. 41-63.
16. Erste bank (2023). Početak i produljenje otplate kredita. URL: <https://www.erstebank.hr/hr/gradjanstvo/kredit/prilagodba-uvjeta-postojeci-kredit> (28. rujna 2023.)
17. European Banking Authority (2020). *Smjernice o odobravanju i praćenju kredita*. URL: https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/Publications/Guidelines/2020/Guidelines%20on%20loan%20origination%20and%20monitoring/Translations/886683/Final%20Report%20on%20GL%20on%20loan%20origination%20and%20monitoring_COR_HR.pdf (2. studenog 2022.)
18. Europska komisija (2016). *Uredba Komisije (EU) 2016/2027 od 22. studenoga 2016. o izmjeni Uredbe (EZ) br. 1126/2008 o usvajanju određenih međunarodnih računovodstvenih standarda u skladu s Uredbom (EZ) br. 1606/2002 Europskog parlamenta i Vijeća u pogledu Međunarodnog standarda financijskog izvještavanja 9*
19. Europska komisija (2016). *Uredba komisije (EU) 2016/2067 od 22. studenoga 2016. o izmjeni Uredbe (EZ) br. 1126/2008 o usvajanju određenih međunarodnih računovodstvenih standarda u skladu s Uredbom (EZ) br. 1606/2002 Europskog parlamenta i Vijeća u pogledu Međunarodnog standarda financijskog izvještavanja 9*
20. Europska središnja banka (2017). *Upute bankama o neprihodonosnim kreditima*. URL: https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/guidance_on_npl.hr.pdf (18. prosinca 2022.)
21. Europska središnja banka (2020). Što su rezervacije i pokrivenost neprihodonosnih kredita? URL: https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/ssmexplained/html/provisions_and_nplcoverage.hr.html (10. studenog 2023.)
22. Europska središnja banka (2021). Što su interni modeli? URL: https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/ssmexplained/html/internal_models.hr.html (3. studenog 2022.)
23. Europska središnja banka (2021). *Zašto je inflacija trenutačno tako visoka?* URL: https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tellmemore/html/high_inflation.hr.html (22. prosinca 2022.)

24. Europski parlament i Vijeće. (2013). *Uredba (EU) br. 575/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. lipnja 2013. o bonitetnim zahtjevima za kreditne institucije i investicijska društva i o izmjeni Uredbe (EU) br. 648/2012*
25. Europsko nadzorno tijelo za bankarstvo (2018). *Smjernice za procjenu vjerojatnosti nastanka statusa neispunjavanja obveza (PD), procjenu gubitka zbog nastanka statusa neispunjavanja obveza (LGD) i tretman izloženosti u statusu neispunjavanja obveza*. URL: https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/documents/10180/2192133/5fc16cb0-4117-4e53-a8ae-b4ab5ed6b6c3/Guidelines%20on%20PD%20and%20LGD%20estimation%20%28EBA-GL-2017-16%29_HR.pdf?retry=1 (13. listopada 2022.)
26. Fina (2022). *Bonitetne informacije*. URL: <https://www.fina.hr/bonitetne-informacije> (21. listopada 2022.)
27. Fina (2022). *Dokumentacija PD modela i metodologije za izračun kreditnog rejtinga poduzetnika korištenjem tehnike strojnog učenja (ML.PD)*. Zagreb: FINA.
28. Fina (2022). *Pokazatelji uspješnosti poslovanja poduzetnika Hrvatske u 2021. godini*. URL: <https://www.fina.hr/-/pokazatelji-uspjesnosti-poslovanja-poduzetnika-hrvatske-u-2021.-godini> (23. prosinca 2022.)
29. Fina (2022). *Rezultati poslovanja poduzetnika u 2021. godini, po županijama*. URL: <https://www.fina.hr/-/rezultati-poslovanja-poduzetnika-u-2021.-godini-po-zupanijama> (23. prosinca 2022.)
30. Gadžić, M.; Jurić, J. (2021). *Zaduženost u vrijeme pandemije COVID-19 – slučaj Bosne i Hercegovine. Zbornik radova Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Posebno izdanje*, str. 40-61.
31. Grant, M. (2024). *Common Equity Tier 1 (CET1) Definition and Calculation*. URL: <https://www.investopedia.com/terms/c/common-equity-tier-1-cet1.asp> (21. siječnja 2025.)
32. Gregurek, M.; Vidaković, N. (2011). *Bankarsko poslovanje*. Zagreb: RRiF.
33. Gulin, D., Žager, L. (2010). *Računovodstvo*. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika.
34. Gyawali, S. (2020). *Basel III what and why?* URL: <https://medium.com/@saujan/basel-iii-what-and-why-9dc7ead63858> (21. siječnja 2025.)
35. HAMAG-BICRO (2020). *Mjere HAMAG-BICRO-a za pomoć mikro, malim i srednjim poduzetnicima uslijed pandemije uzrokovane koronavirusom*. URL:

- <https://hamagbicro.hr/mjere-hamag-bicro-a-za-pomoc-mikro-malim-i-srednjim-poduzetnicima-uslijed-pandemije-uzrokovane-koronavirusom/> (22. siječnja 2025.)
36. Hrvatska gospodarska komora (2021). *HGK – Bonitetno izvješće*. URL: <https://www.hgk.hr/hgk-bonitetno-izvjesce> (22. listopada 2022.)
37. Hrvatska narodna banka (2015). *Regulativa*. URL: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/regulativa> (21. listopada 2022.)
38. Hrvatska narodna banka (2017). *Kreditni rejting*. URL: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/medunarodni-odnosi/kreditni-rejting> (24. listopada 2022.)
39. Hrvatska narodna banka (2017). *Odluka o kontnom planu za kreditne institucije*. Zagreb: Narodne novine br. 104/2017
40. Hrvatska narodna banka (2020). *Financijska stabilnost 12* (21). URL: <https://www.hnb.hr/documents/20182/3393533/h-fs-21.pdf/c28f38eb-4789-ce51-bb7a-e95144e00187> (27. prosinca 2022.)
41. Hrvatska narodna banka (2020). *Primjena EBA Smjernica o zakonodavnim i nezakonodavnim moratorijima na otplatu kredita koji se primjenjuju u kontekstu krize uzrokovane COVID-om 19 (EBA/GL/2020/02)*. URL: <https://www.hnb.hr/documents/20182/3329058/h-odgovori-na-upite-COVID-19-okruznica-EBA-GL2020-02.pdf/2ff80eee-12d8-d9e9-e99a-ffeec5a46e9d> (26. siječnja 2025.)
42. Hrvatska narodna banka (2021). *Europska unija treba se pridržavati sporazuma Basel III*. URL: <https://www.hnb.hr/documents/20182/3721064/hp07092021-joint-letter-concerning-Basel-III.pdf/24252410-3fa5-ff8b-9d46-016ad4fe996f?t=1631023955759> (19. listopada 2022.)
43. Hrvatska narodna banka (2022). *Odgovori na upite o primjeni Zakona o kreditnim institucijama i podzakonskih akata*. URL: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/odgovori-na-upite-o-primjeni-zakona-o-kreditnim-institucijama-i-podzakonskih-akata> (21. listopada 2022.)
44. Hrvatska narodna banka (2022). *Pokazatelji poslovanja kreditnih institucija*. URL: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor/druge-monetarne-financijske-institucije/kreditne-institucije/bankovna-supervizija/pokazatelji-poslovanja-kreditnih-institucija> (24. listopada 2022.)
45. Hrvatska narodna banka (2025). *Pokazatelji poslovanja kreditnih institucija*. URL: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor/druge-monetarne>

- [financijske-institucije/kreditne-institucije/bankovna-supervizija/pokazatelji-poslovanja-kreditnih-institucija](#) (27. siječnja 2025.)
46. Hrvatska narodna banka (2023). *Zakon o kreditnim institucijama*. URL: <https://www.hnb.hr/-/zakon-o-kreditnim-institucijama> (27. rujna 2023.)
47. Hrvatska narodna banka. (2022). Odluka o klasifikaciji izloženosti u rizične skupine i načinu utvrđivanja kreditnih gubitaka - Neslužbeni pročišćeni tekst („Narodne novine“, br. 114/2017., 110/2018. i 139/2022.)
48. Hrvatska narodna banka. *Odluka o sustavu upravljanja*. Zagreb: Narodne novine br. 96/2018
49. Hrvatska udruga banaka (2016). Regulacija klasifikacije plasmana i rezervacija i utjecaj na kreditnu politiku banaka: međunarodna usporedba. *HUB analize* (56), str. 1-40.
50. Hrvatska udruga banaka (2021). COVID 19 – *aktualne informacije, savjeti i uloga banaka*. URL: <https://www.hub.hr/hr/covid-19-aktualne-informacije-savjeti-i-uloga-banaka> (27. prosinca 2022.)
51. Hrvatski zavod za zapošljavanje (2020). *Potpore za očuvanje radnih mjesta u djelatnostima pogođenim COVID-19 (koronavirusom)*. URL: <https://www.hzz.hr/projekti/potpore-za-ocuvanje-radnih-mjesta-u-djelatnostima-pogodenim-covid-19-koronavirusom/> (22. siječnja 2025.)
52. Hrvatski sabor (2009). *Odluka o adekvatnosti jamstvenog kapitala kreditnih institucija*. Zagreb: Narodne novine br. 1/2009. Raspoloživo na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_01_1_16.html (6. ožujka 2023.)
53. Hrvatski sabor (2015). *Zakon o sustavu unutarnjih kontrola u javnom sektoru*. Zagreb: Narodne novine br. 78/15, 102/19 URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_07_78_1492.html (19. listopada 2022.)
54. Hrvatski sabor (2019). *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sustavu unutarnjih kontrola u javnom sektoru*. Zagreb: Narodne novine br. 102/19. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_10_102_2049.html (19. listopada 2022.)
55. Hrvatski sabor (2020). *Zakon o kreditnim institucijama*. Zagreb: Narodne novine br. 159/13, 19/15, 102/15, 15/18, 70/19, 47/20, 146/20, 151/22 URL: <https://www.zakon.hr/z/195/Zakon-o-kreditnim-institucijama> (27. rujna 2023.)
56. Ivaniš, M. (2012). Rizici u bankarskom poslovanju. *Pravno-ekonomski pogledi* (3), str. 1-15.
57. Juričić, D. (2005). Primjena metode simulacije u ocjeni kreditnog rizika. *Ekonomski pregled* 56 (9), str. 706-719.

58. Kandžija, V.; Živko, I. (2004). *Poslovna politika banaka*. Mostar-Rijeka: Ekonomski fakultet u Mostaru i Rijeci.
59. Kenton, W. (2022). *What Is Stress Testing? How It Works, Main Purpose, and Examples*. URL: <https://www.investopedia.com/terms/s/stresstesting.asp> (17. prosinca 2022.)
60. Klynveld Peat Marwick Goerdeler (2025). *Basel IV*, URL: <https://kpmg.com/cn/en/home/services/advisory/risk-consulting/basel-iv.html> (21. siječnja 2025.)
61. Kozarević, E. (2012). VaR pristup evaluaciji kreditnog rizika banaka (kreditni VaR modeli). *Tranzicija* 14 (29), str. 48-57.
62. Leko, V.; Stojanović, A. (2006). Sektorska i namjenska struktura bankovnih kredita. *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu* 4 (1), str. 239-262.
63. Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2022). *Kredit*. URL: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=33841> (24. rujna 2022).
64. Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2022). *Rizik*. URL: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=53028> (26. rujna 2022).
65. Lešić, Z.; Gregurek M. (2014). *Financijske institucije i tržišta*. Zaprešić: Visoka škola za poslovanje i upravljanje Baltazar Adam Krčelić.
66. Mijoč, I.; Kovač, R.; Marijanović, M. (2011). Specifičnosti interne revizije u bankama. *Ekonomski vjesnik* 24 (2), str. 257-275.
67. Ministarstvo financija (2017). *Priručnik o sustavu unutarnjih kontrola za korisnike proračuna*. Zagreb: Ministarstvo financija.
68. Ministarstvo financija (2021). *Državne potpore za podršku gospodarstvu tijekom pandemije COVID-a 19*. URL: <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/koncesije-i-drzavne-potpore/drzavne-potpore/drzavne-potpore-za-podrsku-gospodarstvu-tijekom-pandemije-covid-a-19/3044> (22. siječnja 2025.)
69. Mundar, D.; Zemljak, A. (2017). Izračun rizične vrijednosti – VaR. *Poučak* 17 (68), str. 71-79.
70. Navy Federal Credit Union (2022). *The 5 Cs of Credit*. URL: <https://www.navyfederal.org/makingcents/business/the-5-cs-of-credit.html> (26. rujna 2022).
71. Novak, B. (1999). *Financijska tržišta i institucije*. Osijek: Ekonomski fakultet u Osijeku.

72. Novak, B.; Sajter, B. (2005). Financijski omjeri. *Ekonomski vjesnik* 53 (1-2), str. 89-96.
73. Njegovec, H. (2022). Analiza gospodarskih kretanja u RH i najznačajnijim djelatnostima. URL: https://www.fininfo.hr/Content/documents/Analiza_gospodarskih_kretanja_u_RH_i_najznacajnijim_djelatnostima_drugi_dio.pdf (23. prosinca 2022.)
74. OPT banka (2022). Investicijski kredit. URL: <https://www.otpbanka.hr/mali-srednji-poduzetnici/investicijski-kredit> (7. listopada 2022.)
75. Ozili, P.; Arun, T. (2020). Spillover of COVID-19: Impact on the Global Economy. *MPRA Paper* No. 99317.
76. Pavković, A. (2022). Neprihodujuće izloženosti banaka: analitički okvir za identifikaciju, odrednice i strategije upravljanja. *Oeconomica Jadertina* 12 (2), str. 3-21.
77. Perčević, H.; Hladika, M. (2012). Utjecaj računovodstvenoga tretmana naknadnog mjerenja financijskih instrumenata na financijski položaj i profitabilnost hrvatskoga bankarskog sustava. *Ekonomska misao i praksa* 21 (2), str. 663-692.
78. Ploh, M. (2017). Naplata neprihodonosnih kredita u bankama. *Privredna kretanja i ekonomska politika* 25 (2), str. 39-69.
79. Privredna banka Zagreb (2019). *Bonitetno izvješće Privredne banke Zagreb za razdoblje I. siječnja 2019. - 30. lipnja 2019.* URL: <https://www.pbz.hr/document/documents/PBZ/financijska-izvjesca/Bonitetno-izvje%C5%A1%C4%87e-PBZ-Grupe-30-06-2019.pdf> (9. studenog 2022.)
80. Privredna banka Zagreb (2022). *Godišnji financijski izvještaj za 2021. godinu.* URL: <https://www.pbz.hr/document/documents/PBZ/financijska-izvjesca/Q1-2021/Godi%C5%A1nje-izvje%C5%A1%C4%87e-2021.pdf> (29. listopada 2022.)
81. Privredna banka Zagreb (2022). *Mjere za pomoć klijentima.* URL: <https://www.pbz.hr/gradjani/press/priopcenja-i-novosti/mjrere-PBZ-klijenti.html> (19. prosinca 2022.)
82. Ribić, D. (2011). Procjena kreditnog rizika. *Praktični menadžment* 2 (1), str. 107-114.
83. Ritter, L. S.; Silber, W.L.; Udell, G. F. (2004). *Principi novca, bankarstva i financijskih tržišta*. Boston: Library of Congress.
84. S. Mishkin, F. (2010). *Ekonomija novca, bankarstva i financijskih tržišta*. Zagreb: Mate.

85. Segal, T. (2022). *5 Cs of Credit: What They Are, How They're Used, and Which Is Most Important*. URL: <https://www.investopedia.com/terms/f/five-c-credit.asp> (4. listopada 2022).
86. Skupina za upravljanje rizicima Bazelskog odbora za superviziju banaka (2000). *Načela za upravljanje kreditnim rizikom*. Bazel: Bazelski odbor za superviziju banaka.
87. Slatinska banka (2021). *Informacije za javnu objavu bonitetnih zahtjeva sa 31.12.2020. godine*. URL: <https://www.slatinska-banka.hr/wp-content/uploads/Informacije-za-javnu-objavu-bonitetnih-zahtjeva-31-12-2020.pdf> (3. studenog 2022.)
88. Slatinska banka (2021). *Zahtjev za restrukturiranje*. URL: https://www.slatinska-banka.hr/wp-content/uploads/Zahtjev-za-restrukturiranje_kolovoz_2021.pdf (22. prosinca 2022.)
89. Slatinska banka d.d. (2019). *Informacije za javnu objavu bonitetnih zahtjeva sa 31.12.2018. godine*. URL: https://www.slatinska-banka.hr/wp-content/uploads/Informacije_za_javnu_objavu_bonitetnih_zah_tjeva_31.12.2018.pdf (24. listopada 2022.)
90. Srb, V.; Matic, B. (2002). *Bankarstvo*. Osijek: Ekonomski fakultet.
91. Šarlija, N. (2008). *Rizici u bankama* – predavanja za kolegij „Kreditna analiza“. URL: http://www.efos.unios.hr/kreditna-analiza/wp-content/uploads/sites/252/2013/04/4_rizici-u-bankama.doc.pdf (4. listopada 2022).
92. Škorić, Y. K. (2022). Kamate su počele rasti – umanjite rizik od promjenjive kamatne stope. URL: <https://www.progreso.hr/blog/kamate-rastu-umanjite-rizik/> (19. prosinca 2022.)
93. Todorović, V.; Tomić, N. (2020). *Bazelski sporazumi i stabilnost bankarskog sistema*, u: Despotović, D. Aktuelni makroekonomski i mikroekonomski aspekti integracija Republike Srpske. Kragujevac: Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, str. 367-378.
94. Trstenjak, N.; Altaras Penda, I. (2018). Restrukturiranje i sanacija poduzeća u uvjetima financijske krize. *Zbornik Sveučilišta Libertas* 3 (3), str. 169-193.
95. Van Greuning, H.; Brajović Bratanović, S. (2006). *Analiza i upravljanje bankovnim rizicima: pristupi za ocjenu organizacije upravljanja rizicima i izloženosti financijskom riziku*. Zagreb: Mate i Zagrebačka škola ekonomije i managementa.
96. Vujević, K.; Strahinja, R. (2009). *Planiranje, analiza, revizija, kontroling*. Rijeka: Veleučilište u Rijeci.

97. Vukas, J.; Bošnjak, M.; Šverko, I. (2022). Predviđanje LCR-a s BDP-om, NPL-ovima i ROE – slučaj Hrvatske. *Acta Economica Et Turistica* 8 (1), str. 119-130.
98. Vukšić, Z. (2012). Unutarnja kontrola poreznog nadzora. *Porezni Vjesnik* 10/2012, str. 75-86.
99. Wessel, D. (2024). *What is bank capital? What is the Basel III Endgame?* URL: <https://www.brookings.edu/articles/what-is-bank-capital-what-is-the-basel-iii-endgame/> (22. siječnja 2025.)
100. Zelić Gereč, A.; Šarlija, N. (2013). *Kratak pregled Basela II*. URL: <http://www.efos.unios.hr/nsarlija/wp-content/uploads/sites/88/2013/04/kratak-pregled-basela-2.pdf> (19. listopada 2022.)
101. Zrilić, A. (2020). *Intervju Antonio Zrilić povodom krize korona virusa*. URL: <https://logiko.hr/blog/847-intervju-antonio-zrilić-povodom-krize-korona-virusa> (22. prosinca 2022.)
102. Žager, K. et. al. (2008). *Analiza financijskih izvještaja*. Zagreb: Masmedia.

POPIS TABLICA, GRAFIKONA I SLIKA

Popis tablica:

Tablica 1. Primjer rizične klasifikacije klijenata	30
Tablica 2. Kategorije rizičnosti uzorka po djelatnostima u 2018. godini	70
Tablica 3. Ocjene kreditnog rejtinga bankarskih proizvoda za klijente u restrukturiranju u razdoblju 2018.-2022.	74
Tablica 4. Deskriptivna statistika ukupne izloženosti klijenata u statusu neispunjavanja obveza u razdoblju 2018. - 2022. godine (u EUR).....	84
Grafikon 25. Klijenti nad kojima su u razdoblju 2018. - 2022. pokrenuti ili zaključen stečaj ili likvidacija.....	85
Tablica 5. Kategorije rizičnosti uzorka po djelatnostima u 2022. godini	86
Tablica 6. Visina izloženosti prema djelatnostima na dan 31.12. u razdoblju 2018. - 2022. (u EUR)	88

Popis grafikona:

Grafikon 1. Poslovni prihodi poduzetnika u razdoblju 2016.-2021. (u tis. EUR)	55
Grafikon 2. Neto dobit poduzetnika u razdoblju 2016.-2021. (u tis. EUR).....	56
Grafikon 3. Dani naplate potraživanja i plaćanja svih gospodarskih subjekata koji su u 2020. godini predali financijske izvještaje.....	57
Grafikon 4. Potražnja za kreditima i standardi odobravanja kredita poduzećima u razdoblju 2012.-2020.	60
Grafikon 5. Kretanje godišnje postotne promjene rezervacija u hrvatskom bankarskom sektoru u razdoblju 2018.-2024. (u %)	61
Grafikon 6. Kretanje vrijednosti ukupnih kredita u hrvatskom bankarskom sektoru u razdoblju 2018.-2024. (u tis. EUR).....	62
Grafikon 7. Kretanje vrijednosti neprihodujućih kredita i rezervacija u hrvatskom bankarskom sektoru u razdoblju 2018. - 2022. (u tis. EUR).....	63

Grafikon 8. Pokrivenost neprihodujućih kredita u hrvatskom bankarskom sektoru u razdoblju 2018.-2024. (u %)	64
Grafikon 9. Kretanje vrijednosti neprihodujućih kredita i rezervacija poslovnih subjekata u hrvatskom bankarskom sektoru u razdoblju 2018. - 2022. (u tis. EUR)	65
Grafikon 10. Udio neprihodujućih kredita kućanstava i poslovnih subjekata u ukupnim kreditima u hrvatskom bankarskom sektoru u razdoblju 2018.-2024. (u %)	66
Grafikon 11. Bruto vrijednost prodanih potraživanja rizičnih skupina B i C u hrvatskom bankarskom sektoru u razdoblju 2018.-2024. (u tis. EUR)	67
Grafikon 12. Struktura portfelja u restrukturiranju u razdoblju 2018.-2022.	71
Grafikon 13. Struktura djelatnosti poslovanja klijenata u restrukturiranju	72
Grafikon 14. Sjedište klijenata u restrukturiranju	73
Grafikon 15. Broj zahtjeva klijenata u statusu neispunjavanja obveza u razdoblju 2018.-2022.	75
Grafikon 16. Udio odobrenih zahtjeva u ukupnom broju podnesenih zahtjeva klijenata u statusu neispunjavanja obveza u razdoblju 2018.-2022.	76
Grafikon 17. Broj klijenata u statusu neispunjenja obveza koji su u razdoblju 2018. - 2022. podnosili zahtjeve	76
Grafikon 18. Omjer klijenata koji bilježe smanjenje i povećanje izloženosti nakon pozitivno ocijenjenih zahtjeva u razdoblju 2018.-2022.	77
Grafikon 19. Prosječni prihodi klijenata u statusu neispunjavanja obveza	78
u razdoblju 2018. - 2022. (u EUR)	78
Grafikon 20. Prosječna neto dobit/gubitak klijenata u statusu neispunjavanja obveza	79
u razdoblju 2018. - 2022. (u EUR)	79
Grafikon 21. Prosječni faktor zaduženosti klijenata u statusu neispunjavanja obveza u razdoblju 2018.-2022.	80
Grafikon 22. Ukupna izloženost klijenata u statusu neispunjavanja obveza u razdoblju 2018. - 2022. godine (u EUR)	81
Grafikon 23. Udio klijenata koji bilježe kontinuirano smanjenje obveza u odnosu na ostale klijente u statusu neispunjavanja obveza u razdoblju 2018.-2022.	82

Grafikon 24. Broj pravnih osoba klasificiranih u status neispunjavanja obveza u razdoblju 2018.-2022.	83
--	----

Grafikon 25. Klijenti nad kojima su u razdoblju 2018. - 2022. pokrenuti ili zaključen stečaj ili likvidacija.....	85
---	----

Popis slika:

Slika 1. Primjena VaR-a	18
Slika 2. Stupovi Basel-a III.....	23
Slika 3. Proces naplate potraživanja u poslovanju s pravnim osobama.....	44
Slika 4. Primjer pristupa ranog upozorenja.....	46